

**EGYHÁZ
FÓRUM**

'96/1

**Hit-tan-ügy
Aggiornamento
magyar módra**

Egyházforum

Alapítók:

Wildmann János és Paul M. Zulehner

Kiadó:

Egyházforum Alapítvány

Titkár: Mohos Lászlóné

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

1158 Budapest, Thököly u. 74. (Tel.: 272-24-05)

Szerkesztőbizottság:

Andok Mónika (Folyamatok)

Dévény István (Perspektíva, Szemle)

Farkas Beáta (Egyház és társadalom)

Hegyi Gyula

Kamarás István

Máté-Tóth András (főszerkesztő)

Mustó Péter SJ. (Lelkiség)

Varga Péter Pius

Winkler Lajos (olvasószerkesztő)

Egyes szám ára: 150,- ÁFÁ-val (Nyugaton 7,50 SFr)

Évi előfizetési díj: 360,- ÁFÁ-val (Nyugaton 28,00 SFr)

Bankszámla:

OTP RT. XV. ker. fiók Pestújhelyi út 66.

11715007-20372297

Olvasóink leveleit a szerkesztőség címére kérjük. Minden írásért szerzője felelős és nem feltétlenül a szerkesztőség véleményét fejezi ki. Nem kért kéziratokat nem őrzünk meg és csak kérésre küldünk vissza.

Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta RT.

Árusításban: országosan az egyházi könyvesboltok,

Csongrád megye területén a Délhír RT.

HU ISSN 1215 0630

Kedves olvasók!

Patricia Jones angol valláspedagógus egy európai kateketikai kongresszuson négy mai kihívásra hívta fel a figyelmet. Olyan katekézisre van szükség Európában, amely túlmutat az egyházak látható keretein és amely egyben a látható egyházat emlékezteti arra, hogy zarándokúton jár Isten országa felé. Olyan katekézisre, amely magáévá tette a II. vatikáni zsinat egyházképét és nem a hierarchikus struktúrát, hanem az egész közösséget tartja szem előtt. Olyan katekézisre, amely ismeri és érti a mai világ kulturális sokféleségét és nem akarja címzettjeit kivenni ebből a világból. Végül olyan katekézisre, amely elven párbeszédben áll Európa vallási sokféleségével és üzenetével a saját értékek áthagyományozása mellett „ismerjék el, őrizzék meg és fejlesszék tovább azokat a lelki és erkölcsi, társadalmi és kulturális értékeket, amelyek ezekben a vallásokban megtalálhatók” (Nostra aetate 3.). E kihívások érvényesek Magyarországon is, ahol a hitoktatásnak a politikai korlátok alóli felszabadulását csak botladozva követi a teológiai és didaktikai korszerűsítése. Az egyházak vezetése a hitoktatást az elsődleges feladatok közé sorolja. E számunkkal alá szeretnénk húzni annak elemi szükségességét, hogy e feladat következetes végrehajtása ne váljék az eltérő szemléletek és a megszokott pozíciók harcának áldozatává.

Az „egyház-nép-szavazás” téma magyarországi hullámai eredeti elképzeléseinktől és várakozásainktól eltérően magasra csaptak az utóbbi hónapokban. A katolikus sajtó hasábjain és a legkülönbözőbb közösségek megbeszélésein is vitatják a népszavazás pontjait. A legtöbb ilyen beszélgetés oda jut, hogy sürgősen szükséges lenne a magyar egyházban a hivatallal bíró és a hivatal nélküli krisztushívók között a párbeszéd hatékony formáit megtalálni. „Aggiornamento Ungherese” c. összeállításunkkal ezt a dialógust szorgalmazzuk.

Felhívjuk figyelmüket előfizetési akciónkra. Aki április 30-ig teljesévi előfizetéssel rendelkezik, résztvehet sorsolásunkon. Hívják fel ismerőseik, barátaik figyelmét!

1996 április

A SZERKESZTŐK

SÚLYPONT

DR. RÉDLY ELEMÉR

A hitoktatás Magyarországon tegnap, ma és holnap

Előzetes megfontolások

A katekézis (hitoktatás) hívő keresztény életre vezető oktató-nevelő tevékenység. Nemcsak ismeretközlés, hanem elsősorban nevelés, ismeretközlés által.

II. János Pál pápa a Catechesi Tradendae-ben (CTr) nem ad új meghatározást a katekézistről, hanem összefoglalja az Általános Kateketikai Direktórium (DCG) és más dokumentumok megállapításait: „A katekézis a gyermekek, fiatalok és felnőttek olyan hitre való nevelése, amely leginkább a keresztény tanításnak rendszeres átadásában történik azáltal a céllal, hogy a hívőket bevezessék a keresztény élet egészébe.” (CTr 18.)

Katekézisen tehát nemcsak a gyermekek hitoktatását kell értenünk. „...ne feledjék, hogy a felnőttek katekézise a katekézis legfőbb formája – mivel olyanokhoz szól, akik teljes felelősséggel képesek csatlakozni –, amelyhez az összes többi, egyébként mindig szükséges formának igazodnia kell.” (DCG 20.) „A hitnek át kell járnia minden földi tevékenységet... De hogy a katekézis ennyire hatékony lehessen, ahhoz a szünet nélkülinek kell lennie. Hiábavalóvá válnék, ha a felnőttkor köszöbére érkező embert magára hagyná, mert – igaz, hogy megváltozott formákban – a felnőtteknek is szüksége van rá.” (CTr 43.) Ugyanerre figyelmeztet VI. Pál pápa: „Bár egyáltalán nem szabad elhanyagolni a gyermekek hitoktatását, a mai körülmények egyre jobban igénylik a fiatalok és a felnőttek számára a katekumenátus formájú hitoktatást...” (EvN 44.)

A katekézis célja, hogy a tanítással megvilágított hit élő, tudatos és tevékeny legyen, amely végigkíséri az em-

bert egész életében. (Vö. DCG 17.) A katekézis tehát nevelési célzatú, tervszerű és módszeres oktatási-nevelési folyamat. – Az előevangelizáció hitébresztés, mellyel a még nem hívőket elvezetjük a hitre. A katekézis a már hívőkben neveli, növeli a hitet. A katekézis az előevangelizációra épül, azt követi, de a gyakorlatban sokszor egybekapcsolódnak, mert együtt tanulnak hívő és nem hívő fiatalok.

Lényeges, hogy „A katekézis igazi célja nem egyszerűen tudás közvetítése, hanem a keresztény életre rávezetés. [...] Törekedni kell arra, hogy emlékezetükbe és szívükbe véssük mindazt, ami fontos az életre.” (EvN 44.)

A katekézis nevelési célja: az ember bevezetése a keresztény életbe, vagyis olyan emberré nevelni, aki kegyelmi életet él, a szeretetet a gyakorlatban öntudatosan megvalósítja, aki az Egyház közösségében tanúságtevő életével apostoli tevékenységet fejt ki, aki az emberi közösségben embertársainak igaz javát szolgálja.

A katekézis oktatási célja: a keresztény örömhír átadása, vagyis olyan értelmű tanítása, hogy a keresztény örömhírt megértsék, magukévá tegyék és léletté tudják váltani. Szükséges, hogy a keresztény ember ismerje hitünk tanítását, felelni tudjon a hittel kapcsolatban felmerülő kérdésekre, hogy választ tudjon adni, amikor reménységéről kérdezik. (Vö. 1Pt 3,15.)

Hitoktatásunk helyzetének alakulása a háború után

A második világháború után hitoktatásunkban jelentős változást hozott a kommunista hatalomátvétel. 1948-ban államosították a keresztény iskolákat, 1949-ben eltörölték a kötelező iskolai hitoktatást, a fakultatív iskolai hitoktatást pedig a legkülönbözőbb adminisztratív eszközökkel egyre jobban elsorvasztották. Hittankönyveket csak korlátozott példányszámban engedtek kiadni, mégpedig a – ré-

gebbs hittankönyvek alapján – Hamvas Endre püspök úr által készített új hittankönyveket. Közben feloszlattak minden vallásos egyesületet, szinte lehetetlenné tették minden templomon kívüli lelkipásztori munkát. Nem egyszer beleszóltak a templom istentiszteleti rendjébe, és csárájában igyekeztek elfojtani az iskolai hitoktatás pótlására kezdődő templomi oktatásokat. Nem egy papot és világit bebörtönöztek és elítéltek – rendszerellenes tevékenységgel vádolva őket –, amiért a gyerekekkel és fiatalokkal foglalkoztak. Igaz, hogy 1950-től ismét engedélyezték 8 katolikus középiskola működését, de a felmérések szerint az iskolás korú fiataloknak csupán 10%-a részesült hitoktatásban, a középiskolás korúaknál ez az 1%-ot sem érte el. Igen sokan voltak olyanok, akik elsőáldozás előtt csupán két hónapig, bérmálás előtt pedig mindössze egy hónapig tanulhattak hittant, heti két órában.

Az iskolai hitoktatást „szabályozó” első kormányrendelet 1950-ben jelent meg, majd ehhez kapcsolódott 1951-ben az elsőáldozási és bérmálási felkészítést szabályozó rendelkezés. (VKM Egyh. Oszt. 1951. III. 5.) Az 1956 októberében szabaddá lett hitoktatást ismét szabályozták a 21/1957/III. 24. sz. rendelettel és annak végrehajtási utasításával. Ezek a rendelkezések „szó szerinti” értelemben biztosítják a szabad hitoktatást, de olyan korlátozó intézkedésekkel, melyek lehetővé tették a nyílt visszaéléseket, a szülők és a gyermekek megfélemlítését, melyeket a szintén nagyrészt megfélemlített pedagógusokkal hajtottak végre. A hitoktatóknak évente kellett újra és újra hitoktatási engedélyt kérni, és ahol eredményes volt a hitoktatás, ott a hitoktató a következő évben nem kapott hitoktatási engedélyt, sőt, néha azt még év közben is megvonták tőle, ezért kényszerültek a püspökök a papok gyakori áthelyezésére. Hittanbeíratásra lehetőség évente egyszer volt egy délután 2-től 6-ig és másnap de. 8-tól 1-ig. Volt olyan iskola, ahol ennyi idő alatt csak 15-20 gyerek beíratását „tud-

ták” lebonyolítani, annyi ideig agitáltak egy-egy szülőt, hogy több gyerek beiratására már nem maradt idő.

Mindezeket a nehézségeket tetézte a katolikus egyház, a papság és a hívők, elsősorban a hívő pedagógusok zaklatása, a hittankönyvek, imakönyvek és más vallásos könyvek kiadásának korlátozása és az a nyílt, agresszív vallásellenes ateista propaganda, amely mind az iskolában és az ifjúsági szervezetekben, mind pedig a hírközlő eszközökben folyt. A megmaradt hitoktatás eredményességét rontotta továbbá az a tekintélyrombolás, amelyet az ateista propaganda hatékonysága érdekében tudatosan műveltek, továbbá a gyűlölet, az erkölcsi szabadosság és az anyagiasság tudatos terjesztése.

A II. Vatikáni Zsinat utáni megújulás

Minden fenyegetés és tiltás ellenére sok helyen megindították a templomi oktatásokat. Ez a Vatikánnal kötött részleges megállapodás után, 1963-tól vett új lendületet. 1968-ban hittankönyv-pályázatot írtak ki, hogy az 1950-től megjelenő, de már elavult „Hamvas könyveket” új könyvekkel váltsák fel. Ennek nyomán a következő hittankönyvek jelentek meg: A Mennyei Atya szeret minket (1970), – Elsőáldozók hittankönyve (1971), – Keresztény élet (1972), – Hitünk és életünk (1975), – Az üdvösség története (1976). – Középiskolások számára külön hittankönyv nem készülhetett, ezért a katolikus gimnáziumok részére sokszorosított formában adták közre az egyes osztályok anyagát tartalmazó jegyzeteket. A megfélemlítéssel dacoló papok kitartásának eredményét jelezte, hogy 1974-ben a püspöki karral kiadatták a Templomi hitoktatás szabályozását, amely ugyan megszorításokat is jelentett, de sok helyen ennek nyomán indulhatott meg a tényleges templomi hitoktatás.

1971-ben – a kateketikai világkongresszus után – a Hittankönyv Bizottság átszervezésével alakult meg a Magyar

Országos Kateketikai (Hitoktatási) Bizottság (OHB). Ennek tevékenysége több munkacsoportban folyt, hogy elősegítse a hitoktatás színvonalának emelését. A hitoktatók lelki és szellemi továbbképzését irányító munkacsoport szervezi az Országos Kateketikai Lelkigyakorlatokat Egerben és Győrött. Ez a munkacsoport koordinálja az egyes egyházmegyei kateketikai bizottságok munkáját. A hittankönyv-munkacsoport munkájának eredményeként jelentek meg a hittankönyvekhez készült munkafüzetek és hitoktatási vázlatok. A pasztorális munkacsoport a szentségi katekézis munkáiban. Végül a Konzultációs Iroda munkacsoportja, mely 1976-ban alakult, gyakorlati segítséget nyújt a hitoktatóknak, egyéni és csoportos konzultációkkal, hitoktatási segédanyagokkal, szemléltető eszközökkel stb. Hasonló tevékenységet folytatnak az egyházmegyei kateketikai bizottságok is.

A Magyar Püspöki Kar 1979-ben újabb hittankönyv-pályázatot írt ki, hogy a meglévő könyveket átdolgozzák, illetve hogy további új könyvek készüljenek. Az volt a cél, hogy a megjelenő könyvek megfeleljenek a mai keresztény élet követelményei alapján kidolgozott kateketikai nevelési és oktatási célrendszernek. Ennek a pályázatnak az eredményeként jelentek meg a következő hittankönyvek: Nagykorúság Krisztusban (1985), – Elsőáldozók könyve (1986), – Válaszol az Úr (1987). Közben az Országos Hitoktatási Bizottságtól függetlenül megjelent Veszprémben Hamvas püspök úr két könyvének átdolgozott kiadása: Jézushoz megyünk – Jézussal élünk. A politikai helyzet változása ezután már lehetővé tette, hogy saját kiadású hittankönyvek is megjelenjenek. Ekkor jelentek meg a Budapesti Hitoktatási Bizottság könyvei, majd az ún. véméndi hittankönyvek, végül – már a kilencvenes években – a marista iskolatestvérek magyarra fordított sorozata Győrben.

A hitoktatás megújulását segítette elő a Teológiai főiskolai Jegyzetek sorában megjelenő Kateketika jegyzet, majd pedig a világi teológusok képzése. Ezt Szegeden indí-

tották el a 70-es években, majd Budapesten 1977-ben megindult a Hittudományi Akadémia Levelező Tagozata. A világi hitoktató-képzés az OHB szervezésében 1983-ben indult meg Budapesten, majd 1984-ben Győrött. A 90-es évek elejétől az országban 20 vidéki városban indult meg és folyik a 3, illetve 4 éves hitoktató-képzés, az egyházmegyei teológiai tanfolyamokon. Ugyanekkor kezdték megszervezni az egyetemekkel, illetve a pedagógiai főiskolákkal együttműködve a közös tanár-hittanár, illetve a közös tanító-hitoktató képzést.

Hitoktatásunk helyzete ma: iskolai és/vagy templomi oktatás

Hitoktatásunk helyzete is megváltozott az 1989. évi politikai változással. Sok helyen ismét elindult a plébániai hitoktatás mellett az iskolai hitoktatás, más helyeken azonban mintha semmi sem változott volna. Először az 1989/90-es tanévben vált szabaddá az iskolai hitoktatás, hitoktatásunk helyzete azonban – elsősorban az 1990. év nyarán az iskolai hitoktatás ellen indított hecckampány következtében – összességében mégsem lett könnyebb az elmúlt években. Sok helyen megvan az egyetértés az iskola és a plébánia között, nem kevés helyen azonban áldatlanabb ma az iskolai hitoktatás helyzete, mint a diktatúra idején. Egyesek mindent megtesznek azért, hogy az iskolában lehetetlenné tegyék a hitoktatást, azt onnan végleg kiszorítsák.

Sokan – még hívó emberek is – vitatják az iskolai hitoktatás szükségességét. A téma ismerői érvek sorát tudják felhozni mind az iskolai hitoktatás mellett, mind ellene. (Ezek az érvek és ellenérvek megtalálhatók a teológiai főiskolák és hitoktató-képzők számára készült Kateketika jegyzetben.) Az iskolai és a plébániai hitoktatás előnyeit és hátrányait fontolgatva egyértelmű, hogy mindenütt érvényes, általános választ adni a kérdésre nem lehet. Ezért

megfelelő szempontok alapján kell a felelős lelkipásztornak döntenie. Ilyen szempontok:

Ahol megvannak az iskolai hitoktatáshoz szükséges feltételek, ott mindenképp legyen iskolai hitoktatás. Ebben az esetben azonban tudatosan kell ápolni a plébániával való kapcsolatot: – egyrészt a tanulók számára a plébánián is kell különböző csoportos foglalkozásokat tartani; mindenképp a plébániához kapcsolódóan történjen a keresztelelési, elsőáldozási és bérmálási felkészítés; – másrészt a hitoktatók legyenek állandó kapcsolatban az illetékes lelkipásztorokkal; lehetőleg az iskolai hitoktatók is vállaljanak csoportfoglalkozásokat a plébánián.

Ahol nincs iskolán kívüli hitoktatásra lehetőség, ott mindenképp szükséges az iskolai hitoktatás. Ebben az esetben azonban még fontosabb, hogy a hitoktatóknak jó kapcsolata legyen a plébániával, az illetékes lelkipásztorral.

Ahol az iskolában nem lehet a hitoktatáshoz szükséges és méltó körülményeket kialakítani, – ahol „többe kerül a befektetés, mint az elért eredmény” –, ott a templomban vagy a plébánián kell kialakítani a hitoktatáshoz szükséges megfelelő körülmények.

Vannak olyan helyek, ahol a plébániai hitoktatáshoz ideális körülmények vannak és az iskolai hitoktatáshoz szükséges megfelelő körülményeket.

Vannak olyan helyek, ahol a plébániai hitoktatáshoz ideális körülmények vannak és az iskolai hitoktatás aránytalanul sok áldozatot kívánna. Ilyen helyzetben – különösen akkor, ha kevés, vagy nincs az iskolai oktatásra alkalmas hitoktató – lemondhatunk az iskolai hitoktatásról. Ebben az esetben se felejtjük el, hogy tanítványainknak társaik apostolává kell lenniük, általuk kell jelen lenniük az iskolában.

A missziós szempontról nem mondhatunk le. Jó tudni, hogy az iskolai hitoktatás ad igazán lehetőséget arra, hogy találkozhassunk azokkal a veszélyeztetett fiatalok-

kal, akiknek nagyon is javára válna a hitoktatás, ugyanakkor a templomba maguktól aligha jönnének le. Furcsa ellentmondás, hogy sok nagyobb helyen, ahol maguk a rendőri és gyermekvédelmi szervezetek kérik a lelkipásztorok közreműködő segítségét, ugyanott az iskolák igazgatói mégsem teszik lehetővé, hogy a megfelelő időben tartott iskolai hitoktatás erre valóban alkalmat adjon.

Hitoktatásunk helyzete ma: társadalmi, családi háttér

Az 1989-es fordulat óta – főleg városokban – egyre több fiatal jár ismét templomba, a közéletben mégis alig tapasztalható a keresztények részvétele, tanúságtétele. Sokat beszélünk hitoktatásunk hatékonyságáról, némelyek pedig válságot emlegetnek. Sokszor hamar kimondjuk: minden bajunk oka az a nem hívő, pluralista (eltérő világnézetű) környezet, amelyben élünk, amely körülveszi még a hívő családokat is. Okoljuk az erkölcsi szabadosságot, az anyagiasságot, és sokan úgy vélik, hogy mi vétlenek és tehetetlenek vagyunk a hírközlő eszközök, az újságok, a rádió és a tévé romboló hatásával szemben. Valóban csak másokban kell keresnünk a hibát? Ha arra gondolunk, hogy a Krisztus utáni első három században a mainál talán kegyetlenebb üldözés és romlottabb pogány erkölcsstelesség közben a kereszténység piciny magból hatalmas fává terebélyesedett, akkor az elmúlt évtizedekben tapasztalt vallási krízist sem lehet csupán a kedvezőtlen körülmények számlájára írni, mintha ezekkel szemben Isten kegyelme, Jézus Krisztus evangéliuma ma hatástalan lenne. A bajok okait önmagunkban is kell keresni, vagy az életünkben, vagy hitoktatási, keresztény nevelési gyakorlatunkban, vagy valami másban.

Ez az önvizsgálat vezet el minket arra, hogy megújítsuk hitoktatásunkat, hitoktatási és keresztény nevelési szemléletünket. Kritikusan vizsgálva eddigi hitoktatásun-

kat, fel kell ismernünk, hogy minden jó szándékunk ellenére milyen hibákat követtünk el, amikor pl. nem vettük figyelembe a gyermekek életkori sajátosságait, tényleges helyzetét, vagy amikor azt véltük, a hitoktatásban csak hitismereteket kell oktatni, a hitre nevelést a családra, a keresztény közösségre kell bízni. (Mindezekről részletesebben a Kateketika jegyzetben olvashatunk.)

Hitoktatói, kateketikai feladataink

Az eddigiek alapján arra kell következtetnünk, hogy problémáink megoldását elsősorban ne a külső körülmények kedvezővé válásától várjuk, hanem saját megtérésünktől és attól, hogy a tőlünk telhetően igyekszünk nevelni a ránk bízott hívő fiatalokat. Mindezek után érthető, hogy hitoktatásunkat, eddigi gyakorlatunkat is felül kell vizsgálni, figyelembe véve mind a II. Vatikáni Zsinat tanítását, mind pedig emberi tudományunk eredményeit, a gyermekek életkori sajátosságait stb.

Nem mindegy, hogy a hitoktatásban mit nyújtunk. A katekézis célja nem a keresztény kultúra megismertetése, hanem a keresztény nevelés. Ezért azokat az ismereteket kell a gyermekekkel közölni, melyre szükségünk van, hogy a hitben növekedhessenek. Hitismereteink forrása a Biblia, a Katolikus Egyház tanítása, amely összefoglalva megtalálható a Katolikus Egyház Katekizmusában és az ennek alapján készített Magyar Katolikus Katekizmusban. Ezek a katekizmusok önmagukban nem hittankönyvek, hanem a hittankönyvek anyagának forrásai, melyek bemutatják Egyházunk hitét, amely alapján a gyermekeket életkori sajátosságaikat figyelembe véve kell tanítani, hogy hitüket felébresszük és növeljük.

Nyilvánvaló, hogy a hitoktatást a „hit ébresztésével” kell kezdeni. A gyermeknek először a felnőtt Jézusról beszélünk, akit ő konkrétan el tud képzelni és meg tud szeretni. Az ő tanítása által ismerjük meg Istent, a Szenthá-

romságot, a mi gondviselő Mennyei Atyánkat; akit az Atya küldött Jézus Krisztust, a mi Üdvözítőnket; és a másik Közbenjárót, a Szentlelket... Jézustól tanuljuk meg, milyen ajándékokat kaptunk Mennyei Atyánktól, tőle tanuljuk meg, hogyan kell élni Isten gyermekeinek, és egyre jobban megszeretjük őt, amikor megtudjuk, mi mindent tett ő értünk. Az iskolai és plébániai hitoktatás során bevezetjük a gyermekeket a keresztény életbe, amikor felkészítjük őket a szent gyónásra és a szent áldozásra.

Amikor a gyerekek az iskolában már irodalmat és történelmet is tanulni kezdenek, akkor bevezetjük őket a bibliaolvasásba, hogy megismerkedjenek az üdvtörténet egyes eseményeivel, mint mozaikszemekkel, majd pedig rácsodálkozunk Isten üdvözítő szeretetére, Istennek a történelemben kibontakozó üdvözítő tervére. A serdülőkorba lépve kezdjük megalapozni a felnövő fiatal világnézetét, életkorának megfelelő áttekintést adva hitünk legfontosabb igazságairól és arra készítjük őket, hogy tudatosan alakítsák életüket Jézus tanítása szerint, kapcsolódjanak be a helyi egyházközösség életébe.

Egész hitoktatásunknak feladata, hogy a gyerekeket bevezessük a keresztény közösség életébe, hogy ott jól érezze magát, észrevegye és megtanulja teljesíteni apostoli kötelességeit. Így lesz élete Jézusért vállalt örömteli áldozat, így fejlődik és erősödik meg hitében, míg eljut a tényleges keresztény nagykorúságra és elkötelezett, felnőtt kereszténnyé lesz.

A katekézisnek végig kell kísérnie az embert egész életében, ezért az általános iskola elvégzése, a bérmálás után tovább kell folytatódnia, akár a középiskolában tanul tovább, akár szakiskolában. A lelkipásztoroknak a hitoktatóknak a gyermekeken kívül foglalkozniuk kell a szülőkkel, a felnőttekkel is. Az ő oktatásuk témái: a keresztény család problémái, erkölcsi és keresztény nevelési kérdések, továbbá a közéleti, közgazdasági és társadalmi kérdések.

További kateketikai feladatok: a megtérők felkészítése és bevezetése a keresztény közösség életébe (katekumenátus); a világi munkatársak hitoktatók, ifjúsági vezetők, szociális munkatársak képzése és továbbképzése.

A hitoktatás tanterve

A hitoktatás és a katolikus iskolák tantervét 1948-ban adták ki utoljára a kommunista hatalomátvétel előtt. Az 1968-as hittankönyv-pályázat kiírásakor a Magyar Püspöki Kar nem adott ki új hittantervet. Az 1979-es pályázat kiírásával együtt megjelent az általános iskolai hitoktatás célrendszere, mely magában foglalta az egyes könyvek javasolt témaköreit is. Ezt követően 1990-ben jelent meg az általános iskolák 1-8. osztálya számára készített hittanterv, majd 1991-ben a középiskolák 1-4. osztálya számára készített hittanterv.

Az ezredforduló alkalmat ad arra, hogy átgondoljuk Magyarország újraevangelizálásának feladatait, ezen belül hitoktatásunk helyzetének tudatos alakítását. Ebben a tervezésben szükségessé vált, hogy újra megfogalmazzuk hitoktatásunk keret-tantervét, mely alkalmas arra, hogy az egyes plébániák és katolikus iskolák azt saját helyzetükre alkalmazzák. Ezt – a Római Katolikus Hitoktatás Tantervét –, az OHB illetékes munkacsoportja 1996. januárjában elkészítette és jóváhagyásra a Magyar Püspöki Kar elé terjesztette.

Az elkészült hittan-kerettanterv figyelembe veszi a legkülönbözőbb hitoktatási helyzeteket: – plébániai hitoktatás; – iskolai hitoktatás katolikus iskolában, ahol hívő pedagógusok tanítják a közismert tárgyakat is; – hitoktatás olyan iskolákban, ahol a közismereti tárgyakat nem hívő pedagógusok tanítják; – hitoktatás a 8 + 4 osztályos, a 6 + 6 osztályos és a 4 + 8 osztályos általános és középiskolában; – hitoktatás 6 + 4 + 2 osztályos általános iskolában és szakiskolában. Ennek a tantervnek figyelembevételével

kell megszervezni a hitoktatást a kislétszámú iskolákban, a szórványhelyeken; – a megtérők, illetve a hitoktatásba később bekapcsolódók hitoktatásában; a különböző fogytékosságban szenvedők hitoktatásában.

Jó tudni, hogy a katolikus iskolák közismereti tantárgyainak tanterveit kidolgozó pedagógusok a katolikus középiskolák számára a 6 + 6 osztályos megoldást tartják kedvezőnek, az eddigi 8 + 4 osztállyal szemben. Eddig az általános iskolák 5-8. osztályában alacsony fokon, de végigtanították mindazt az ismeretanyagot, amit a gimnáziumok 1-4. osztályában részletesebben, de újra tanítottak. Ezt a négy évre elosztott anyagot szeretnék hat. évre elosztva, de alaposabban tanítani. Ezt a megoldást indokolja, hogy az általános tapasztalat szerint a mai fiatalok tanulási készsége csak a 7. osztályban éri el azt a szintet, amelyet valamikor az 5. osztálynak megfelelő régi 1. gimnáziumban tapasztaltak. Igaz, hogy a tévzés következtében a gyermekek bizonyos területeken több ismeretre tesznek szert, mint régebben, ugyanakkor olvasási, önálló véleményalkotási, fogalmazási és tanulási készségük átlag két évet visszaesett.

A 6 + 6 osztályos általános és középiskolás rendszer terjedését várhatóan az iskolák közti verseny is serkenteni fogja, s a jobb iskolák el fogják vinni a falvakból a 7-8. osztályos diákok javát, s csak a gyengébb diákok fognak otthon maradni, akiket még tovább taníthatnak a 9-10. osztályban. Az eddigi 4 osztályos gimnáziumok is arra fognak kényszerülni, hogy áttérjenek a 6 osztályos rendszerre, mert csak így tudják elérni azok tudásszintjét.

Az elmúlt évek hitoktatási tapasztalata megerősíti a katolikus iskolák pedagógusainak fenti megállapításait. Ennek megfelelően a hittanterv elkészült a 8 + 4, 6 + 6, 4 + 8 illetve 6 + 4 + 2 beosztású iskolai és plébániai hitoktatás számára.

A hittanterv elkészítésénél figyelembe vettük: – a II. Vatikáni Zsinat, a Katolikus Egyház Katekizmusa tanítá-

sát, a püspöki szinódusok, a pápai megnyilatkozások és az új Kódex irányelveit; – a gyermekek életkori sajátosságait és életkörülményeit. – Az Egyház hitének kifejtésénél figyelembe vettük az üdvtörténeti szempontot, a Krisztusközpontúságot. – Figyelembe vettük továbbá a nemzeti alaptantervet és a ráépülő kerettanterveket, közöttük a katolikus iskolák kerettantervét.

A hittanterv az iskolák 1-től 12. osztályáig készült. A tervezésnél figyelembe vettük a különböző iskolatípusokat: a 8 + 4, a 6 + 6 és a 4 + 8 osztályos iskolák és a szakmunkásképzés sajátos anyagát. A tanterv heti két hittanórát feltételez. A 12 évre való tananyag elosztást alkalmazni kell valamennyi iskolai és plébániai hitoktatásban, beleértve az egyházi iskolák hitoktatását is. A jóváhagyott hittantervtől a speciális helyzetben lévők oktatásánál lehet eltérni (a csökkent látóképességűek, hallássérültek...), alkalmazkodva a számukra előírt oktatási módhoz. A közvetlen felkészítés az elsőáldozásra és a bérmlásra iskolai hitoktatás esetén is a plébánián történik. Az óvodáskorúak keresztény nevelésére külön katolikus nevelési terv készül.

A hitoktatásnak rendszeresen visszatérő feladata a tanulók életkorának megfelelő motiváltságú készítés: – a napi imádságra, illetve a napi szentírás olvasására; – a vasárnapi szentmisén való részvételre, illetve a gyakori szentáldozásra és a rendszeres szentgyónásra; – a mindennapi szeretetre, önfegyelemre és önnevelésre; – a becsületes munkára és kötelességteljesítésre; – bekapcsolás a helyi keresztény közösség életébe.

A hitoktatóknak meg kell követelniük tanítványaitól az alapvető becsületes emberi magatartást – amit a keresztény magatartás is feltételez –, különös tekintettel arra, hogy a mai ún. „semleges” iskolák csak tanítani akarnak és nem tűznek ki nevelési célokat. Mi többet akarunk adni tanítványainknak, és ezért többet is kell tőlük követelnünk. A kereszténység mindenképpen áldozatvállalást,

keresztthordozást kíván. Ezért a hitoktatás semmiképp nem elégedhet meg a hitismeretek közlésével, mintha csupán a keresztény műveltség elemeit akarnánk átadni tanítványainknak.

A hittanterv függelékében közli azokat az imádságokat és énekeket, amelyeket osztályának megfelelően minden tanulónak el kell sajátítania.

Mindezek a követelmények feltételezik, hogy csak az lehet hitoktató, aki maga is elkötelezett, hívő katolikus keresztény, aki tevékenyen kapcsolódik egy plébánia életéhez, aki megfelelő képestelessel (hitoktatói vagy hittanári oklevél) rendelkezik és a helyi ordináriustól missio canonicát kapott. Minden hitoktátónak kötelessége, hogy a lelkipásztorokkal és hitoktató társaival élő kapcsolatban legyen.

A hittanterv a Magyar Katolikus Püspöki Kar jóváhagyásával válik kötelezővé, melyet a készülõ hittankönyvekben és a hitoktatásban figyelembe kell venni. Tantervi módosítást, kísérleti tanterv bevezetését csak az Országos Hitoktatási Bizottság Hittantervi, Hittankönyvszerkesztõ és Hittankönyvbíráló Munkacsoportjának véleményezésével lehet kérni.

Amire számítani kell

Az Egyház és a vallásos szülõk jogos igénye, hogy gyermekeik vallásos szellemû nevelést kapjanak. Ez a vallásos szellemû nevelés nem merülhet ki abban, hogy tanulóinknak bibliai és egyéb vallási ismereteket is átadunk, mert a vallási ismeretek nyújtása még nem teszi kereszténnyé a nevelést. Az oktatás-nevelést valójában a keresztény nevelési cél, a követelmények teszik kereszténnyé, továbbá maga a keresztény nevelõ, aki nélkül nincs keresztény nevelés. A vallásos nevelés jogát és igényét általában mindenki elismeri, ám annak tényleges lehetõségét már sokan nem akarják biztosítani. Ismételten bebizonyosodott

tapasztalati tény, hogy a keresztény nevelés számára a liberális gyakorlati ateizmus sokszor több nehézséget jelent, mint a kommunista ateizmus. Hiába beszélnek szabadságról, ha az erkölcsöt és a vallást minden erejükkel száműzni akarják az iskolából és a közéletből.

Az erkölcsi megújulás szükségessége egyértelmű, ha megfontoljuk, hogy legtöbb bajunknak, panaszunknak az oka nem gazdasági eredetű, hanem erkölcsi. (Az önzés, a figyelmetlenség, a megbízhatatlanság, a munkamorál hiánya, a sok válás... amik komoly gazdasági következményekkel is járnak.) A tényleges erkölcsi megújuláshoz komoly nevelőmunkát kíván. Mindenkinek szüksége van valamiféle erkölcsi nevelésre. Mi a keresztény nevelést kínáljuk, a hitoktatással, a keresztény óvodákkal és iskolákkal.

A liberális világnézet követői által hirdetett semlegeséggel szemben állítjuk, hogy nem létezik világnézettől független oktatás-nevelés! Amit sokan semleges nevelésnek neveznek az nem más, mint liberális nevelés. Az 1995-ben hivatalosan elfogadott NAT egyértelműen tükrözi ezt a tényt, amikor semmiféle nevelési célt vagy követelményt nem fogalmaz meg az iskolák számára.

Az oktatás nem választható el az erkőlctől és a világnézettől, hiszen az ismeretközlés során szükségszerűen szóba kerülnek különböző értékek, melyekkel szemben az ember nem lehet semleges, mert vagy értékeli és elfogadja azokat, vagy sem. Közbenső magatartás nincs.

Mindenki megtapasztalhatja, hogy a jó ismerete még senkit sem tesz jóvá. A megismert jó megvalósítására rá is kell nevelni az embereket, ezért nem elég csak tanítani. A nevelés pedig nem választható el az erkőlctől és a világnézettől – még akkor sem, ha vannak olyan alapvető erkölcsi elvek és követelmények, amelyeket minden világnézet egyformán elfogad –, hiszen minden nevelést alapvetően meghatároz a nevelési cél, és az abból fakadó követelmények rendszere.

Magának a nevelőnek is van világnézete, amit még ha akarja, sem tud eltitkolni tanítványai előtt. Azt megteheti – és meg is kell tennie –, hogy tiszteletben tartja a más világnézetűek véleményét, de nevelői tevékenysége mégsem lesz semleges.

Hitoktatók és keresztény nevelők

A világiak teológiai képzése és felkészítése a hitoktatásra már a 70-es és 80-as években megkezdődött, amikor a különböző tanfolyamokon és kurzusokon való részvételhez is bátorság, keresztény kiállás kellett. A világi hitoktatók iránti lelkipásztori igény nyomán szerveződött hitoktatóképző tanfolyamok színvonalát – melyet kezdetben a bátor kiállás biztosított – tudatosan fejlesztettük és fejlesztjük. Ezért lett az 1 éves kurzusokból 3, majd sok helyen 4 éves a hitoktatóképző tanfolyam. Ezek előreláthatólag addig fognak működni, amíg a főiskolai hitoktató és hittanár képzés nem tud elegendő számú, megfelelő diplomával rendelkező hitoktatót nevelni. A távolabbi jövőben ezekből a tanfolyamokból valószínűleg hitoktatói továbbképzők lesznek, esetleg második diplomára felkészítő, emelt szintű főiskolai tanfolyamok.

A papi hivatások számának csökkenése ellenére biztató jel, hogy igen sok világi férfi és nő végzett, illetve végez teológiai, hitoktatói tanfolyamot és vállalkozik lelkipásztori munkatársi feladatokra. Tudatosítanunk kell azonban, hogy sohasem lesz mindegy, kik és hogyan vesznek részt az Egyház életében és lelkipásztori munkájában, a hitoktatásban és a keresztény nevelésben, hiszen az Egyház élete, jövője van rájuk bízva. Bár a vallás, az Istennel való személyes kapcsolatunk magánügy, a lelkipásztori munkatársak élő hite nem magánügy. Ha valaki ezt nem vállalja, nem lehet lelkipásztori munkatárs, nem lehet keresztény nevelő.

Befejezés

Bár az előzetes megfontolás értelmében egyértelmű, hogy a katekézis legfőbb formája a felnőttek katekézise, ebben az írásomban lényegében csak az iskolás korúak (1-12 oszt.) hitoktatásának egyes kérdéseivel foglalkoztam, a teljesség igénye nélkül. Írásomban számos időszerű kérdést helyszűke miatt nem érinthettem. A téma iránt érdeklődőknek figyelmébe ajánlom az említett Kateketika jegyzetet, amelynek 3. átdolgozott kiadása 1995-ben jelent meg Egerben. A jegyzet bolti forgalomban nem kapható, de hozzá lehet jutni bármelyik teológiai tanfolyam közvetítésével.

Írásomban hitoktatásunk közelmúltjának néhány – a fiatalabb generációk számára valószínűleg ismeretlen – eseményét és tényét azért tartottam szükségesnek felidézni, hogy jobban megértsük mai helyzetünket. Mai problémáinkat látva tudjuk igazán értékelni egykori lelkipásztoraink és hitoktatóink áldozatot, sokszor hősiessé kiállást kívánó munkáját, akik minden erőszakkal dacolva továbbadták az üdvösség jó hírét, félelem nélkül hirdették az evangéliumot. Nem féltém hitoktatásunk jövőjét, ha a mai hitoktatókban és lelkipásztorokban is meglesz az a buzgóság, ami az előttünk járókban megvolt. Csak tanulunk lehet az ő kudarcaikból és sikereikből. Ha egy apa fiát a nyakába ülteti, akkor ő nem dicsekedhet azzal, hogy messzebb lát az apjánál. Mi is elődeink tapasztalatai által leszünk távolabbra látók. Kérjük az Urat, adja kegyelmét, hogy mindig készségesen tudjuk szolgálni üdvözítő örömhírét.

Hitoktatási Bizottságok Országos körkép

A katolikus egyház minden egyházmegyéjében működik Hitoktatási Bizottság. Ezek a testületek hivatottak az egyházmegye hitoktatási munkáinak koordinálására és a hitoktatók irányítására. Az egyházmegyei szintű bizottságok elnökei alkotják az Országos Hitoktatási Bizottságot, melynek két püspökelnöke Keszthelyi Ferenc váci és Dr. Pápay Lajos győri megyéspüspök.

A bizottságok tagjai a legtöbb helyen papok. A pécsi egyházmegyében azonban az új tervek szerint a bizottság tagjai mind laikusok lesznek, de az espereskerületi klerikus jegyzők koordinálják a hittanárok munkáját. A veszprémi egyházmegyében az egyházmegyei szinodust követően a paptagok mellett egy-egy civil tag is bekerül a bizottságba. Ott azt is tervezik, hogy a bizottságot kiegészítik az egyházmegyei teológia kateketika tanárával és a hitoktatóképző vezetőjével. Ezzel akarják biztosítani a képzéstől kezdve a folytonosságot. Egy-egy bizottság általában 8-12 tagból áll. Évente 2-4 alkalommal találkoznak.

Több egyházmegyében is javaslatokat fogalmaztak meg az egyházmegyei hitoktatás felelősének függetlenítésére, aki – a szeged-csanádi bizottságvezető szerint – akár civil is lehetne. Ez a munka ugyanis annyi feladatot jelent, amit tisztességesen aligha lehet plébánosként vagy teljes óraszámú hitoktatóként elvégezni.

A bizottsági ülések inkább megbeszélések, általában minden különösebb formalitás nélkül. A legutóbbi ülésen az egri kateketikai napokon kidolgozott új kerettantervet vitatták meg ill. a hitoktatói lelkigyakorlat vagy továbbképzés programját.

A bizottságok elnökeinek beszámolója szerint a hitoktatással kapcsolatos öröm abból adódik, hogy a hitoktatók szinte kivétel nélkül rendkívüli erőfeszítések közepette és mély elkötelezettség alapján végzik munkájukat. Sok kö-

zülük a plébános igazi segítőtársa lett. Mára már kitisztult a hitoktatók rétege, hiszen volt idejük kimaradni azoknak, akik csak az előző kormány egyházpártisága miatt, valamiféle előnszerzés érdekében vállaltak hitoktatást. Akik maradtak, azok megelégednek az éhbérnek is kevés óradíjjal. A gyermekek és az egyház szeretete motíválja őket.

A gondok azonban sokszor elnyomják az örömeket. A legsúlyosabb problémának többen is azt jelölték meg, hogy a Püspöki Kar és az egyes megyéspüspökök nem szánnak sem energiát, sem pénzt a hitoktatás fejlesztésére. Sokhelyütt nincsnek, vagy nem is működnek irodák. Hiányoznak a korszerű segédeszközök. A hitoktatás pedagógiai-szakmai színvonalának emelése érdekében sürgősen szükség lenne arra, hogy a hitoktatás ügyét ne csak szavakban, hanem átgondolt és összehangolt intézkedések formájában is tartsák a főpásztorok jelentős ügynek.

A beszámolók az elsősorban említett belső problémák mellett a külső körülményekre is kitértek. Többhelyütt tapasztalni az iskolákban újra felerősödött néhai marxista reflexeket, amelyek a hitoktatást csak szóban támogatják, az időt és a termet nem biztosítják. A szülők közül a Hornkormány óta sokan már nem íratják be gyermekeiket hittanra, mert az nem kecsegtet többé előnyökkel. Vannak, akik ezt kifejezetten pozitív tisztulási folyamatnak tartják, de a többség inkább csak a hittanosok számának folyamatos és drasztikus visszaesésére panaszkodnak.

A gondokon tehát mindenekelőtt maga az egyházi vezetés segíthetne. Ütőképes és csak a hitoktatás ügyével foglalkozó, jól képzett vezetőségre van szükség, amely mindenki számára világos programokkal megerősíti a hittanárokat és az egyházmegyei felelősöket. Olyan koordinációra, amely a szakmai szempontokat fölébe emeli a hiúságoknak és a dilettantizmusnak. A Hitoktatási Bizottságok elszántan végzik munkájukat és csak remélik, hogy ezt azok is olyan fontosnak tartják, akiké a végső felelősség.

MÁTÉ-TÓTH ANDRÁS, LENCSES GYULA

*Máté-Tóth András az Egyházforum főszerkesztője.
Lencsés Gyula a szegedi József Attila Tudomány-
egyetem Szociológia Tanszékének oktatója.*

Hittanárok és a hittan

A hipotesis

A kutatás¹ hipotesisének felállításánál legelőször is azt kellett tudomásul vennünk, hogy Magyarországon eddig nem végeztek szociológiai módszerekkel a hittanári pedagógus rétegről kutatást. Előzetes elképzeléseink ezért legfeljebb külföldi kutatások eredményeiből indulhattak ki.

Elsődlegesen azt feltételeztük, hogy az 1989-1994 között eltelt öt év alatt a hittanári szakmai réteg elég alapvető stabilitást mutat ahhoz, hogy felmérésünk ne csupán az adatfelvétel időszakára érvényes pillanatképet adjon. Úgy véltük, hogy a hittanárok elég tapasztalatot gyűjtöttek és elég szakmai és identitást érintő konfliktust éltek meg ahhoz, hogy véleményüket árnyaltan és öntudatosan képviseljék, és jelezzék a kérdőíveken és az interjúkban.

Minthogy a rendszeres hittanár-képzés főiskolai szinten a hittanárok tömeges munkába állását követő 1-2 év késéssel épült ki, feltételeztük, hogy a frissen képzettek és a többiek között markáns eltéréseket találunk — mind a hittanári szakmaválasztás motívumait, mind a hittan tanításával kapcsolatos célkitűzéseket illetően. Abban bízunk, hogy eredményeink alapján a hittanári szakma és a hittannak a közoktatásban és az iskolakultúrában elfoglalt jelenlegi helyét és a szakma művelői szerinti lehetőségeit mélyebben megismerhetjük és — szükség esetén — a minisztériumi és egyházi döntéshozók számára hasznos háttéranyagként felkínálhatjuk.

¹ A kutatást támogatta az OTKA (T007049 számon nyilvántartott pályázat), valamint a Csongrád megyei közgyűlés Ifjúsági és sportosztálya.

Ütemezés és munkatársak

Az eredeti kutatást négy évre ütemeztük. A módosított kutatást 1993-94-re. A '94-es határidőre nem készülhetett el a jelentés, a Szeged-Csanád egyházmegyei (nagy részben Csongrád megyével fedésben) hittanárok címlistája olyan hiányos volt, hogy előbb azt kellett stabilizálni, mielőtt a kérdőíveket közvetlenül a címzettekhez küldhettük volna. (Ld. alább!)²

A munkatársakat három csoportba oszthattuk. Az elsőbe tartoztak a hipotesis és a feldolgozás módjának kidolgozói (Máté-Tóth, Szöllőssy Erzsébet, Hetesi Erzsébet), a másodikba a kérdezőbiztosok és irányítók (JGYTF és JATE hittanár szakos hallgatók, Hetesi irányításával), végül a harmadikba az eredmények statisztikai értékelői (Lencsés Gyula és Máté-Tóth).

Minta

Címlista I. és II.

A Csongrád megyei hittanárok címlistája a kutatás megkezdésekor csak hiányosan állt rendelkezésre. A Szeged-Csanádi egyházmegye püspöki hivatala mint munkáltató a hittanárokat még nem tartotta nyilván lakcím szerint, csak aszerint a plébániahivatal szerint, amely őket bejelentette. Így az első listában több hitoktató többször is szerepelt. A megye területén működő ferences szerzetesközösség is fenntart plébániát, azonban az ott működő hittanárokat nem jelenti a püspökségnek.

A címhiány mellett, hogy hátrányt jelentett a kérdőívek közvetlen kiküldése vonatkozásában, módot adott egy 50 fős célzott

² Jelen kutatás a tervek szerint 1996-ban folytatódhat a Kalocsa-Kecskeméti egyházmegyében.

telefoninterjú elkészítésére a kutatással kapcsolatos alapvető papi hozzáállásról.³

A címforrás kritikája

Az első címlista korrekcióját egyrészt az tette lehetővé, hogy a püspöki hivatal (nem utolsó sorban a kutatást is segítő) az 1994 szeptemberi hittanár-jelentésben általánosan áttért a hittanárok lakáscímének nyilvántartására is. Másrészt az első kérdőív szétküldése nyomán „címfelderítő” segítők jelentkeztek.

Ebben a periódusban állt fel a Szeged-Csanádi egyházmegye hitoktatási bizottsága, amely módot adott arra, hogy a kutatás célkitűzését és módszereit egyik ülésén bemutathassuk és ezt követően jószándékkal támogatta a kutatást. Ennek jelentősége az, hogy csökkentette a papok kontraproduktív hozzáállását és legitímálta a kutatást a megkérdezettek felé.

Ennek következtében sikerült az egyházmegye 312 bejegyzett hittanárának címlistáját összeállítani és két lekérdezéssel 116 kitöltött kérdőívet visszakapni.

Statisztikai alapadatok

A kérdőívben az utolsó, 15. kérdéskör tartalmazza a legalapvetőbb statisztikai mutatókat (nem, kor, iskolai végzettség, helység-nagyság) kiegészítve családi (családi állapot, gyermekszám, háztartás) és munkavégzési mutatókkal (állás, foglalkozás).

Megoszlási sajátosságok

Kor

³ Az interjúban két kérdést tett fel a kérdező. 1. Megkapta-e az illető plébános a hittanárok nevére címzett és külön borítékokba csomagolt kérdőíveket? 2. Továbbadta-e őket a címzetteknek? A válaszok alátámasztották azt az egyházzociológiai kutatásokból Magyarországon (is) közismert averziót, amelyet a lelkészek a statisztikával szemben táplálnak. Másodsorban pedig azt a tényt, hogy a megkérdezettek jelentős része (mintegy egyharmada) úgy vélte: a lekérdezéssel vagy a kutatócsoporttal kapcsolatos véleménye felhatalmazza, hogy a kérdőívet ne kézbesítse a címzetteknek. (Az interjúkat végezte és értékelte dr. Szölössy Erzsébet.)

A megkérdezettek átlagéletkora 46 év. A korfát tekintve három jól elkülönülő korcsoportot figyelhetünk meg. Fiatalok: 19-32 (37,7%); Középkorúak: 33-52 (19,3%); Öregek: 53-79 (43%). A középkorúak korosztálya alulreprezentált az egész népesség korfájához viszonyítva.

A válaszok varianciaanalízise alapján a korcsoportoknak az 1-4 és 6. kérdéscsoportra adott válaszainak átlaga szerint a három csoportra bontást alátámasztja. Ezek szerint a legtöbb kérdésben a fiatalok és az öregek csoportjának válaszai különböznek szignifikánsan egymástól. Néhány kérdésben azonban a fiatalok válaszai a másik két csoporttól.⁴ Egy alkalommal a középső korcsoport tér el szignifikánsan a másik kettőtől.⁵

Foglalkozás

Nyugdíjas 37, Hallgató 19, pedagógiai pályán (óvodától főiskoláig) 15, lelkész 5, egyéb, nem értelmiségi munkakör 2. Bár a válaszadás erre a kérdésre sok bizonytalanságot mutat, annyi mindenképpen látható, hogy a hittanári szakma képviselői szinte kizárólag értelmiségiek. Jelentős hányaduk pedagógus, a nem nyugdíjasok közül a döntő többség, a hallgatói kör pedig legalábbis pedagógiai diplomát is szerezni fog (katolikus hittan-egyéb szakos hallgatókról van szó).

A három korcsoport foglalkozás szerint is jellegetes. Az elsőben az egyetemi-főiskolai hallgatók szerepelnek túlnyomó többségben⁶, a harmadikban pedig a nyugdíjasok. E két csoport a kérdőív számos kérdésére nézve szignifikáns különbségeket mutat (ld. alább).

38 nincs állásban, 49 teljes állású és 23 részmunkaidős dolgozó. Ez az adat abból a szempontból figyelemreméltó, hogy számos európai országban a hittanárok az iskola tanári karának tagjai, s így főállásúak. Az ő szakmai identitásuk más jellegű, mint Magyaror-

⁴ A hittan oktatásával továbbadhatom a hitet; megtaníthatom a keresztény alapelveket; egyre több katolikus iskolában szükség lesz hittanárookra; holnap is legyenek hívő emberek.

⁵ 4f kérdés: „Összességében nézve megelégedettséggel tölt el munkaköröm.“ (A középkorúak válaszainak átlaga 4,7, míg a fiataloké 5,4 és az öregeké 5,5.)

⁶ Részben a korosztály sajátossága miatt, részben azért, mert egy hittanár-szakos csoportot külön kérdeztünk le.

szágon, ahol csak ritkán tagjai a hittanárok az illető tantestületnek. A jövő abba az irányba mutat – amit természetesen nem a jelen kutatás alapján állítunk, hanem a hitoktatókkal szemben támasztott követelmények változása alapján –, hogy egyre növekedni fog a főállásúak száma, hiszen a szakos hallgatók egyre inkább átveszik a mellékfoglalkozásban hitoktatók helyét. A hitoktatás felelőseinek ajánlatos kidolgozni a személyi állomány fejlesztésének scenárióit, mert egyáltalán nem mindegy, hogy főállásúakban vagy óraadókban gondolkodnak.

Nem

A férfiak 26,7%-ot képviselnek, a nők 69,8%-ot. 4-en nem válaszoltak a kérdésre (3,4%). Ez a magyar népességmegoszlástól igen eltérő adat, de a pedagógustársadalomban statisztikai közhelynek számít a szakma elnöiesedése. A fiatalok között egyharmad a férfi, az öregek között egynegyed. A pedagógus szakmára általában is jellemző elnöiesedés a hitoktatás területén azt a valláspedagógiai kérdést is felveti, hogy milyen istenképet közvetít a gyermekeknek egy döntően egynemű pedagógus réteg.

Iskolai végzettség

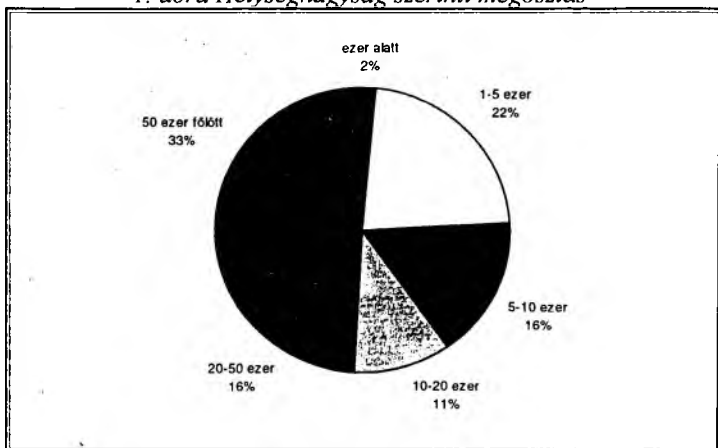
Arányosan oszlanak meg a válaszok: a hittanár szakos hallgatók érettségivel rendelkeznek, a többiek fele civil felsőfokú, másik fele egyházi felsőfokú végzettséggel. Civil és egyházi felsőfokúval pedig 12-en. 4-en nem adtak választ. A hittanár-egyéb szakos hallgatók a hittanár szakjukat egyházi felsőoktatási intézményben szerzik, az egyéb szakot pedig államban. Csak egyházi felsőfokú végzettséggel rendelkeznek a papok.

Családi állapot

A megkérdezettek fele (57 fő) egyedülálló, 43 fő házas. Elvált 3, 10 özvegy. Több mint felének nincsenek gyermekei (55,8%). A gyermekeseknek 1 ill. 2 gyermeke van, de közülük 10%-nak 3-5 gyermeke van. A háztartás megoszlása megfelel a házasok és gyermekesek megoszlásának.

Lakhely

1. ábra Helység nagyság szerinti megoszlás

Vallási profil

Vallási önbesorolás és családi háttér

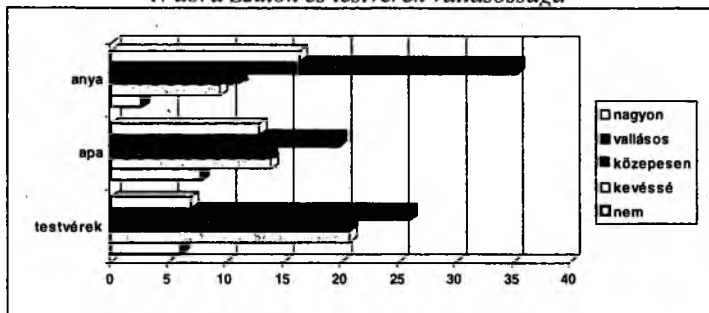
A hittanárok saját vallási önbesorolásuk alapján vallásosak (69%⁷). Nagyon vallásos 23% és közepesen 8%. Vallásosságuk leginkább abban mutatkozik meg – többváltozós regresszióanalízis alapján –, hogy mennyire gyakran imádkoznak.

A vallásosság reprodukciója a szülői ház vallásosságától függ.⁸ Kérdőívünk révén viszonylag árnyalt képet kaptunk a hittanárok szüleinek, testvéreinek és házastársának vallásosságáról. A szülők közül az anyákat vallásosabbnak tartják az apáknál.

⁷ Tekintettel a kis populációra, egészre kerekített értékeket adunk meg.

⁸ Vö. Zulehner/Denz, Untertan.

1. ábra Szülők és testvérek vallásossága

A testvérek esetében a szórás nagyobb. Sokkal többen vannak a közepesen és kevésbé vallásosak, mint a szülőknél, a nagyon vallásosak pedig kevesebben.

Amikor arra a kérdésre kerestük a választ, hogy mi határozza meg a családi háttérből a vallásosságot, arra jutottunk, hogy a vallási önbesorolás (amit az imádság gyakorisága kiválthat) regressziós együtthatója csak az apa vallásosságával mutat szignifikáns függőséget. Hiába a legkevésbé vallásosak tehát a hittanárok apái, mégis az általunk kérdezett vallásossági adatok köréből csak az ő vallásosságának mértékéből becsülhető meg, hogy a hittanároknak milyen a vallásossága.

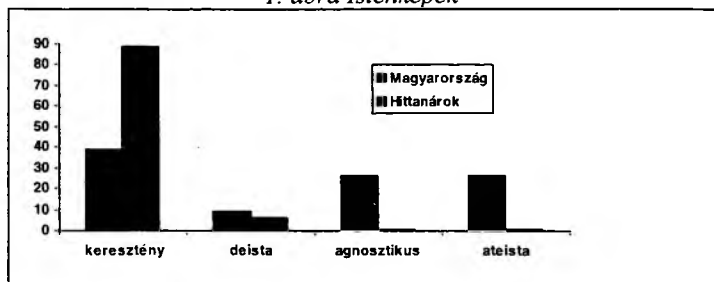
A hittanárok saját házastársuk vallásosságát legnagyobb többségben (19+43%) az öt válaszlehetőség közül a 3. és 4. fokozattal jellemezték. Nagyon vallásosnak ugyanannyit tartottak, mint kevésbé vallásosnak (13%). A hittanárok magukat vallásosabbnak tartják, mint házastársukat.

A hittanárok sokkal vallásosabbak családjuknál. Ezt az erős vallásosságot az alábbi vonatkozásokban vizsgáltuk.

Istenhit

Az EVSS⁹ 1990-ben négy istenhittel kapcsolatos kategóriát vett fel. Testszerű¹⁰ Istennek nevezte a keresztény istenhitet, valamilyen felsőbbrendű lénynek a deistát, az ezek egyikében sem hívőket ateistának, s azokat, akik nem tudják, hogyan vélekedjenek, agnosztikusoknak nevezte. E filozófiatörténetből vett kategóriák szerint Magyarországon az istenhit féleségek a következőképpen alakulnak.¹¹

1. ábra Istenképek

Természetes, hogy a keresztény hittanárok szinte kivétel nélkül a keresztény istenképet vallják magukénak. A teológiai irodalomból azonban tudjuk, hogy a keresztények istenképén belül mekkora különbségek vannak. A hittanárkutatásnak a továbbiakban ez igen lényeges kérdésköre lenne.

Templomba járás

A hittanárok több mint fele hetente többször is jár templomba (60%), a többiek vasárnaponként. Eszerint a hittanárok az

⁹ European Value System Studies (Európai Értékrendszer kutató Vizsgálat), melyet 1990-ben majdnem minden európai országban elvégeztek. V.ö. Kerkhofs, mennyire vallásos Európa. Egyházforum 7 (1992) 2 16-27. Tomka, Európa változó (?) értékrendje. Mérleg 31 (1995) 333-343.

¹⁰ Ezt a félreérthető kifejezést kérdőívünkben a kifejezett keresztény szóhasználat szerint javítottuk „megtestesült“-re.

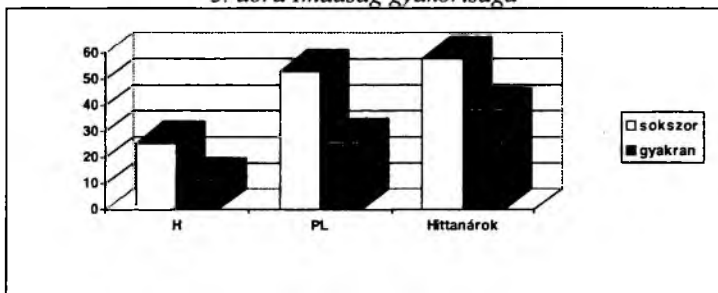
¹¹ Az adatok szintén az EVSS 1990-ből származnak.

egyházköztség legaktívabb csoportjához tartoznak, hiszen erre a csoportra jellemző a heti többszöri templombajárás.

Imádság

A hittanárok sokszor (58,4%) ill. gyakran (38,9%) imádkoznak. Ez az arány az EVSS szerint a lengyel adatokhoz áll közel és nagyon eltér a magyar adatoktól.

3. ábra Imádság gyakorisága

Hitkérdések

Arra a két kérdésre, hogy szokott-e hitkérdésekről gondolkodni, illetve beszélgetni a hittanárok nagy része azt válaszolta gyakran, ill. sokszor (kumulálva 88% gondolkodik és 76% beszélgetni). Ezek a magas arányok azt mutatják, hogy a hittanárok intellektuálisan igényesen állnak saját hitükhöz és háromnegyedük beszélget is róla.

Ugyanakkor, éppen mert hittanárokról van szó, külön hangsúlyt kapnak azok, akik ritkán vagy csak esetenként beszélgetnek hitkérdésekről (kumulálva 24%). Vajon milyen hitfelfogásra utal az ilyen beszélgetéshiány, ill. milyen egyházi vagy szakmai közegre az, ha a hitkérdésekről való beszélgetésnek minden negyedik hittanár esetében csak esetenként van esélye? Erre a kérdésre korrelációs vizsgálatokkal próbáltunk válaszolni. A nevezett szempont nem korrelál szignifikánsan egyetlen általunk kidolgozott faktorról sem. A szükséges válaszokat egy további vizsgálat hozhatja meg.

Értékprofil

Az értékprofil vizsgálatához Paul M. Zulehner és Hermann Denz osztrák professzorok rövidített vallásosság-kérdőívét használtuk. Ezt ők 20 éve alkalmazzák Ausztiában, ami számunkra is lehetővé teszi, hogy eredményeink bemutatásában osztrák párhuzamokat vonjunk és az ott szerzett módszertani kritikai eredményeket figyelembe vegyük.

Az élet értelme

Evilági boldogulás és túlvilági remény — a hittanárok között ez a két karakteresen különböző álláspont az élet értelmének kérdésével kapcsolatban. Az osztrák teljes lakosságra reprezentatív vizsgálat alapján egy harmadik csoportot is el lehet különíteni, a „nihilistákat“, ilyenek a hittanárok között nem találhatók. Immanens és transzcendens szakszavakkal jelöljük a két alapállást, amit az említett vizsgálati eredmények alapján teszünk. Megnéztük a két változó együttes eloszlását, és ennek alapján csoportosítottuk őket. (Ld. alább **Hiba! A kapcsoló argumentuma érvénytelen.**) Először felsoroljuk a kérdőívben korreláló kérdéseket, majd a válaszok gyakoriságának megoszlását az egyes csoportokban. Zárójelben a kérdések sorszáma.

Nihilista (1)

A halállal mindennek vége (24); nem tudom, miért él az ember (30) és az életnek nincs értelme (31).

Immanens (2)

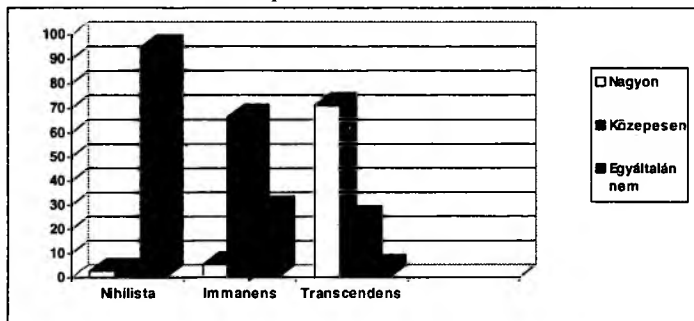
Az a fontos, hogy az ember boldog legyen. Hogy hogyan, az az ő dolga (17); Az életnek az az értelme, hogy kihozzuk belőle a legtöbbet (28)

Transzcendens (3)

Remélem, hogy van halál utáni élet (25); az emberek haláluk után testestől-lelkestől fel fognak támadni (26) és az életnek csak azért van értelme, mert van Isten (27).

A három alapállásra adott igenlő válaszok eloszlását foglalja magába a következő grafikon.¹²

3. ábra Alapállások az élet értelméről

A grafikonból szembetűnik, hogy a nihilista és a transzcendens alapállás a hittanári csoport jellegéből fakadóan végletes: nagyon transzcendens és egyáltalán nem nihilista. Az immanens alapállással szemben árnyaltabbak a válaszok. A későbbi kérdésekkel kapcsolatos korrelációk megmutatják, hogy mit is jelent ez az immanens alapállás a vizsgált hittanárok számára. A 11-es kérdés egyes faktorának (immanens) az 1-es kérdés négyes faktorára (karrier) számított korrelációs együtthatója szignifikáns ($P=0.024$). Ugyanez a karrierefaktor pedig a 6-os kérdés 2-es ($P=0.042$) és 4-es ($P=0.035$) faktorával szignifikáns, vagyis a személyesség igényével és a katolikus tanítással kapcsolatos liberális alapállással.

Tekintély

A 11. kérdéscsoportban a 6-8 kijelentésekkel kapcsolatos véleményből következtethetünk az ún. „autoritarizmus”¹³

¹²Ennél a kérdésnél a kérdőívben elkövettük azt a hibát, hogy az igenlő válaszokat – a német és osztrák rendszer szerint – az 1-es osztályzattal lehetett jelölni. Ennek ellenére a válaszok elemzéséből kiderül, hogy a megkérdezettek nagy figyelemmel töltötték ki az íveket és jól vették ezt a zavaró akadályt.

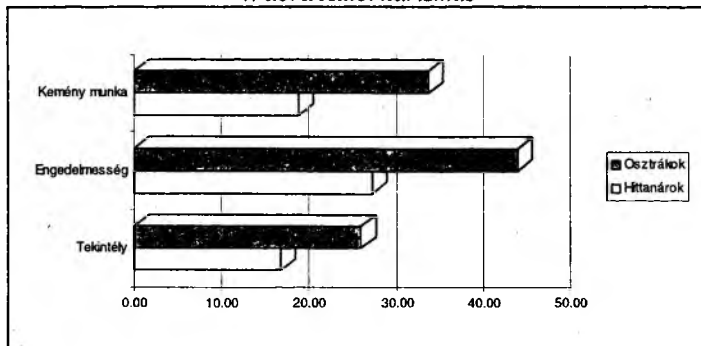
erősségére. E mutatón az egyik legbefolyásosabb személyiségi alapjelleget értjük, amely a politikától a vallásig, a gyermekneveléstől a munkához való hozzáállásig az élet legfontosabb területein meghatározó erővel bír. Az autoritarizmus mutató azt láttatja, hogyan viszonyulnak a kérdezettek a tekintélyhez. A mutató kérdéssorába az EVSS felveszi a 9-es kérdést is. A jelen vizsgálatban azonban a hittanárok ezen annyira mást értettek, hogy mi mellőztük.

Kijelentés	Egyetért
„Ahol szigorú a tekintély, ott van igazságosság“ (6)	16,7
„A gyerekek legfontosabb, hogy engedelmséget tanuljon“ (7)	27,2
„A dolgokhoz az szóljon hozzá, aki már kemény munkával letett az asztalra valamit“ (8)	18,8
„Az a nagy szabadság, amivel a mai fiatalok rendelkeznek, biztosan nem vezet jóra“ (9)	57,0

Bár a vizsgálatban megkérdezettek alacsony száma (N=116) nem enged meg különösebben súlyos következtetéseket, mégis érdemes a fenti autoritarizmus adatokat az osztrák 1990-es adatokkal összehasonlítani. Annál is inkább, mert ott az elmúlt 20 évben az autoritarizmus-index drasztikusan visszaesett. Ennek ellenére a hittanárok fenti adatai még így is jelentősen alacsonyabbak. Ezt mutatjuk be a következő grafikonban.

¹³ Vgl. Adorno, Tanulmányok az autoriter személyiségről; cit. Zulehner, Untertan 77.

4. ábra Autoritarizmus

Az osztrák vizsgálat eredményei alapján a szerzők azt állítják, hogy a fenti kérdések Ausztiában konzekvensen korrelálnak. A mi vizsgálatunkban is megfigyelhető e kérdések egymással való korrelációja, csak éppen a 6-os kérdést ellentétesen korrelál a 7.-8.-kal. Ennek az lehet az oka, hogy a hittanárok a 6. kérdést egészen más összefüggésbe állítva értelmezték, mint a másik kettőt. Feltételezésünk szerint a kérdésben szereplő „igazságosság” fogalom az osztrák autoritarista válaszadók számára beleillik a többi kérdés sorába, a magyar totalitáriánus tapasztalatok ellenben éppen ellenkező értelmezést adnak e fogalomnak: ahol totális a tekintély, ott a legnagyobb az igazságtalanság. Az összefüggés jelen van a tekintély és az igazságosság között, csak éppen fordított.

A 6-8. kijelentések közepes erősségű igenlése a legsúlyosabb, vagyis a válaszok eloszlása nem egyenletes, hanem középűt csúcsos. Ez jelezheti azt, hogy részletesebb vizsgálat esetén a magyar autoritarizmus adatai is másképpen alakulnának. Az öt lehetőség közül a harmadikra való voksolás a kérdőív-kitöltés pszichológiája szerint jelenthet óvatosságot, valójában ki nem alakult véleményt. Jelentheti azt is, hogy az illető más szövegkörnyezetben egyik vagy másik irányba erősen kilenghet.

Szolidaritás

A szocialista, kollektivistai társadalmi berendezkedés erejének hanyatlásával a szolidaritás spontán hálója az, ami a társadalom kötőanyaga, s ami ellensúlyozza a szigorúbb kapitalizálódás következtében a gyengék, a nemtermelő egyedek leszakadását. Minél nagyobb a szolidaritás értékének ázsioja egy társadalomban, annál jobb ott élni: betegnek, öregnek, mozgássérültnek, munkanélkülinek — egy szóval depriváltak lenni.

Magyarországon már 1985. után a szociálpolitika és a szegénységkutatás szakemberei felhívták a figyelmet arra, hogy szemléletváltásra van szükség a leszakadókhoz való hozzáállásban.¹⁴ Amennyiben a hittan-oktatásnak a primér hit és egyház-ismereten túl kultúrateremtő jelentőséget is tulajdonítunk, úgy kiemelten lényeges a kérdés: mennyire szolidárisak a hittanárok. A kérdőíven a témakör súlyának megfelelően számos idevágó kérdés szerepel. Először az individualista, antiszolidáris beállítottságot jelző kijelentésekre adott válaszokat vesszük szemügyre. (Csak az első és másodfokon egyetértők százalékos arányának összegei.)

17	Az a fontos, hogy az ember boldog legyen. Hogy hogyan, az az ő dolga.	14.2
18	Mindenki oldja meg a maga problémáját.	9.7
22	Döntő alkalmakkor jobb, ha az ember saját magára gondol.	9.8
28	Az életnek az az értelme, hogy kihozzuk belőle a legtöbbet.	31.8

A fenti kijelentések (különösen az első) közösen adják az individualizmus mutatóját. Az osztrák adatokkal összevetve a hittanárok igen kevésbé individualisták.

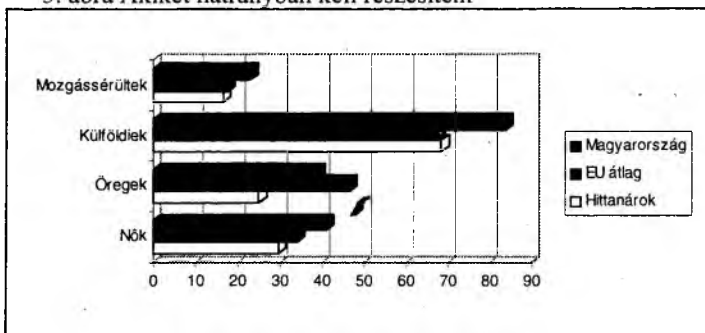
Külön kérdéscsoportot alkotnak a munkahelyi ill. munkaerő-gazdálkodási szolidaritás fontos témái: nők, nyugdíjasok, külföldiek, mozgássérültek. Kiket kell hátrányban részesíteni, ha kevés a munkahely:

¹⁴ Vö. Ferge Zsuzsa és Bokor Ágnes vonatkozó tanulmányai és monográfiái.

55	nőket	29.7
56	idősebbeket	25.0
57	külföldieket	68.5
58	mozgássérülteket	16.5

A munkahelyekről való kizárás kérdései az EVSS-ben is szerepelnek, így egyrészt az európai átlagadatokkal, másrészt az ott nyert magyar adatokkal is összevethetjük a hittanárok szolidaritási adatait.

5. ábra Akiket hátrányban kell részesíteni

Ebből az összehasonlításból kiviláglik, hogy a hittanárok az európai átlagnál is, de a magyar átlagnál még inkább szolidárisabbak a nőkkel, öregekkel és mozgássérültekkel szemben. Kézenfekvő a következtetés, hogy a hittanárok szolidaritás-szemléletük alapján az országban növelni fogják a szolidaritás kultúráját. Ez ugyan a mai hittannal mint tantárggyal kapcsolatban nem szerepel a kiemelt nevelési célok között, de a hittanárok szemléletéből következik.

Más a helyzet azonban a külföldiek vonatkozásában, ahol a hittanárok az európai átlagon állnak. A külföldiekkel kapcsolatos ellenérzések Európa más régióiban is nagyon eltérőek. Kelet- és Dél-Európa jelentősen idegenellenesebb, mint Nyugat- és Észak-Európa. Az idegenek szinonímája a menekültek. Velük szemben

mégis más a hittanárok felfogása. Arra a kérdésre, hogy az ország megtelt-e és hogy nehéz gazdasági helyzetünkben helyesebb-e a menekülteket elutasítani, a hittanárok kétharmada egyértelmű nemmel válaszolt (67,5 és 67,6). Ez rendkívül magas arány.

Mindazonáltal az idegenekkel, külföldiekkel kapcsolatos szolidaritástudat növelésére hangsúlyt kell fektetnie a hittanárokat képző intézményeknek, hogy ebben a kérdésben is a többihez hasonló szolidaritási kultúrát erősítsenek. Az egyházak társadalomtanának ez integráns része.¹⁵

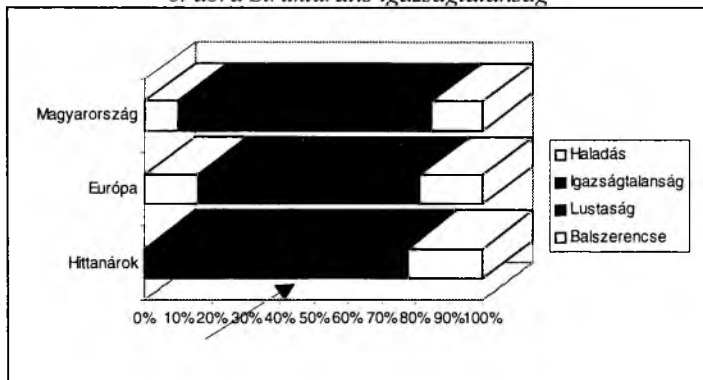
A szolidaritási kijelentések összevetése az antiszolidárisakkal aláhúzza eddigi eredményeinket.

14	A közérdek megelőzi a magánérdeket	69.1
15	Ha mindenki kicsit lemondana valamiről, hamarosan megszűnne a szegénység	67.0
16	A fennálló problémák csak úgy oldhatók meg, ha mindannyian összefogunk	87.9
21	A legfontosabb, amit a gyermeknek meg kell tanulnia, az, hogy legyen jószívű	78.3

A szolidaritás próbája annak vizsgálata, hogy a nehéz helyzetbe jutott emberekről mi a válaszolók véleménye. Ha őket magukat okolják, akkor kevésbé, ha a körülményeket, akkor inkább készek segíteni, szolidárisan viselkedni. A kérdőív a 36. és 37. kérdés kombinálásával vizsgálta ezt a vonatkozást. Az eredmény azt mutatja, hogy hasonlóan az európai és a magyar adatokhoz (EVSS), a hittanárok első helyen az társadalmi-gazdasági igazságtalanságot okolják az emberek rossz sorsáért.

¹⁵ Vö. Tomka Miklós, Goják János (szerk.) Az egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok. Budapest é.n.

6. ábra Strukturális igazságtalanság

A nyíllal jelölt rész mutatja tehát, hogy a hittanárok elsősorban a „rendszer” okolják az egyének hátrányos helyzetéért, ami a magyarországi heves gazdasági átrendeződés korszakában lehet egy kissé külön is motivált magyarázat.¹⁶

E magas arányszámok világosan alátámasztják a hittanárok nagyfokú szolidaritását. Szakmai csoportuknak az iskolakultúra vonatkozásában ez a legnagyobb ereje.

Erkölcsei norma

Az erkölcsi normák az adott helyzettől függetlenül mindig érvényesek, vagy ellenkezőleg, csak a helyzetek döntenek a normákról? Az EVSS-ben is feltett alternatívát az erkölcsi normák általános vagy helyzetfüggő voltáról a hittanároknak is felállítottuk. A válaszok nagyjából fele-fele arányban oszlottak meg (lehet: 47%, nem lehet: 50% – nem tudja 3%). A európai válaszmegoszlás átlaga ettől csak enyhén tér el (nem lehet: 57%), de a magyarországi válaszokban már nagyobb az eltérés: 68%. Azt külön hangsúlyozni kell, hogy az ú.n. szituációs etika alkalmazása nem jelent erkölcstelenséget, csupán az erkölcsi döntés alapján álló

¹⁶Ezt támasztja alá az EVSS is, miszerint az igazságtalansági indok a volt szocialista blokk országaiban Európa északi és nyugati régiójánál magasabb. (Vö. Zulehner/Denz 1993, 170.)

normának az adott helyzettől való függőségét. Minél inkább helyzetfüggő a norma, annál enyhébben ítélik meg az emberek az egyes erkölcsi döntéseket, pl. válás, abortusz, ittas vezetés, stb.

A hittanár-képzésben ugyanakkor fel kell figyelni arra, hogy a katolikus morálteológia a szituációtól függő erkölcsi normákkal szemben kritikusan egyensúlyozó álláspontot képvisel.¹⁷ A hittanárok érzékenysége a körülményekkel kapcsolatban a képzés számára azt a lehetőséget kínálja, hogy az epikia¹⁸ (az erkölcsi törvény lelkiismeretben mérlegelt alkalmazása) ősi erényét a hallgatók legalább annyira elsajátítsák, mint a katolikus erkölcsstan abszolút normáit.

Bűnök

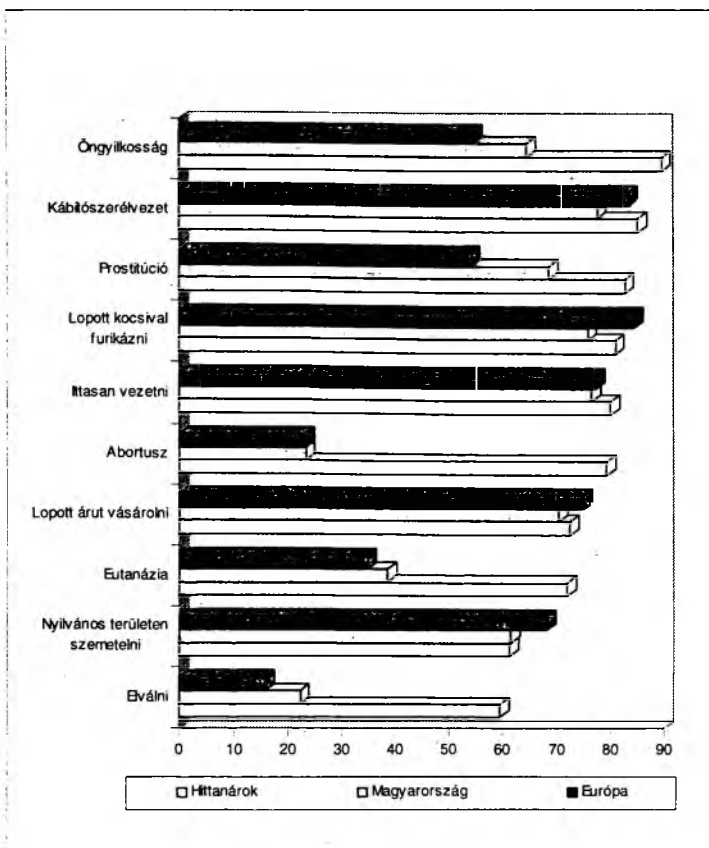
A 12. kérdéssor erősen rövidítve tartalmazza az EVSS 21 kérdésből összeállított "bűnlajstromát". Mindkét válogatásnak az a célja, hogy valamelyest meg lehessen állapítani, milyen természetű bűnökkel szemben engedékenyebbek, ill. szigorúbbak a megkérdezettek. Az EVSS beszámolójában a szerzők az anyagi és életértékek két csoportját állították fel.¹⁹

Az alábbi diagramm egyrészt mutatja a magyar ill. európai bűnöknek a hittanárok megítélésétől sokban eltérő felfogását. Másrészt a hittanárok csoportjában mutatja, hogy mik számítanak a legfőbb bűnöknek. Utóbbival kapcsolatban figyelemreméltó, hogy az egyházi igehirdetésben és moráltanításban kiemelkedő bűnök közül a válással szemben a legirgalmasabbak a hittanárok, s néhány élet elleni bűn náluk is az anyagiak ellen elkövetett bűnök mögé szorul a megítélésben.

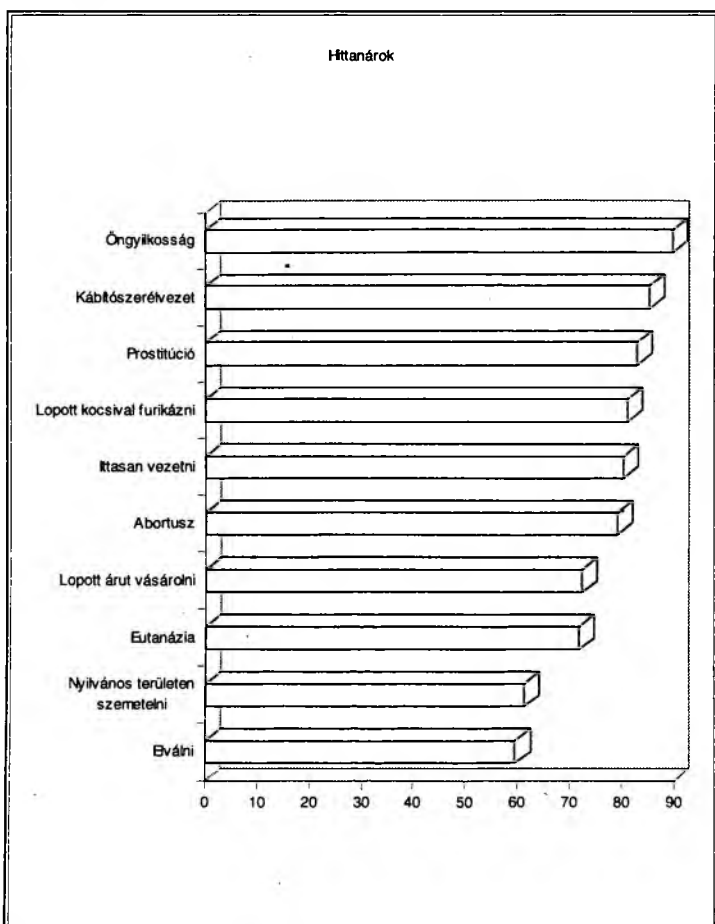
¹⁷ Vö. Häring, Frei I, 350kk.

¹⁸ Vö. Virt, Epikia.

¹⁹ Vö. Zulehner/Denz 120k.

Talán érdemes a hittanárak által felállított bűn-sorrendet külön is diagramban megmutatni, mert ez jelzi e szakmai csoport erkölcsi szemléletének sajátosságait.

Figyelemreméltó, hogy a sort az öngyilkosság vezeti. Ám az is, hogy az eutanázia csak a 7. helyre szorult. Meglepő, hogy a válás került az utolsó helyre, még a nyilvános területen való szemetelés is megelőzte, továbbá az is, hogy az abortusz jóval a prostitúció és a kábítószerélvezet mögött van, sőt, ezt még két autó elleni vétek is megelőzi.

A hittanárokért felelőseket ez az eredmény el fogja gondolkoztatni arról, hogy az egyházi igehirdetésnek vajon milyen a hatékonysága, ha az élet elleni bűnök éppen a hittanárok szemében ilyen helyet foglalnak el. Jóllehet azt is meg kell állapítanunk, hogy a fenti cselekedetek súlyát a hittanárok meglehetősen nagyra értékelték – némely bűnnel kapcsolatban az európai és a magyar átlagnál jóval magasabbra.

Hittanári szakma

Utolsó fejezetünkben a megkérdezettek szakmai identitására vonatkozóan tettünk fel kérdéseket. Ennek indoka az volt, hogy ilyen vallásszociológiai vagy szakmaszociológiai vizsgálatot Magyarországon még nem végeztek erre az új pedagógiai rétegre vonatkozóan. A hittanár-képzés felelősein kívül a pedagógustársadalom és a közoktatás irányítói és kutatói számára is informatív lehet, ha ennek az új rétegnek szakmai sajátosságait ill. a hittannal, mint iskolai tárggyal kapcsolatos felfogásait megismerhetik.

A kérdéseket Hans Georg Ziebertz kölni professzor által egy vegyes, régi és új német tartományokból verbuválódott hittanári továbbképzésen részt vett csoport számára kidolgozott kérdőív adaptálása alapján állítottuk össze.²⁰ Bár a német hittanárok státusa egészen más, mind a szakmai hagyományokat, mind a vallástannak mint tantárgynak az iskolai szerepét illetően, mégis úgy véltük, hogy az eredeti kérdéseket meghagyva vesszük át az egyes elemeket. Ez a nemzetközi összehasonlítást is megkönnyíti.

Szaktaválasztási motívumok

Az első kérdéscsoport azt vizsgálta, milyen célkitűzésekkel, milyen szaktaválasztási motívumokkal álltak be a hittanárok ebbe a munkába. A válaszok korrelációit figyelembevéve a rotált faktor mátrix alapján hat motívumcsoportot különböztethetünk meg. (Zárójelben a csoport száma valamint a faktor sajátértéke.)

²⁰ V.ö. G.Hilger/H-G.Ziebertz, Und dazu noch Religion unterrichten. KBI 116 (1992) 14-27. Külön köszönet Ziebertz professzornak a kérdőív és az adatok rendelkezésre bocsátásáért.

Csoport	Hittan célja
Iskolakultúra (1)	Fontos szerepet játszik az iskolakultúrában
(6.94)	Iskola életében fontos szerepe van
	Többi tantárgy között különleges lehetőségei vannak
Hitátadás (2)	Továbbadhatom a hitet
(2.52)	Hirdethetem az örömhírt
	Gondoskodhatom a hit továbbadásáról
Tanári szabadság (3)	Tanári szabadság
(1.77)	Különleges lehetőségek a tanulók megközelítésére
Szakmai lehetőségek (4)	Munkahelyváltotatáskor megnöveli esélyeimet
(1.51)	Megnőnek szakmai lehetőségeim
Tanuságtéves (5)	Átadhatom személyes meggyőződésemet
(1.17)	Megmutathatom életem értelmét
	Átadhatom, amit legfontosabbnak tartok
Szekularizáció ellen (6)	Szekularizáció miatt
(1.01)	Ellensúlyozhatom a szekularizációt

A csoportok sorrendje nem tetszőleges, hanem a válaszok szórásának nagyságát mutatja. Elsősorban tehát az iskolakultúra alakítása szórja a hittanárok véleményét. Ez a magatartáscentrikusság: a tanulók eltérő szemlélete és magatartása jó irányba alakítja az egész iskola légkörét, azt tükrözi, hogy bár az e csoportba tartozók nagyon komolyan veszik az egyház tételes tanítását²¹, de a hitoktatás célját elsősorban mégsem egy tan megtanításában, hanem egy magatartási-kulturális modell átadásában látják. E csoportnak még az is jellemzője, hogy a hitoktatásra járókat az egész iskola szervesen illeszkedő egyik csoportjának tartják és nem úgy tekintenek az iskolára, mint

²¹ Erről alább a faktorok közötti korrelációk bemutatásánál bővebben.

idegen, netán ellenséges világra, ahol a hittancsoport a „jók“ szent szigetét jelenti.

A második legjelentősebb faktor a hitátadás motívum. A hitátadás fogalma nagyon tág. Az alább részletesebben tárgyalandó 6. kérdésre adott válaszokkal való korrelációt figyelembe véve azt mondhatjuk, hogy a hit e csoport tagjai számára sem valami hideg tan, hanem az egyház tanításának belsőleg megérlelt személyes tartalma.

A harmadik faktor a hittanórák különleges tanári szabadságot biztosítanak, ahol a hallgatókkal személyesebb viszonyt építhetnek ki és ahol olyan témákról és olyan módon lehet beszélni, amit más szaktárgyak nem tesznek lehetővé. Ehhez társul, hogy szívesen megosztja saját élményeit, életének értelmét a tanulókkal. Ilyen értelemben (bár statisztikailag nem) szintén hozzájárul ahhoz, hogy az iskolában a tantárgycentrikusságot a diákcentrikusság némiképpen ellensúlyozhassa.

E három faktor jellemzői — amint azt a későbbiekben még részletesen látni fogjuk — lehetővé teszik annak eldöntését, hogy a köztudatban a hittanórákkal és a hitoktatással kapcsolatos ideológiai aggodalmak milyen mértékben megalapozottak vagy alaptalanok. A hatodik faktor is az egyház tételes tanításához való nagyfokú ragaszkodás szerint szórja a válaszokat, de a hittanban nem a személyes tanúságtételt, hanem a „világ“ vallástalanodása ellen indított harcot részesíti előnyben. Az ilyen szakmai indíték szerint az iskola a térítés terepe.

A hittanári szakma választásának motívumai szoros összefüggést mutatnak azokkal a célokkal, amiket a hittanhoz mint tantárgyhoz kapcsolnak a hittanárok. Ezeket a célokat 22 állításba foglaltuk, s arra kértük a megkérdezetteket, hogy jelöljék meg, mely célok szerepelnek számukra a „dobogón“ (1-3 fontossági helyen).

Először elkülönítettük azokat a célokat, melyek a dobogó valamelyik helyére kerültek. Ezek szerint az alábbi célok a legfrekvenciáltabbak.

Nr.	Cél	%
11.	Isten igéjét közvetíteni	62,1
21.	A keresztény magatartás begyakorlása	33,6
18.	Megtanítani a jó és rossz közti különbségtételre	27,6
22.	Bevezetés az egyház életébe	21,6
5.	Az élet értelmének kérdésével foglalkozni	20,7

A második és harmadik helyezett kérdés tartalmilag nagyon összefügg, mindkettő morális indítást tükröz. A negyedik helyezett a hitoktatásnak és az egyházi életnek a szoros összefüggésére utal. Akik erre voksolnak, azok a hitoktatásban alkalmat látnak arra, hogy a gyermekeket az egyházzal mint közösséggel kapcsolatba hozzák. Az ötödik leggyakrabban megnevezett cél általános világnézeti motívumot takar, amely a legalkalmasabb arra, hogy bármely diák számára vonzó téma lehessen.

A magasan győztes válasz az „Isten igéjét hirdetni“. Ahhoz, hogy jobban megérthessük, mit értenek a hittanárok ezen a célon, megfigyeltük, hogy mely válaszokkal szerepel a 11. válasz a leggyakrabban együtt. Ennek eredményeképpen az derült ki, hogy Isten igéjének közvetítése elsősorban az egyház életébe való bevezetéssel jár együtt, másodsorban a helyes magatartással, harmadsorban pedig az egyébként nem dobogós „életproblémákban segítségnyújtással“ (9). Közösség, erkölcs, segítség — a hittanárok fő céljai.

A legfőbb célok vizsgálata mellett érdemes azt is megfigyelni, hogy melyek azok a célok, amelyek a legkevesebbszer szerepeltek.

Nr.	Cél	%
12.	Bátorítani a hittel való kritikus foglalkozásra	1,7
14.	Az egyház állásfoglalásait megértetni	1,7
16.	Az egyház társadalmi tevékenységét támogatni	1,7
13.	A tanulókkal megismertetni a mai veszélyeket	2,6
1.	Hittartalmak ismerete	3,4
8.	A keresztény hagyomány megismertetése	3,4

Feltűnő, hogy a 16. választ kivéve mindegyikben valamilyen megismeréssel, megértéssel, intellektuális kritikával találkozunk. Ezek a hangsúlyárnyékban hagyott célok jelölik ki azt a területet, amelyen a hittanároktól keveset lehet várni. Másik oldalról tekintve pedig ezek azok a célok, amelyek megértetésére és elmélyítésére a képzésnek és továbbképzésnek külön hangsúlyt kell fektetnie. Abban a korban, ahol a hit és a vallásos meggyőződés továbbadásának hagyományos csatornái eldugultak vagy eltörtek, ott a személyes meggyőződésre juttatva érheti el a hitoktatás a maga célját. Olyan meggyőződésre, amely azért képes a társadalomban más hitek között is megmaradni, mert vállalója már konfrontálódott velük és saját hitét kritikus értékelés után vállalta.

Követelmények

A fenti motívumok és célkitűzések jellemzik a hittanárokat. Saját elképzeléseiket külső elvárások közepette valósítják meg. Először azt tekintjük át, milyen követelményekkel tudnak azonosulni és milyenekkel nem. Utána pedig megvizsgáljuk, hogy összességében a hittanári szakma számukra milyen közérzetet nyújt.

A tapasztalt követelményeket a hittanárok válasza 5 csoportba osztják.

Csoport	Követelmények
Katolikus (1) (3.11)	Váljék egyértelművé a hit speciális katolikus felfogása Egyértelművé tenni az egyháztagságból fakadó követelményeket
Személyes (2) (1.87)	Személyes vallásosság fejlesztése Hittanár személyes hitvallása
Egyházas (3) (1.56)	Vezérfonal az egyház tanítása
Liberális (4) (1.36)	Teljes szabadság a hitigazságok elfogadásában Általános világnézeti kérdések
Tanúságtevő (5) (1.03)	Hittanárnak elsősorban saját hitéről kell tanúskodnia

Az első faktor aszerint különböztet, hogy a katolicitás elsősorban szigort és elkülönülést jelent. Ezt abból is láthatjuk, ha

megfigyeljük a hittanári célkitűzést elemző többi kérdéskör faktorainak ezzel a faktorral való korrelációit. Ezek szerint a „katolikusok“ az iskolakultúra alakítását, a hit átadását és a szekularizáció ellensúlyozását tartják nagyon fontosnak. Számukra a feltámadásba vetett hit erős, Istenük stabilan a keresztyény, megtestesült Isten.

A „személyes“ faktor elsősorban a tanúságtevés és a belső indíttatású hitátadás szerint különböztet. Az "egyházias" faktorban is a hitátadás részesül előnyben a hittarcélok közül.

Külön érdekesség a „liberális“ faktor, amely elsősorban a szakmai előmenetel és a hit átadási igénye miatt hitoktat és fontos számára a hittan óra azért is, mert ott olyan módon is megközelítheti a tanulókat, ahogyan más órákon nem.

A „tanúságtevők“ személyes hitükről akarnak tanúskodni a hittan órákon. Fontos számukra az, hogy a katolikus és a többi felekezet közötti határok ne mosódjanak el.

Vágyak és félelmek

Mínthogy Magyarországon viszonylag rendezett körülmények között immár 5. éve folyik hitoktatás az állami iskolákban, ezért rendkívül informatív az, hogy a hittanárok milyen vágyakkal és félelmekkel végzik munkájukat. A 2. és 3. kérdéscsoport a-s-ig terjedő kijelentés alternatívákkal elemzi a hittanárok vágyait és félelmeit. A válaszalternatívák logikája eleve kínált bizonyos csoportosítási lehetőségeket, melyeket a faktoranalízis alátámasztott. Eszerint a következő csoportosítás adódik.

Csoport	Vágyak
Hitébresztés (1) (6.28)	A tanulók személyes hitének kialakítása Valamit megindítani a tanulóiban
Híd az egyházközséghez (2) (2.07)	Hidat építsek az iskola és az egyházközség közé Érdekes vitákat vezessek hitről hitetlenségről
Élményszerzés (3) (1.49)	Személyes élményeimről beszélhessek Közös vallási élményben részesülhessek Jó kapcsolat a plébánossal és egyházközséggel
Speciális órátartás (4) (1.23)	Jobb kapcsolat a tanulókkal Speciális témák feldolgozása
Kritikus értékelés (5) (1.10)	Megtanítsam a vallási kérdéseket kritikusan értékelni Nem azért, hogy az egyháztól támogatást kapjak

Ha a kapott eredményeket tartalmilag is elemezzük, akkor látható, hogy a hitoktatók vágyai három nagy csoportba sorolhatók: személyes hit ébresztése, egyházközség-fejlesztés és sajátos pedagógiai lehetőségek. Ez a három, jól elkülöníthető célkitűzés a hittan-oktatás három koncepcióját asszociálja. Az első szerint a hittan-oktatás célja az, hogy a tanulók személyes hitre találjanak, hogy meggyőződésük formálódásakor közel kerüljenek a keresztény hitélményekhez. Egy másik koncepció szerint a hittanoktatás pasztoráció, amelynek célja, hogy a gyermekekből gyakorló keresztények legyenek, akik az egyházközség aktív tagjaiként élnek majd. A harmadik koncepció szerint a hittan órák lényege abban a lehetőségben rejlik, hogy alapvető életkérdéseket szakemberrel a tanulók megvitathassanak és az iskolában ezen a speciális órán keresztül valamiképpen „otthon“-ra tegyenek szert — szemben azokkal az órákkal, melyek a tantárgy-centrikusságukból fakadóan ilyen személyes viszonyokat kevésbé engednek meg.

A félelmek tekintetében is meglátható e három alapállás.

Csoport	Félelmek
Hitetlen világtól (1) (5.08)	Szülők érdektelensége, ellenségessége Alig keresztény hívő gyermekek
Követelményektől (2) (2.34)	Nem felelek meg Kritikus témákról nem adhatok kiegélítő választ Nem elég alapos a tudásom
Kollégáktól (3) (1.92)	Áthelyeznek másik iskolába Értetlen kollégák Kollégáim nem értenek meg
Kiszolgáltatottságtól (4) (1.36)	Melléktárgyak közé sorolnak Feszültségek a plébános és az iskola között

A hittanárok félelmei elsősorban arról informálnak, hogy az a közeg, ahol tanítanak milyen ellenségesnek mutatkozik számukra. Részben tapasztalatok, de ugyanilyen súllyal előítéletek is okozhatják ezeket a félelmeket. Az első faktor a szülőknél és a gyermekekben tapasztalható hitelenséggel, a többi pedig az iskolával kapcsolatos aggodalmak szerint szelektál. Kifejezetten a szakmai követelményekkel kapcsolatos félelmekre irányul a második faktor.

A vágyak elemzésével összevetve a hitébresztés és az egyházközség-fejlesztés olyan világban történik a hittanárok számára, ahol a hittel és az egyházközséggel szemben értetlenség, esetleg ellenségeskedés lép fel. Ezt támasztja alá az a tény, hogy a vágyak és félelmek két kérdéscsoportját a faktorokban egyébként nem szereplő, de közösen korreláló „j” válasz kapcsolja össze: támogatást kapnak az egyháztól. Ezzel a kollégáktól való félelem csoportja korrelál. Mintha két ellenséges vár állna egymással szemben, az egyház és az iskola. A hittanárok pedig úgy érzik, az egyikből a másikba küldik őket. Az egyháznak nagyon erősen mögéjük kell állnia, hogy az „ellenséges várat” be tudják venni.

Szakmai közérzet

Nem közömbös sem a hittanárok, sem a diákok, sem pedig a hittan-oktatás felelősei számára, hogy milyen közérzettel tanítanak a hittanárok hittant az állami iskolákban. Ebben a kérdéscsoportban látszik talán leginkább az a magyarokétól teljesen eltérő német körülmény, hogy a hittanárok a tantestület tagjai, az egyéb szaktanárokkal egyenlő bércategóriába tartoznak és szakjukkal iskolabeli helyüket nem megalapozni, legitimálni kell, hanem saját elképzeléseikre formálni. E különbség okán a pozitív és negatív válaszalternatívák kissé távol állnak a magyar hittanárok helyzetét jellemző kijelentésektől. Ennek ellenére a válaszarány jónak mondható, a 116 megkérdezettből 96 minden egyes kérdést értékelt.

A kialakított faktorok három csoport között tesznek különbséget: rajongók, elégedettek és elvágók.

Csoport	Közérzet
Rajongók (1) (3.55) (+66)	Olyan, mint egy szerelem Képességeimet teljesen kiaknázhatom Jobban élvezem, mint a szabadidőmet Lebilincselőbbet nem tudok elképzelni
Elégedettek (2) (1.46) (+68)	Elsőrendűen fontos dolgokkal foglalkozhatom Összességében megelégedett vagyok Egyáltalán nem érzem, hogy a rövidebbet húzom miatta
Elvágók (3) (1.04) (+3)	Jobb lett volna, ha mászt választok Ha anyagilag megtehetném, azonnal mászt választanék Munkaköröm miatt többször a rövidebbet húzom

A három faktor közül az első sajátértéke a legnagyobb, ez váltja ki a válaszok közötti legnagyobb szórást. Ha megfigyeljük, hogy a három korcsoportra nézve vannak-e a válaszokban szignifikáns különbségek, akkor azt találjuk, hogy a rajongók válaszai közül háromban (a, d, h) a fiatalok és az öregek válaszai

szignifikánsan eltérnek egymástól (fiatalok $-.34$, öregek $.38$). A rajongók válaszaiban a legerősebb igenlés (+3) a legnagyobb arra nézve, hogy a munkaköröm olyan, mint egy szerelem (46%). Pedagógusi körökben ez kirívóan pozitív hozzáállás, ami persze veszélyekkel is jár — mint a szerelem.

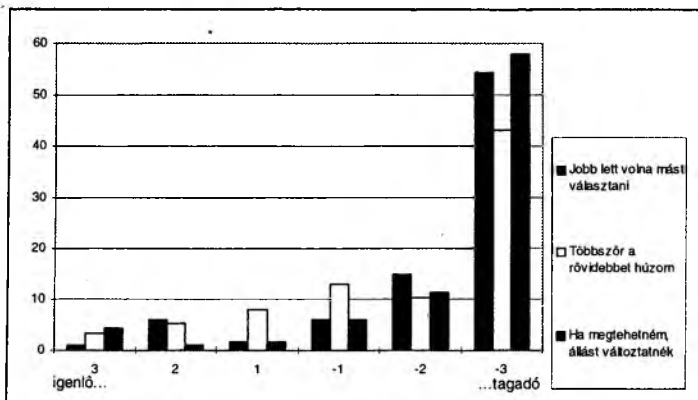
A hittanári szakmához való ilyen pozitív hozzáállás magyarázata egyfajta körülményekből fakadó pozitív szelekció következménye lehet. Minthogy a hittanári szakma és a hittanoktatás helyzete az állami iskolákban a hittanárok beszámolója szerint számos — még a többi pedagógusénál is nagyobb — nehézségbe ütközik, az elmúlt évek alatt a nagyon erősen motiváltak maradtak csak a szakmában.

Ha megfigyeljük, hogy a közérzet faktorai hogyan korrelálnak a szakmaválasztás motívumainak (1.sz. kérdéscsoport) és az elvárások (6. sz. kérdéscsoport) faktoraival, akkor a következő képet kapjuk.

Rajongók	Elvágók
Iskolakultúra P=.000	
Személyesség P=.000	
Tanúságtetés P=.011	
Tanszabadság P=.013	
	Előmenetel P=.018

A rajongók tehát elsősorban az iskolakultúra alakításának, a személyesség megteremtésének szempontjaival kapcsolatban mutatnak szignifikáns különbségeket — és nem a szekularizáció-ellenesség ill. az ortodoxia kérdéseiben. Az elvágóknak sem ebben van a jellegzetességük, hanem az egyedül az előmenetellel kapcsolatban, ami teljesen érthető is. A többi faktort tekintve az elvágódás mentén nem lehet nagy válaszcsoportokat megállapítani.

Az elégedetlenek azok, akik a leghamarabb elhagyják a szakmát. Ezért érdemes lenne megfigyelni további jellegzetességeiket, hiszen a képzés és a továbbképzés számára fontos információk származnak belőle.²² Nem közömbös pl., hogy a felvételtkor milyen kritériumokat támasztanak a jelentkezőknek, s az sem, hogy milyen intézkedések szükségesek az elvágók megtartása érdekében.

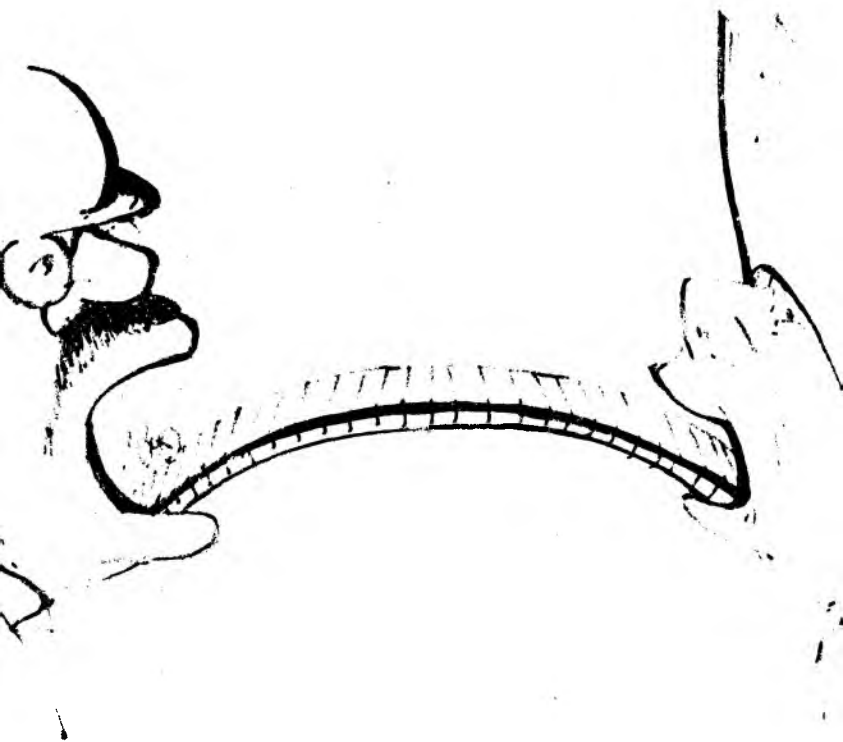

Összefoglalás és kitekintés

A kutatás jelen állapotában ígéretes kezdetnek tekinthető. Elsődleges hozama a hittanári identitásvizsgálatok számára szerzett speciális tapasztalatok. Ha más egyházmegyékben is elvégezhető és feldolgozható lesz a kérdőív, melyet több helyütt a tapasztalatok szerint javítani kell, s ha mód lesz más pedagóguscsoportok

²² Az elégedetlenek valójában csak egyetlen kérdéssel korrelálnak: "Attól tartok, hogy módszertani képességeim elégedetlenek" (3C).

kontrollcsoportkénti lekérdezésére, akkor az anyag egyre értékesebb lesz a hittanárok valamint a képzésükért és továbbképzésükért felelős intézmények számára is.

PERSPEKTÍVA

Összeállította: Dévény István

A „Christ in der Gegenwart” című katolikus hetilap 1986 májusában nyílt levelet tett közzé. Egy anya fordult ebben a formában hitüket elveszített (hitüket nem gyakorló) gyermekeihez: „Brief an meine ungläubigen Kinder”. A válaszok bőségéből arra következtetett a szerkesztőség, hogy a téma szélesebb olvasóközönséget is érdekel, ezért különnyomatban is (százezer példányban) terjesztették. Élénk levelező beszélgetés indult el, ebből válogattak ki jellegzetes véleményeket: *Ungläubige Jugend? Briefe und Bekenntnisse. Szerk. M. Plate. Freiburg / Basel / Wien, Herder, 1987. 138. o.*

Számunkra talán a „provokatív” első levél a legjelentősebb. Kihagyások jelölése nélkül fordítom le az aggódó édesanya négy felnőtt fiához és leányához intézett leveleének néhány részletét (az egész levél a könyvben 12. oldal).

Drága gyermekeim!

Elmúltak a húsvéti ünnepek, újból eltávoztatok tőlünk. Milyen szép volt, hogy néhány napot együtt tölthettünk. Mégis, mindannyian tudjátok: nem fordult még elő, hogy ennyire tudatára ébredtünk volna annak, hogy – elsősorban vallási kérdésekben – ennyire eltávolodtunk volna egymástól. Elkerülhetetlen ez a törés a nemzedékek között? Régebben mind a hatan együtt éltük át a húsvéti liturgiát. Most „becsületesek” akartatok lenni, közületek senki sem kísért el bennünket a templomba.

Keresztény hitről a ti esetetekben nem lehet már beszélni. Röviden és velősen jeleztétek ezt nekünk, tiszta vizet öntöttetek a pohárba. Erre különben nem is volt szükség, hiszen a szülő, ha gyermekeit jól ismeri, eleve tudja, miről van szó. Vallási vitát nem akartunk veletek folytatni – ezeknek legtöbbször nem sok értelme van. Néhány nap múltán mégis el kell mondanom nektek gondolataimat, néhány kérdést tisztáznunk kell.

Az első kérdést a szülők önmaguknak teszik fel: Mi az, amit rosszul csináltunk? Mi a mi bűnünk? Apáttal sokszor beszélgettünk erről, magunktól kérdeztük, hogy vallásos nevelésünkben tévúton jártunk-e? Talán az volt a hiba, hogy a hit és az egyház ügyében nem léptünk fel elég határozottan veletek szemben? Be kell ismernetek, hogy amikor felnőttebb korba léptetek, a vallásos élet szabadságát teljes mértékben méltányoltuk. Amikor idősebb fiunk jelezte, hogy nem jön többet szentmisére, elfogadtuk mert azt gondoltuk, hogy ez átmeneti krízis. Őreá voltunk tekintettel, amikor lemondunk arról, hogy közösen imádkozzunk étkezés előtt és után. Néhány pillanatnyi csendet őriztünk csupán, s ezt a kis időt mindenki úgy tölthette el, ahogy akarta. Talán a közös, családi vallási gyakorlatok hiánya okozta, hogy ide jutottatok?

Megkérdeztük azt is magunktól, hogy vallásos életünk látható megnyilatkozása – mi minden vasárnap szentmisét hallgattunk – keresztény példaképet jelentett számotokra? Igaz, volt néhány krízis házasetünkben, ez nem maradt rejtve előttetek. De ezekben a nehéz időkben sem adtuk fel hitünk gyakorlását. Ma is mondjuk, hogy ez segített át bennünket minden nehézségen. Félreértettétek ezt, s azt hittétek, hogy ez képmutatás? Hogy vasárnapi keresztények vagyunk, s tetteink nem állnak összhangban hitvallásunkkal? Elfogadtátok talán, amit mások is mondtak rólunk, hogy bár minden vasárnap templomba megyünk, de nem vagyunk jobbak a többiekénél? Ez igaz, nem vagyunk jobbak, de reméltük, hogy később, éretten átlátjátok ezeknek a frázisoknak értékét. Mi nem „jobb emberek” akartunk lenni, hanem életünk minden – kivétel nélkül minden! – szakaszában Istenhez akartunk tartozni.

Nem hisszük ezért, hogy a hittől való távolodástoknak ez lett volna igazi magyarázata. Ugyanakkor azt sem mondhatjuk, hogy rosszak vagytok, hogy szívetekben a gonosz vert tanyát. Egyikőtökből sem hiányzik a jóakarát,

nem vagytok cinikusok, vagy másokkal nem törődő egoisták.

Megfigyeltük, milyen sok idegen vallási eszme tör be most a korábban teljesen keresztény Európába: Indiából, a Távol-Keletről, a teozófia vagy újonnan keletkezett szekták és vallási közösségek révén. De nem láttuk semmi jelét sem annak, hogy akár egyikőtök is ilyen távoli vallási világba vándorolt volna.

Sokszor halljuk mostanában, hogy „Jézus igen – egyház nem”. Tény, hogy már gyermekként panaszkodtatok, milyen „unalmas” számotokra az istentisztelet. Az iskolai hitoktatás kérdésében is elég sok családi vitára került sor, ha közületek valaki agyoncsépelte a hitoktatót. Hallottuk a szokásos kritikákat is: pápa és inkvizíció, politizáló katolicizmus, az egyház által megkövetelt szexuális erkölcs, a sok törvény és előírás, a papi cölibátus, a nők leértékelése... Mindig készek voltunk arra, hogy ezekről a kérdésekről veletek beszéljünk, sőt azt is bevallottuk nektek, hogy e panaszok némelyikével mi is azonosítjuk magunkat.

Igaz, az egyház látható szervezete nem nyújt mindig vígasztaló képet. Jó néhány dolgot lehet itt kritizálni. Mégis kérdezem: ok ez arra, hogy teljesen feladjátok Jézus halálának és feltámadásának ünnepét? Elegendő magyarázat az „unalom”, hogy nem érdekel benneteket a szentmise? A hívők gyengeségére való hivatkozással ki lehet lépni teljesen a közösségből? Nem hiszem, hogy bárki közületek ilyen felületesen gondolkodna. Mennyire reméltük, hogy legalább komoly hitbeli, teológiai kétségekkel viaskodtok. De ennek semmi jelét sem láttuk. Azt gyanítjuk inkább, hogy a hit igazságai egyszerűen jelentéktelenné váltak számotokra, közömbösek vagytok. De akkor mi az, amiben hisztek még?

Nem szeretnék kölcsönös vádaskodásba fulladni, de meg kell mondanom: a szülők hibái, az egyház vallásos nevelésének hiányosságai, a környezet káros behatásai, a

hit modern értelmezéséből eredő problémák mellett van még egy ok. A ti bűnötök is, hogy eltávoztatok a hittől. Vagy felelős emberi döntés, s ennek következményeit nem szabad félvállról venni. Hitünk tanítja ezt is: saját hibánkból el lehet hibázni az életet és az örök üdvösséget. Ha erre gondolok, összeszorul a szívem.

Végezetül még egy gondolat. Bizonyára nem látjátok, mennyire gazdagít a Krisztusba vetett hit, milyen csodálatos az a remény, amelyről a szentírás beszél. Ez a hit oly sok nagyszerű szellemet vont már magához – Ágostontól Ferencig, Aquinói Tamástól Pascalig, Paul Claudeltől Alfred Döblinig – hogy egyáltalán nem érzem azt, hogy tudatlanul és bután egyedül állok ebben a világban. Milyen szép lenne, ha újból keresnétek azt a hitet, amely megvilágított benneteket, amikor még gyermekek és fiatalok voltatok.

Befejező kérésem: akármi is történik veletek, hívők vagytok vagy hitetlenek, kövessétek mindig a lelkiismeret szavát. Ezt a levelet is azért írtam, hogy jobban hallhatóvá tegyem számotokra ezt a hangot, de azért is, mert saját lelkiismeretem parancsának kellett engedelmeskednem. Kérlek ezért benneteket, ne értesetek félre.

Aggiornamento magyar módra

Bevezetés

Folyóiratunk 95/3-as számában azzal a felhívással ismertettük olvasóinknak az osztrák és német egyház-nép-szavazás (Kirchenvolksbegehren) nevű katolikus népi kezdeményezés szövegét, hogy írják meg: kell-e Magyarországon ilyen népszavazás. Néhány laptársunk ebből a kérdésből nyomban arra következtetett, hogy mi már előre igennel válaszoltunk és kisvártatva meg is indítjuk a magyar egyház-nép-szavazást. Olvasóink választait 95/4-es számunkban tettük közzé. Summázatunk szerint „ha népszavazásra nem is, de az egyház belső dialógusának fejlesztésére sürgős szüksége van magyar egyházunknak”.

Számunkkal párhuzamosan Nagy Ferenc jezsuita, a Távlatok folyóirat egyik szerkesztője 24 oldalas mellékletben igyekezett megakadályozni a nem tervezett népszavazást. Gondos-szorgos munkával, számos rendtársa véleményét kikérve, de a mellékletet egyedül jegyezve, a követelések mindegyikét behatóan elemezte. Mellékesen az Egyházforumot több váddal is illette, vélekedésünk szerint igaztalanul. Szerkesztőségünk bőven hagyott időt válaszára, amelynek közlésétől a Távlatok arra hivatkozva zárkózik el, hogy erről a témáról nem nyitnak vitát. Az a fonák helyzet állt elő, hogy a Távlatoknak küldött olvasói levelünket saját lapunkban kell megjelentetnünk.

Nagy Ferenc mellékletére innsbrucki rendtársa, Morel Gyula válaszol. Hegyi Gyula szerkesztőtársunk pedig a népszavazás hazai sajtóját elemezve fejt ki véleményét.

A Katolikus Egyetemisták és Főiskolások Egyesülete (KEFE) budapesti csoportja ez év február 27-én vitát rendezett, amelyről budapesti előfizetőinket értesíthettük is. Bevezetésül az MTV egy még novemberben sugárzott műsorát tekintették meg a résztvevők, amely az osztrák és a német népszavazásról kérdezett kezdeményezőket és püspököket. Magyarázó szöveget Tomka Miklós budapesti val-

lásszociológus mondott a riportfilmben. A négy felkért hozzászóló (Szöllőssy Ágnes, Nagy Ferenc, Czakó Gábor és Máté-Tóth András) abban egyetértett, hogy valójában a népszavazás helyett inkább népi kezdeményezésről van szó, s abban is, hogy idehaza nem feltétlenül az osztrák ív pontjai a legaktuálisabbak. Kiemelték, hogy ez a forma az egyházban szokatlan. Értelme és ereje akkor van, ha mély istenkapcsolatból fakad és nem hierarchiaellenességből vagy hamis haladiságból.

A KEFE est résztvevői nem jutottak eredményre arról, hogy milyen módszerrel és milyen pontokról lehetne és kellene a magyar katolikusokat is véleménynyilvánításra szólítani. Nagy Ferenc az év elejétől dolgozik egyfajta mai katolikus hitvallási szövegen, ami nem tagadná le, hogy egyházunk súlyos gondokkal küzd, de aláírói inkább magukat köteleznék belső megújulásra és egyházuk iránti feltétlen hűségük aktivizálására.

Úgy döntöttünk, hogy most közreadott anyagaink ismeretében arról kérdezzük olvasóinkat, mik legyenek az „aggiornamento Ungherese” témái és milyen módszerrel lehetne folyamatosan, minnél szélesebb kör számára lehetőséget adni a közreműködésre.

Egyházforum – a zsinati párbeszéd fóruma! Jusson szóhoz Ön is!

Aiándék-akció!

Az Egyházforum folyóirat 10 éves születésnapját előfizetői ajándék-akcióval ünnepli. Résztvehet minden régi és új előfizető, aki 1996. április 30-ig teljes évi, élő előfizetéssel rendelkezik.

Díjak:

I. Családi nyaralás Svájcban!

II. Mozart összes művei (egyedi kiadású CD-lemezekon)

III. Református Bibliai Kommentár (kétkötetes)

**AZ AKCIÓ 1996. MÁRCIUS 1-TŐL
ÁPRILIS 30-IG TART**

Sorsolás: Közjegyző jelenlétében 1996 májusában.

A nyereményeket értesítés után az Alapítvány címén lehet átvenni, kérésre postán küldjük el.

Érdeklődni a: 272-2405, vagy a 221-1524 telefonszámokon lehet.

Jezsuita nagyágyú¹

Egyes magyar jezsuiták a népszavazás pontjairól

Népszavazás?

Nem szerencsés a magyar egyházban megismételni az osztrák egyház-nép-szavazást, mert kimenetele bizonytalan, kétértelmű lenne. Nem lehetne kideríteni, hogy az aláírók az egyes pontokkal mennyiben azonosulnak, vagy csupán általános megújulás sürgetéseként csatlakoznának. Különben is a magyar lakosság már belefáradt az egyházi ügyekbe is. Érdektelenül elmenne a kezdeményezés mellett. Csak a szélsőséges liberalisták, meg a szenzációéhes sajtó használná ki a dolgot, hogy cinikusan tovább bomlassza a nemzeti és vallási érzületet.

Az egyházban nem lehet dogmatikai-tanbeli kérdésekről szavazni, jóllehet pl. XII. Piusz pápa megkérdezte a világ püspökeit, mielőtt Szűz Mária mennybeviteléről dogmát hirdetett volna. „Kizárólag az egyház eleven tanítóhivatalára van bízva az a feladat, hogy hitelesen magyarázza Isten írott vagy áthagyományozott igéjét.” (Dei Verbum 10) Akik ebbe a folyamatba erőszakos követelésekkel, népszavazással be akarnak „segíteni”, azok nem szeretik, nem tisztelik a „Sancta Mater Ecclesia”-t. Nem. Az egyes pontokban olyan követeléseket fogalmaznak meg a kezdeményezők, melyekkel a katolikus egyház tanítása szerint nem szabad egyetérteni.

1 Összefoglalónk a Távlatok c. jezsuita folyóirat 1995 karácsonyi számának melléklete alapján készült, melyet Nagy Ferenc SJ állított össze. Munkájában támaszkodott Ádám János SJ, Bárdosy Éva, Brückner Ákos Előd Ocist, Gyorgyovich Miklós, Hartai Éva, Hevenes János SJ, id. Kavin Ferenc, Kovács Lajos Péter, Nemeshegyi Péter SJ, Nemesszeghy Ervin SJ, Pálos Antal SJ, Pregun István, Rónay László, Szabó Ferenc SJ és Tarnai Nándor hozzászólására.

Komoly dogmatikai problémák merülnének fel, ha egyetemes zsinatokon nők is teljes joggal részt vennének.

(13) A nők papszentelése „Krisztusnak az egyház alapszerkezetét meghatározó akaratából” érvénytelen lenne.

(15) Ezt a tanítást leszögezte II. János Pál pápa az Ordinato sacerdotalis kezdetű apostoli levelében, amelyet a Hittani Kongregáció mint „hitletéteményhez tartozó” kijelentést aláhúzott (1995. október 28.) A fogamzásgátlás tilalma az egész erkölcsi törvény egyik része. Amint az egész, úgy ez a rész is „elvben” tévedhetetlen tanítása az egyháznak, hiszen megtartása szükséges az üdvösségre.

(18) Igen A kezdeményezésnek fentiekén kívüli pontjai a világegyházban, a tanítóhivatalon belül és a teológusok között is vita tárgyát képezik. A papság valóban gyakorolja szolgálatként tisztségét, ne teremtsen működésével szakadékot a hívek felé.

(11) Az egyháztörténelemben számtalan módszert alkalmazva is mindig sikerült jó és rossz püspökjelölteket kiválasztani. A jelöltek megnevezésével kapcsolatban lehet a módszereket fejleszteni, amint az osztrák püspökök is törekednek erre.

(13) A paphiány egyik könnyítéseként számos püspök és bíboros is sürgeti a lelkipásztorkodásban kipróbált férfiak (viri probati) felszentelését, amelynek remélhetőleg a következő pápa zöld utat ad. A cölibátus szabadon választása helyett és előtt inkább „sürgősen új lelkipásztori koncepció” kellene.

(17) Fel kellene készülnie az egyháznak arra, hogy a katolikus szexuálerkölc miatt küszködők megőrizhessék az egyházhoz való hűségüket.

(19) A házasság előtti kapcsolatok és a homoszexualitás kérdésében az új körülményeket figyelembevéve kell kialakítani a lelkipásztori magatartást.

(20) Az újraraházasodott elváltakkal szembeni egyházi magatartásban a lelkipásztori okosságot hangsúlyozó német püspökök állásfoglalása nagyobb irgalmat sugároz, mint a Hittani Kongregációé.

(22) Minden keresztény köteles az örömhír jegyében légkört teremteni maga körül, s ennek szellemében növelni erőfeszítéseinek terét.

(21) Sőt ezek-

kel a problémákkal – ugyan nem veszekedve, hanem „csendesen, békésen, de céltudatosan és kitartóan” (24) – Magyarországon is foglalkozni kell. Öt pontban foglalható össze az, amire a differenciáltan és katolikusul tárgyalt népszavazási követelményeken túl magyar egyházunk helyzete miatt szükség van.

– Rendíthetetlen aprómunka a mély megújulásért

– Behozni lemaradásunkat az említett és említetteken túli témák katolikus tárgyalásában. Központi közvéleménykutatást a magyar katolikus egyházzal

– Keresztény párbeszédet az ifjakkal a baloldali ideológiák elhárítására

– Társadalmasítani az intézményeket és védelmezni az egységet

1995. november 20.

Kedves Nagy Ferenc!

Nagy örömünkre szolgált, hogy a *Távlatok* decemberi száma külön füzetecskét szentelt (a nyelvi ironia szándéka nélkül) az osztrák egyház-nép-szavazásnak és az Egyház-fórumnak. Néhány pontatlanságra azonban felhívnánk a figyelmét!

1. Az Egyházforum semmit sem „szed elő szándékolt ironiával”, különösen nem „nyelvi fogyatékoságokkal visszaélve”. (Nagy Ferenc írása 5. old.)

2. Az Ef. nem „mesterkedik” semmiben és nem folytat „szellemi terrorizmust”. (6. old.)

3. Nem akarjuk „fejbekólintani az Egyházat, ..., a Sancta Mater Ecclesiát”. (8. old.)

4. Megtisztel, de a népszavazás nem a mi javaslatunk, hanem tiroli keresztényeké, s egymillió ember csatlakozott hozzá. (11. old.)

5. Nem vagyunk feministák. (8. old.)

6. Végül: nem tervezünk egyház-nép-szavazást. Pontosan azért nem, mert mi is végiggondoltuk a dolgot. S ha felhívta volna a főszerkesztőt, tájékoztatta volna erről.

A füzet szerzője: fél, felháborodik és fürgén fenyeget

„Most pedig idézünk a *Távlatok* szerkesztőjének szövegéből három olyan *attitűdöt*, ami nekünk egyáltalán nem tetszik.”

FÉLELEM: Ön fél az Egyház népének szavától. Az egészet problémának és nem lehetőségnek tartja, mert a javaslatok káoszt teremtenek és nem újjászületést. (Pedig még a teremtés is káoszból jött.) E magatartással egyben megválaszolja az Ef. „Bátrak-e a plébánosok, szerzetesek...” kezdetű kérdését.

FENYEGETÉS: Az ellenszer a támadás. Igyekszik elriasztani minden esetleges szervezőt, s minden esetleges szavazót. Még egy gyenge párhuzamot is megenged magának a szavazók és az ariánusok között.

FELHÁBORODÁS: „Aki egyházát nem így látja, tiszteli, szereti, annak meglehetősen kevés joga van arra, hogy erőszakos követelésekkel, népszavazással akarja segíteni.” (10. old.)

Önök igaza van. Másképp látjuk az egyházat. Ön az összeomló jelent látja, s az újabb rombolástól védi. A szavazók egy általuk megálmodott, ideális egyházat is látnak. Ön elvitatja tőlük a kompetenciát, s a kezdeményezést fenntartja a jelen szolgálóknak. Úgy véljük, ez hibás magatartás.

A negyedik F

FÜRGESÉG: Az egyház lomha hajóján utazótól nem vártunk volna ilyen éberséget. (De vajon miért csak az inkvizítori magatartás ilyen fürge a hivatalos egyházban?) Ön hallatlan gyorsasággal szép munkát végzett. Ám érdeemes lenne még több időt szánni a témára.

Az Egyházfórum szerkesztői

Jó reggelt, Egyházfórum!

Ez a köszöntés arra utal, hogy majdnem két hónap elteltével adnak életjelet.

Szégyelleném magam az egész tisztelt Szerkesztőség nevében, ha minden pontjukra rásüthetném, hogy bakot lőttek. De néhányat azért lőttek.

A népszavazáshoz nem egymillió ember csatlakozott. Ausztriában félmillió, NÉmetországban megközelítette a kétmilliót; ebből semmiféle aritmetikával nem jön ki egymillió. Én azt nem írtam, hogy Önök feministák, olvassák el gondosan a 18. oldalon az első általam fogalmazott bekezdést. Azt sem írtam, hogy Önök tervezik az egyháznép-szavazást; a 4. oldal közepén a bekezdés második fele részben idézet Önöktől, részben az implikációk szabatos (nem Önökre személyesített) megjelölése. Nem fenyegetek; sem Önöket, sem a választópolgárokat. Ez utóbbiakat lebeszélni (ha tetszik: elriasztani) szeretném. Önök (és

szavazójelöltjeik) az egyetlen létező egyházat szeretik, vagy az álmaikat? Mintha ez utóbbit. Hogy félek az egyház népének szavától? Hm. Fogjuk meglátni (fogalmazna Kohn bácsi).

Andok Mónika felelős szerkesztőt kérem, olvassa el folyóiratunk 722. oldalán a 2. bekezdést. – Ha a szerkesztőségi bevezetőben ez nem szerepelne, akkor sem közölnénk ilyen hangvétellű hozzászólást. A méltatlankodásnak vagy iróniának is civilizált hangnemben kellene kifejeződnie.

Kamarás Istvánval, szerkesztőségük tagjával a múlt héten baráti levélváltásom volt. Az után nem tételezem fel, hogy ehhez a szerkesztői levélhez ő is hozzájárult.

Jézus áldását és szeretetét kívánom Mindnyájuknak.

Budapest, 1996. február 20.

Nagy Ferenc SJ

Egyház-nép-szavazás egy szociológus szempontjai

Akciók mögött – tudatosan vagy be nem ismertén – motivációk állnak. Ha katolikus hívőket felkérünk arra, hogy aláírásukkal nyilvánítsák ki egyetértésüket konkrét egyházi reformkövetelményekkel, illetve ha minket kérnek ilyen értelmű támogatásra, akkor két síkon kell a motivációt tisztázni: szükség van-e akcióra, és ha igen, alkalmas eszköz-e a szándékolt forma? – A következőkben szociológiai szempontokkal szeretnék hozzájárulni a súlyos következményekkel járó döntéshez.

Pontosan a szociológus számára fontos, hogy mindenekelőtt (vagy legalábbis előbb-utóbb) rámutasson arra az individuális – személyi dimenzióra, melyre tudományának határai utalnak. Bonyolult kérdésekben a felelős választás végső kritériuma – ősi keresztény tanítás szerint – a lelkiismeret. Antropológiai értelmezésben „hivatásról” van itt szó, amely nem más, mint egy konkrét személy egy adott pillanatban létező összes adottságainak az eredője. Az „adottságokon” mindazt az összetevőt értem, amely egy adott pillanatban a személy helyzetét jellemzi vagy érinti. Ide tartoznak pl. biográfiája, kifejlődött tehetségei és hiányosságai, emberi elkötelezettségei, organikus, szellemi, technikai és anyagi lehetőségei, vágyai, hajlamai és félelmei. Ha nem tételezzük fel, hogy ez az adott állapot kizárólag a vak véletlen vagy pedig egy szadista sors produktuma, akkor az önazonosság és a folyamatosság követelményeként ezt kiindulópontnak kell vennünk, és ezen az alapon kell döntenünk. (1) – A fenti kérdésekre adott válaszban döntő szerepet játszik, hogy milyen jól ismerjük és milyen mélyen éljük meg az

egyház krízisét (a szó etimológiai értelmében), „túlságosan lassúnak” vagy „túlságosan gyorsnak” ítéljük meg az egyház életében állandóan lefolyó változásokat, vérmérsékletünk és pszichikai szerkezetünk folytán inkább hajlunk a kényelmes, óvatos, lusta, félénk – vagy az izgága, elkeseredett, kákán is csomót kereső magatartásra, mit tartunk személyesen „jó irányú” és mit „rossz irányú” fejlődésnek. – Nem kellene pszichológiai egyetemi tanulmányok ahhoz, hogy következményként széles határok között mozgó tolerancia álláspontjára jussunk, és tiszteletben tartsuk keresztény embertársaink személyes döntését. – Annyit még hozzá szeretnék fűzni az eddigi általános elemzéshez, hogy a fenti kérdésekre egyértelműen válaszolt kb. félmillió osztrák, 1,8 millió német és nagyszámú dél-tiroli katolikus. Nehéz álláspontot képviselne az, aki ezt a máris hatalmas tömeget lelkibetegek vagy félrevezetettek kis csoportjának nevezné. (2)Egy második megkülönböztetésben függ a válasz egyház-szociológiailag körülhatárolható teológiai egyházfelfogásoktól. Nyilvánvalóan más és más egyházkép uralkodott a kétezer év alatt. – Fontosnak tartom a négy evangélium és Pál apostol leveleinek tanítását, mint hitünk egyik forrását maradéktalanul komolyan venni, amelyekben istenképű embertársakról, Jézus testvéreiről, a „királyi papság” részeseiről, „meglett emberségről” (3) van szó, ahol tehát a „pásztor és a nyáj” metaforája semmiképpen sem értelmezhető a „klerikusok és az azokat birka módjára követő laikusok” fogalmi tartalmával, ahol a papi küldetésre felszentelt ember valóban az „Isten szolgája”, és a római püspök valóban az „Isten szolgáinak szolgája” (és lehetőleg nem államfő, és lehetőleg nem deficitekkel küszködő nagybirtokos). – Fontosnak tartom az egyháztörténelem (legalább felszínes) ismeretét és (lehető legőszintébb) átelmélkedését pl. a 313 előtti és utáni, az investitúra-harcok idejére, a reformációt provokáló XVI. századbeli és a felvilágoso-

dást létrehozó XVIII. századbeli felfogásokra jellemző egyházképek összehasonlítását és a történelmi szemléletből származó relativitás alázatos, vagyis a valóságot mindenáron elfogadó elismerését. – Fontosnak tartom az ún. dogmatikai meghatározások helyes értelmezését a kereszténységet tudatosan választó emberek felé. Amint naiv és félrevezető az „Isten igéjét”, a bibliát „szó szerint”, vagyis az értelmezéshez szükséges kulturális és vallástörténeti hátterek segítségülhívása nélkül a mai gyakorlati életre alkalmazni, ugyanúgy naiv és félrevezető minden megkülönböztetés nélkül idézni „dogmatikai” döntéseket az egyház történelme folyamán. (Ki fogadja el még ma is a régi „dogmatikai” tanítást a meg nem keresztelt csecsemők „limbus parvulorum” megoldására nézve – és mindazt, amit még néhány évtizeddel ezelőtt kiegyensúlyozott és elismert teológiákon az „Enchiridion symbolorum” (4) tartalmával kapcsolatban tanult – és veszi magának az elképesztő bátorságot, a pápa legutóbbi nyilatkozatát, a „pápa igéjét” a nők papságának a lehetetlenségére nézve minden megkülönböztetés nélkül „végleges és megváltoztathatatlan hittételnek” nevezni?) Részben az általános szociológia, részben a politikai szociológia és a vallásszociológia elméleteire és empirikus kutatásainak eredményeire támaszkodva a következő témák látszanak még számomra megfontolandóknak.

A kérdéseket a társadalmi változások történelmi dimenziójában kell elhelyezni, helyüket, jelentésüket és jelentőségüket meghatározni. Elsősorban arra gondolok itt, hogy az ún. fejlett társadalmak életében mintegy 200 évvel ezelőtt minőségi változás állt be: a felvilágosodás, a francia forradalom és az iparosodás robbanásszerű változásokat vontak maguk után. Minden jel arra mutat, hogy ez a folyamat még tovább erősödik, és hogy ez a fejlődés lényegében visszafordíthatatlan. Nem helyes tehát a katolikusok akciózásában megnyilvánuló emancipációs törekvéseket szembeállítani azzal, hogy az Atya gyermekei va-

gyunk. Inkább azon kell törni a fejünket, hogyan szólítsuk meg és hogyan motiváljuk a keresztény értékek szerinti életre az Atya emancipált gyermekeit. A mi szélességi fokunk közelében élő hívők nagy része már nem analfabéta. Ennek a viszonylag új ténynek a következményei szinte beláthatatlanok.

Akármennyire fárasztó, sőt néha fájdalmas is, mindig újra tudatosítanunk kell a viszonylagos dolgok viszonylagosságát, hogy annál maradéktalanabban tudjunk hinni az Abszolútban. Sajnos a „lényeges” és a „járulékos” közti határ meghúzása nem egyszerű feladat, hiszen ebben is társadalmi-kulturális feltételektől függ az emberi gondolkodás, mint azt a tudásszociológia több mint 100 év óta kimutatja (5). Maga az egyház is alá van vetve ennek a történelmiségnek. Sokmindent írt elő vagy tiltott meg az el-kárhozás terhe alatt (tehát nyilván mint valami lényegest), amit később már nem kívánt meg ill. megengedett. Az „egyház-nép-szavazás” követelményeivel kapcsolatban is helyénvalónak látszik mindig újra gyanúperrel élni olyan kijelentések iránt, hogy „ezen az egyház nem változtathat”, vagy hogy „Jézus ezt nyilvánvalóan akarta vagy nem akarta”.

Empirikus kutatások alapján eléggé egyértelmű, hogy az egyházra vonatkozó negatív indikátorok (kilépők, kritizálók, a hivatalos tanítás egyik-másik tételét el nem fogadók számának növekedése, a misére járók, gyónók, papok számának csökkenése stb.) nem egyes problémákra, hanem egy szindrómára vezethetők vissza. Nem az egyházi adó, a papi cölibátus, az újraházasodott elváltak eltiltása a szentségektől stb. hat külön-külön elkedvetlenítően vagy elriasztóan, hanem sok elfogadhatatlannak és megokolatlannak ítélt faktor összessége. Ezért helytelen pl. katolikus reformtörekvésekkel kapcsolatban hol a protestáns egyházakkal, hol a keleti egyházakkal érvelni: ha a negatív szindróma nem is azonos a különböző hitközösségekben, a szindróma lé-

nyeges összetevői mindenütt jelen vannak és hatnak. Ez persze nem jelenti azt, hogy kár egyes reformokért harcolni, hanem pont ellenkezőleg: mielőbb fel kell számolni az egyik problémát a másik után. Igen sok kutatás foglalkozik az egyes témákkal, mint pl. annak a kárnak a mennyiségi megállapításával, mely a katolikus egyház római szertartásában a kötelező papi cölibátusból származik (6). Az „egyház-nép-szavazás” népszerűsége többek között arra vezethető vissza, hogy öt pontban egy bizonyos szindrómát céloz meg.

Az egyházi kommunikációnak fontos témája a szavahihetőség. Nehéz röviden megfogalmazni azt a tényt, hogy mindig több művelt és magasan művelt ember számára jelent csalódást a számukra átlátszóan hamis érvelés bizonyos hagyományos megoldások fenntartásának érdekében. Elvont elemzés helyett egy konkrét példával szeretném megvilágítani mondanivalómat. Leopold Ungar, az osztrák Karitásztisztességben megőszült igazgató prelátusa néhány évvel halála előtt tanulmányt írt, melyben foglalkozott a nők szerepével is az egyházban. Hozzászólását olvasva joggal jelenhet meg lelki szemünk előtt az ironikus mosoly, amellyel ez az igazán nem forrófejű, köztiszteletnek örvendő magas rangú pap a következő szöveget írta: „Megnyugvást hozna, ha fontos pozíciókat, amelyek nincsenek a papszenteléshez kötve, vagyis sem a kinyilatkoztatásra, sem az ősegyházra nem vezethetők vissza, például a bíborosi hivatal, fokozódó mértékben nőikkel töltenék be. Ez valószínűleg megcáfolná a gyanút, mely szerint a pápa egy hamis macho-gondolkodásból kifolyólag van a nők papsága ellen.” (7) – A hívők demokratikusabb részvételének a követelménye ilyen kérdések megoldására is vonatkozik: Az „Isten népének” „hivatásbeli ártalmaktól” mentes része sok szakadékot megszüntethetne egyrészt a hivatalos megnyilatkozások gondolkodásmódja, stílusa és megfogalmazása, másrészt a „mai ember” kommunikáci-

ós igényei között. – Nagyon fontosnak látszik tehát, hogy az „egyház-nép-szavazással” kapcsolatos mellette vagy elene szóló érvelésben mindent gondosan elkerüljünk, ami hamisan cseng, minden álérvet, minden balekfogási kísérletet. Sajnos ilyennek kell minősíteni már az eddigi véleménynyilvánítások között szereplő, egyébként rendkívül magas színvonalon mozgó és szakszerű állásfoglalások néhány részletét. Csak két példát hoznék az érvelésbeni csúsztatásnak a skolasztikus filozófiából ismert klasszikus (8) eseteire. Az aláírási akció követelményei között szerepel „a klérus és a laikusok közti szakadék” megszüntetése. Olcsó, de átlátszóan érvénytelen erre a válasz, hogy ezt a II. vatikáni zsinat már megoldotta, az akció szervezői tehát vagy nem értik, vagy tagadják a zsinat tanítását. Az igazság az, hogy a fenti követelmény pontosan a zsinat szellemében követeli az ezzel ellenkező feudális, jozefinista, a slum-ok közelében palotában lakó klerikusok még ma is fellelhető, evangéliuminak aligha nevezhető gyakorlatának megszüntetését, az „eminenciás”, „excellenciás”, „főtisztelendő”, vagy a már sokkal szebb, de mégis infantilizáló-patriarchális „(szent)atya” megszólításokban kifejeződő magatartás (9) maradványainak felszámolását. – Hasonló második példa: „Ne azonosítsák a fogamzásszabályozást az abortusszal” követelményre adott „A mai egyházi gondolkodás nem követi el ezt a hibát” ellenérv. A válasz itt is igaz, de nem „fair”. A követelmény a „félhivatalos egyház” nem ritkán ma is, szószékről is közvetített felfogására utal (a pápa egyik erkölcstani tanácsadójától az Új Emberig) (10).

Az aláírási akció módszerére, konkrét megfogalmazására nézve is felmerül természetesen az alkalmasság kérdése, és ahány gondolkodó fej veti ezt fel, annyi válasz lehetséges. A tiroli kezdeményezők lelkiismeretesen törekedtek egy olyan megoldást találni, amely illetékesek számos tag-

ból álló közösségének véleményét követte. Szakmai megfontolások alapján ezt a felfogást képviselem, hogy itt ugyan nagyon fontos, de másodrangú döntésekről van szó – két másikkal összehasonlítva.

Az első a követelmények kiválasztására, vagyis a felvett témákra vonatkozik. Ebből a szempontból úgy tűnik, hogy ha már valaki egy ilyen akció támogatása mellett dönt, akkor súlyos, sürgető és egy betegség-szindrómának megfelelő motivációval rendelkezik, melyek minél alapvetőbb, a mai keresztényeket minél intenzívebben érintő és minél globálisabb problémák felvetését igénylik. Szerintem ezért nem adekvát az ügyre nézve kozmetikai változtatásokon, huszadrangú kérdéseken vitatkozni. Keserű mosolyt keltett sokakban, amikor a bíborosok uszályát megrövidítéssel „reformálták”. (11) Ezért érthető, ha az akciókban tudatosan olyan követelmények is szerepelnek, amelyek megvalósítása a közeljövőben semmi komoly valószínűséggel nem rendelkezik, de az egyház betegségének szindrómájához tartoznak.

Aki legjobb tudása és lelkiismerete szerint az egyház mai „stratégiáját” legalábbis részben, de alapvetően hibásnak és károsnak tartja, az az akció radikális megfogalmazásait is helyeselni fogja. A provokálás, vagyis a „kihívás” (asszociatív alapon „felébresztés”) felelősségből folyó kötelezettség is lehet, elsősorban a „periculum in mora” esetében. Akkor is, ha ismerjük a provokálás, a radikalizálás káros következményeit. Mély élmény marad számomra egy német püspökkel folytatott beszélgetésem a II. vatikáni zsinat egyik szünetében. Mint a mindig radikálisabb reformokat megszavazó zsinati folyamat lelkes figyelője, megkérdeztem, hogy fokról fokra lelkesebben és merészebben reformáló zsinati résztvevők tudatában vannak-e a szociológiailag eléggé világosan előrelátható káros következményeknek, mint pl. a konzervatív irányzat kisebbségi helyzetbe jutásá-

val együttjáró fundamentalista és harcos irányba való eltolódása, a reformokat anarchisztikusan értelmezők csoportjának kifejlődése, a jóakaratú, hagyományt tisztelő katolikusok elbizonytalanodása stb. A püspök válasza az volt, hogy a reformokat követő kár a legtöbbször számára tudatos. „Aber wir müssen einmal durch” – mondta szinte lefordíthatatlan tömörséggel, kifejezve, hogy a protestantizmus hatalmas sikerétől sokkolt tridenti zsinat döntéseiből folyó 400 éves megmerevedés után végre meg kell valósítanunk a nagy áttörést, amely, ha áldozatok árán is, de fordulatot eredményez.

Hozzászólásomat a remény jellegében szeretném befejezni. Az elmúlt néhány évtized legalábbis számszerűleg nagyon sok változást tartalmaz az egyház életében. Tanulságos végigolvasni a „Wort und Wahrheit” katolikus folyóirat „Mit vár a zsinattól?” című körkérdésére 1961-ben adott válaszokat. Csak egy példát elemzek röviden. Wilfried Daim, pszichológus, annak idején a három híres osztrák „baloldali katolikus” (Linkskatholiken) egyike, 19 pontban fogalmazta meg az egyház „feudalizálatlanításának” (Entfeudalisierung) követelményeit. Ezek közül idézem röviden azokat, amelyek azóta (legalábbis néhol) megvalósultak: „1. A pápai pluralis maiestaticus (királyi többes) megszüntetése. 2. A térdre hullás és gyűrűcsókolás megszüntetése. 3. Az „eminenciás” és az „excellenciás” megszólítás megszüntetése. 6. A ceremóniák leegyszerűsítése. 8. A pápa mobilissé válása. 10. A mise leegyszerűsítése, az anyanyelv bevezetése, az áldoztatórács megszüntetése, ... 12. A püspököket a hívők közössége válassza... 16. A skolasztika kvázi-dogmatikus helyzetének megszüntetése a teológiában. 17. Az „index librorum prohibitorum” (a tiltott könyvek jegyzékének) megszüntetése. 18. Az egyházi méltóságok hivatali idejének korlátozása (nyugdíjazás).”(12) Tehát valamivel több, mint a kívánságok fele 35 év alatt megvalósult. Ha az emberiség társadalmi-

kulturális fejlődése valóban gyorsuló iramot mutat, miért ne remélhetnénk a mai követelmények jó részének megvalósítását pl. egy évtizeden belül? Nem a szociológus, hanem a keresztény hívő mély meggyőződését szeretném hangoztatni, amilyen gyakran csak lehet, hogy ti. a Jézustól ránk bízott felelősség értelmében, a rengeteg kollektív és személyi okokból származó emberi nyomor láttán, és feladatunk mind sikertelenebb betöltésének tudatában kell lelkiismeretesen döntenünk minden akció megítélésében, hiszen sok mindent feladhatunk – de embertársaink szolgálatát soha.

Jegyzetek

- (1) Ezzel a sokrétű kérdéssel gazdag irodalom foglalkozik a „lelkiismeret”, „Isten akarátának megtalálása”, „hivatás” és „erkölcsi felelősség” címszavak alatt. Néhány idevonatkozó gondolatot megfogalmaztam „A jövő biztosabb, mint a múlt” című könyvemben (51-55. o.).
- (2) Nevetséges kétségbe vonni, hogy ritka kivételektől eltekintve csak katolikusok írták alá, hiszen az aláírási íven ez a szöveg állt: „Alulírott egyben igazolja, hogy a római katolikus egyház tagja, 16. életévét betöltötte és az „egyház-nép-szavazást csak egyszer írja alá.” – Jó háttér-információkat tartalmaz: H. Denz: Das Kirchenvolks-Begehren in Österreich. Empirische Ergebnisse einer Begleitstudie. In: „Wir sind Kirche”. Das Kirchenvolks-Begehren in der Diskussion, Herder, Freiburg, Basel, Wien 1995, 40-53. o. – H. Denz, P.M. Zulehner: Begleitstudie. In: P.M. Zulehner (Hg): Kirchenvolks-Begehren (und Weizer Pfingstvision): Kirche auf Reformkurs, Patmos, Düsseldorf 1995, 35-87. o.
- (3) V.ö. J.Gnilka: Der Epheserbrief. Herder, Freiburg, Basel, Wien 1971. – F. Mussner: Der Brief an die Epheser, Echter, Würzburg, 1982.
- (4) H. Denzinger: Enchiridion Symbolorum. Herder, Barcelona, 24-25. kiadás 1948.
- (5) V.ö. Marx, Scheler, Mannheim, Schütz, Berger és Luckmann idevágó írásait. (J-Morel et al.: Soziologische Theorie, 4. kiadás, Oldenbourg, München 1995).
- (6) Pl. az általam ismert két utolsó: Kirche Intern Februar 1996, Prsent 1.2.1996.

- (7) L. Ungar: Das Böse hassen, die Bösen lieben. In: Th. Chorherr (Hg.): Heiliger Zorn, Wien 1989, 56. o.
- (8) „Ignorantia elenchi” és „metabasis eis allogenos”.
- (9) Hankiss E.: Társadalmi csapdák – Diagnózisok, Budapest 1983.
- (10) C. Caffarra és a bajor katolikus képviselők konfliktusa, v.ö. Kirche Intern, Mrz 1989, 31. o. – ENSZ-nyilatkozat, v.ö. Új Ember 1995.7.23. és 1995.8.20.
- (11) Kegyetlen iróniával ítéli el ezt a mentalitást B. Marshall: The Fair Bride (Du bist schön, meine Freundin) c. könyvének első és utolsó fejezetében.
- (12) 16(1961) 10

Magyar katolikus hitvallás – 1996

Nagy Ferenc tervezete

Ha nem egyház-nép-szavazás, akkor hitvallás és elköteleződés – ezzel a felvetéssel kereste fel Nagy Ferenc jezsuita számos rendtársát és ismerősét. Az alábbiakban kivonatolva ismertetjük elképzelését és hitvallási pontjait. Ez a szöveg a szerző által külön is hangsúlyozva vitára bocsájtott példány, amely 1996 február 8-án kelt. Amit a Távlatok mellékletében negatíve fogalmazott meg, azt itt technikai és gondolati szempontból egyaránt pozitíve tárja a katolikus nyilvánosság elé.

Célkitűzés

A magyar katolikusok számára felkínálni egy a magyar egyház és a magyar társadalom valóságába gyökeredzett és arra érvényes elköteleződési lehetőséget. Olyan nyelven kell ezt felkínálni, ami híd a kiérlelt egyházi hagyomány és a ma emberének nyelve között. A csatlakozók hitelesíthető aláírás formájában fejeznék ki egyetértésüket. Az előkészítés fázisában a felhívás szövegét kell pontosítani, valamint felállítani egy előkészítő bizottságot. Ebben a fázisban a koordináló szerepet telefon- és faxszámai közreadásával a szerző vállalta.

Témakörök

A szöveg minden pontja három részre tagozódik. Tétel – dogmatikai kifejtés – gyakorlati következmény. Itt csak a tételeket közöljük szószerint a szerzőtől kapott márciusi változat szerint.

Nem félünk attól, hogy megfelelő módon szóvá tegyük egyházközösségünk gondjait

Műveltségünkkel és feladatainkkal arányban mélyítjük hitünket; ez különösen szükséges a hit továbbadásához.

Arra törekszünk, hogy testvéreink a megkeresztelkedéssel a bérmálással, a házassággal olyan élő keresztény közösségbe kerüljenek, amely szeretettel és felelősséggel fogadja és kíséri őket.

Az egyházi és társadalmi fórumokon jusson szóhoz a világi hívek illetékessége; kapják meg a nők is az őket megillető felelősséget.

Vezetők és vezetettek egymást megbecsülve és hűségesen segítve alkotunk egységes egyházat.

Kívánatosnak tartjuk az elárvuló plébániák világiak által történő vezetését és lelkipásztori papi közösségek kialakítását.

Meggyőződésünk szerint más felekezetű keresztény testvéreinkkel és egyáltalán minden más emberrel alapvetőbb dolgok kapcsolnak össze, mint amik szétválasztanak.

Vállaljuk a meg nem született és a végső stádiumába jutott emberi élet védelmét, a szegény vagy zsákutcába kerülő szülők és családok segítségét.

Nem fordulunk el a közügyektől, a politikától sem. Tudjuk: a közjót néha a kisebbnek ítélt rossz vállalásával szolgáljuk.

Az emberek, különösen a szenvedők gondjaiban Krisztus tanítványaiként osztozunk.

Egész szívünkkel ragaszkodunk az egyetlen létező egyházhoz és emberi együttéléshez; benne találjuk meg Krisztust, és vele boldogságunkat.

Sátáni sugallat?

Az osztrák és német „egyház-nép-szavazás” hazai visszhangja ismételten azt bizonyítja, hogy Magyarországon nincs érett és a modern sajtóviszonyokhoz igazodó katolikus nyilvánosság. A papok és a hívek nagy többsége számára eleve elképzelhetetlen, hogy a mechanikusan bevésődött hittételek ismételtetésén túl nyilvánosan bármilyen véleményt is megkockáztassanak egyházi és vallási kérdésekről. A többségi katolikus média ugyancsak alkalmatlan az egyházat érintő aktuális kérdések megvitatására. Szerkesztői antidemokratizmusa, újságírói dilettantizmusa és teológiai műveletlensége miatt még a hierarchia álláspontjának meggyőző képviselőjére sem képes, így vita helyett megelégszik néhány címkéző és elutasító hivatalos szentencia közreadásával. Egyházunk és hitünk aktuális vitakérdéseiről a nyilvánosság előtt legjobb esetben is mindössze néhány száz értelmiségi klerikus és értelmiségi laikus hajlandó véleményt mondani. „Véleményt mondani”, s nem „vitakozni”. A többségi „konzervatívok” magát a vitát is „a nyugati civilizáció korcs szüleményének” gondolják, míg a kisebbségi „liberálisok” közül kétségtelenül akadnak, akik a püspöki hivatal betöltőket eleve „a Szentlélek sugalmazását kisajátító gőgösöknek” tartják. (Mindkét sarkos vélemény az Egyházforum 1995/4-es számában jelent meg.) Némi ironikus túlzással azt mondhatnánk, hogy a demokratikus sajtót (legalábbis elvben) meghatározó „a hír szent, a vélemény szabad” elvével szemben a hazai katolikus sajtónyilvánosságot „a hír sátáni, a véleményszabadság még sátánibb” beidegződése jellemzi.

Az egyház-nép-szavazásról a világi sajtó (néhány jobb-oldali orgánumot leszámítva) alapvetően tárgyilagos és tényszerű tájékoztatást adott. Nagyjából olyanformán, mintha mondjuk az osztrák és német szakszervezetek belső vitáiról tudósítana. A világnézeti pluralizmus viszonyai között ez a legtöbb, ami a nem elkötelezetten keresztény médiától elvárható. Közölje hitelesen a tényeket, adjon tájékoztatást a kezdeményezés hátteréről, s pro és kontra szólaltasson meg egy-két szaktekintélyt. Az már a megkérdezett szaktekintély felelőssége, hogy nyilatkozatával milyen benyomást kelt magáról és egyházáról a világi nyilvánosság előtt. Seregély István érsek úr például a Népszabadság kérdésére válaszolva az egyházon belüli viták megszűnését tömören a „másként gondolkodók” kihalásától várta. („Az egyházat kezdettől végigkísérték a másként gondolkodók. Ezután is lesznek, amíg meg nem hálnak.”) E két szép mondatot márványba kellene vésetni. A magyar katolikus egyház konzervatív szárnyának hitvallását ilyen őszintén és pontosan senki másnak sem sikerült eddig megfogalmaznia.

Az egyházi sajtóban megjelenő véleményeket döntően az jellemezte, hogy a nyilatkozók az egyház-nép-szavazás ürügyén saját sérelmeiket és egzisztenciális helyzetükből eredő beidegződéseiket ismételtették. A szemináriumi rektor „veszélyesnek” látja a kezdeményezést, és a maga részéről „pozitív irányba kérdezne”. A Németországban végzett teológus ottani és hazai lelkipásztori tapasztalataihoz fűzi óvatosan kitérő véleményét. A maga erejéből emancipálódott hölgy az egyenjogúság felülről való osztogatásáról értekezik. A környezetvédelmi aktivistaként is ismert civil teológus az osztrák egyház-nép-szavazást a francia atomkísérletek elleni tiltakozáshoz hasonlítja, s nemigen titkolja azon meggyőződését, hogy minden hatalom és minden hierarchia eleve „a civilek elnyomásának eszköze”. A derék vidéki plébános épp ennyire kevésbé titkolja, hogy számára pedig az a gyanús, ami „nyugati”

– a „demokratikusnak álcázott” népszavazás ugyanúgy, mint „a pénzvilágnak való lefekvés”.

Néhányan így is akadtak, akik érdeemben értékelték az osztrák kezdeményezést. Ők az egyházjog 212. kánonjának 2. paragrafusát idézik, mely szerint „A krisztushívóknak joguk van ahhoz, hogy szükségleteiket, különösen a lelkieket, valamint kívánságaikat feltárják az egyház pásztorai előtt.” Ez esetben azonban „népszavazás” helyett a kánonjog, a német eredeti megnevezés („Kirchen-Volksbegehren”) és a magyar választójogi szaknyelv alapján egyaránt helyesebb lenne a „népi kezdeményezés” kifejezést használni. Hiszen itt valóban nem „kötelező erejű” szavazásról volt szó, s nagyon igazuk van azoknak is, akik szerint az öt pontból és számos alpontból álló nyilatkozatot nehezen lehet az első betűtől az utolsóig egészében elfogadni vagy elutasítani. Hiszen sokszor és jogosan idézett észrevétel, hogy Krisztus nőket nem, házas férfiakat viszont (lásd Pétert) meghívott apostolai közé. Az „egyszer nősült” férfiak pappá szentelése (s nem a papok nősülése) ellen kizárólag szokásjogi, s nem teológiai érvek hozhatók fel: ennek elfogadásából azonban nem következik automatikusan a kezdeményezés minden észrevételének támogatása.

Komoly és részletesen kifejtett ellenvéleményre a hazai egyházi sajtóban egyedül Nagy Ferenc vállalkozott a Távlatok 1995. decemberi számához csatolt mellékletben. Nagy Ferenc tizenöt katolikus értelmiségi – köztük a hazai jezsuita rend számos kiválóságának – véleménye alapján utasítja el a „népszavazási” kezdeményezést. A hierarchia állásfoglalásának kritikátlan ismételtetése helyett önálló érvelésre törekszik, így például megkockáztatja, hogy II. János Pál pápa ellenében „remélhetőleg egy következő pápa meg fogja valósítani” a házas, érett férfiak (viri probati) pappá szentelését. A fogamzásszabályozás és az abortusz között finom érzékkel tesz különbséget, s azal a felvetésével is egyet lehet érteni, hogy „népszavazás”

vagy akár „népi kezdeményezés” helyett egyelőre egy, a hívők körében végzett közvéleménykutatásnak is örülni kellene. (Ilyen közvéleménykutatások persze, ha nem is kizárólag a hívők körében, lassan egy évtizede folynak Magyarországon is. S azt mutatják, hogy míg 1989/90-ben a társadalom óriási bizalommal fordult az egyház irányába, addig az elmúlt években az egyház társadalmi megbecsülése jelentősen csökkent. Talán egyszer érdemes lenne e jelentős presztízaveszteség okairól is vitát rendezni.)

Kár, hogy időnként Nagy Ferencet is elragadják az indulatai. Úgy véli például, hogy akiket nagyon érdekelne Magyarországon az egyház-nép-szavazás, azok a „nemzeti és a vallási érzület cinikus bomlasztói” közül kerülnének ki. Egy – mégoly vitatható és kritizálható – demokratikus kezdeményezés támogatóit tudatos kártevással gyanúsítani mélységesen ellentétes a II. Vatikáni zsinat szellemével és minden tételével. Eleve keresztényietlen dolog abból kiindulni, hogy aki tőlünk eltérő véleményen van, az nyilván „tudatosan bomlaszt”: ezt a gondolkodásmódot a magyar középnemzedékek a sztálinizmussal és a szélsőjobboldali eszmékkel azonosítják. Azt pedig, hogy a világegyház égető vitakérdéseinek mi közük van a „nemzeti” érzéshez, végképp nem értem. A katolikus (egyetemes) egyház esetleges megújítását a magyar nemzet elleni bomlasztásként értékelni nemhogy a Távlatok, de még a Magyar Fórum hasábjain is kuriózumnak számítana.

Nagy Ferenc azon népszavazás-ellenes érve is figyelemreméltó, mely szerint „a baloldali ideológiák ismét nagy hatást tesznek ifjúságunkra”. Ismerek néhány baloldali értelmiségit és politikust Magyarországon, de ők Nagy Ferencnél sokkal pesszimistábban ítélik meg a baloldali ideológiáknak az ifjúságra gyakorolt hatását. Azt viszont saját tapasztalataimból is tudom, hogy a baloldali társadalomkritika (s részben ideológia) a fiatal és kevésbé fiatal jezsuitákra világszerte valóban nagy hatást gyakorol. A mai jezsuiták – a Sodrás utca környékét leszámítva –

híveik és ellenfeleik szerint egyaránt többé-kevésbé „baloldaliak”, viszont a legkevésbé sem „nemzetiek”. A brazíliai favellákban, a német szociológiai tanszékeken és a magyar lelkigyakorlatokon ugyanazt a nemzetek feletti, értelemmel szolgáló hitet gyakorolják.

Az egyház-nép-szavazásnak nevezett népi kezdeményezés hazai visszhangja tehát ismét megerősített abban a keserű meggyőződésben, hogy a magyar katolikus egyháznak egyszerűen nincsen valódi viták lefolytatására alkalmas, érett nyilvánossága. A többségi egyházi média kizárólag a hivatalos állásfoglalások közreadására és azok szigorúan agitprop jellegű sulykolására vállalkozik. Az ellenvélemény így részint erősen kisebbségi, szűk baráti társaságokra építő keresztény orgánumokba, részint a szükségszerűen szenzációközpontú világi médiába szorul. A többségi egyházi média szinte kizárólag a mindenkori hierarchia iránt lojális, kérdést és kételyt nem igénylő hívek „mozgósítását” tekinti feladatának, s az esetleges vitakérdéseket eleve kicenzúrázza magából. Mivel azonban a hierarchikus egyház demokratikus társadalomban él, e viták az egyházi hivatalosság körein túl természetesen megjelennek, de már az egyházon belüli keresztény szolidaritás testmelegétől megfosztatva. Mindez az egyházi hivatalosságban tovább erősíti az „ostromlott vár” képzetét és gyakorlatát, ami ugyanakkor újabb hívő és elkötelezett katolikusokat lök az „ostromlók” közé. Ezt a valóban ördögi spirált csakis nyílt, szeretetteljes és türelmes dialógussal, a sokat emlegetett „katolikus-katolikus” párbeszéddel lehetne megállítani és feloldani. Bármilyen szomorú, be kell vallani, hogy az eddigi egyházmegyei zsinatok – bár sok rokonszenves gyümölcsöt hoztak – éppen a „katolikus-katolikus” párbeszéd megindításával adósak maradtak.

A magyar katolikus egyház ma többségében az idős papok és az idős hívek egyháza. A papok és a templomba járó hívek jelentős része minden teológiai érvelés nélkül is úgy hiszi, hogy a régi erkölcs, a régi szokás, a régi divat

eleve „keresztényibb” az újnál, a változónál, az ismeretlennél. Egyes idős emberek esetében ez a beidegződés érthető és természetes lehet, de az egyház számára végzetesnek bizonyulhat. A kereszténység ugyanis nem szexuális tabuk gyűjteménye, s nem is a papi hivatást érzők pályalkalmassági tesztje, hanem az Isten és az embertársaink iránti korlátlan és feltétlen szeretetre való, örök meghívás. Hívó emberként őszintén szólva nem félek attól, hogy a katolikus egyház végképp belemerevedne mostani görceibe. A Szentlélek kegyelme, valamint a klerikusok és laikusok újabb generációja a közeljövőben bizonyosan magasabb horizontra emeli az egyházat. Olyan horizontra, amely eleve idejétmúlttá teszi azokat a vitákat, amelyek jelenleg a szexualitás, illetve a férfi és női szerepek értelmezéséről folynak. Mert nem megváltoztatni kell a szabályokat, hanem az egyetemes Istengyermekség szempontjából újraértelmezni az egyoldalú tilalmakat, illetve az isten által egyenrangúnak teremtett emberek különböző kategóriákba sorolhatóságát.

Személy szerint tehát nem félek attól, hogy az egyetemes egyház szempontjából túl későn érkezne az „olvadás”. Megannyi jel – így maga a tiroli kezdeményezés is – azt mutatja, hogy lassan és feltartóztathatatlanul érlelődik az a változás, amely feltehetően gyors és látványos áttörést hoz majd a katolikus egyházban. Sokszor láthattuk már, hogy a hosszú télre szinte robbanásszerű gyorsasággal jön a tavasz – ahogy a II. Vatikáni zsinat esetében is történt. Félnünk legfeljebb attól lehet, hogy a mi szegény magyar egyházunk addig hitben, szolidaritásban és szellemi energiában túl sokat veszít ahhoz, hogy egyenrangú részese lehessen a megújulásnak. S így előfordulhat, hogy a Vatikánhoz hasonlóan a következő megújulást is a perifériáról, sértett tudatlanságban lesz kénytelen végignézni. A világegyház problémáinak népszavazás-szerű megoldása helyett itt és most talán valóban hasznosabb lenne a Vatikánum eredményeinek meghonosítására koncentrálnunk.

Azaz, egy újabb „aggiornamento” szellemi előkészítése előtt próbáljuk meg a harminc évvel ezelőtti aggiornamentot érvényre juttatni egyházunkban. Mint Mindszenty és XII. Pius masszív kultusza is jelzi, a magyar egyház többségi szárnya számára még a Vatikán és II. János Pál pápa is túlságosan „liberális” és „baloldali”.

Ilyen körülmények között az első „népi kezdeményezést” a zsinat valamennyi ajánlásának maradéktalan megvalósítása és II. János Pál tanításának befogadása érdekében kellene megejteni. S csak ennek sikere után törekedhetnénk a pápa néhány, egyoldalú döntésének – II. János Pál egész, gyönyörű és kegyelemteljes életművét nem sértő – felülvizsgálatára.

Nyílt levél Müller Mártának

Szomorú és lehangoló volt számomra az Egyházforum 95/4. számában megjelent véleménye a Kirchenvolksbegehren-nel kapcsolatban. Ennek oka nem is annyira pesszimista hozzáállása volt ahhoz a bizonyos 5 ponthoz, hanem inkább az a tény, hogy egy nő így vélekedik saját sorstársairól.

Mielőtt azonban rátérnék kifejezetten erre a témára, szeretnék általánosságban annyit megjegyezni: lehet, hogy ez az 5 pont így egyszerre soknak tűnik, de ez a realitás, és sajnos ennél sokkal több helyen szorít a cipő. Én személy szerint nagyon örülök, hogy ezek a civilek vették a fáradságot és megfogalmazták majdnemhogy 2 millió kereszténynek az óhaját, kívánságát (Begehren). Hozzászólásából nem derül ki, hogy Ön szerint miért „nem lehet egy kalap alá venni a hívők-papok egyenértékűségét a cölibátussal, nők papságával, fogamzásgátlással, válással stb.”? Az én véleményem szerint ezeknek a problémáknak egyetlen közös gyökere van, mégpedig egy idejétmúlt egyházi világszemlélet. Abban teljesen egyetérték Önnel, hogy az egyenértékűség és a testvéri egyház a legfontosabb, a problémát azonban, hogy ez megvalósulhasson, éppen ebben az 5 pontban látom. Amíg a tömegek (homoszexuálisok, elváltak és újraházasodottak, nők, AIDS-betegek, stb.) ezért vagy azért az egyházban diszkriminálva érzik magukat, addig nem lehet testvéri egyházzal és egyenértékűségről beszélni. A keresztényi szeretet, mint gyógyír a problémáikra, már keserű pirulává vált. A nők emancipációjáról írt sorait többször is átolvasva azon tűnődtem, vajon milyen annak a nőnek a lelkivilága és önmagához, mint nőhöz való hozzáállása, aki ennyire lenézően, szinte már sértően ír általában a nőkről. Már az is megfordult a fejemben, hogy ezt a rövid eszmefuttatást tulajdonképpen egy férfi írta női név alatt. Aztán gyorsan el is hessegettem a gondolatot, mert ez nemcsak egy durva

vicc lenne, hanem jellemtelenség is. Ön a nők pappá szentelésének lehetőségét összehasonlítja apaságuk lehetőségével, melyre hogyha meg is kapnák a jogot, még nem lennének nemzőképesek. Ez az összehasonlítás két okból is sántít. Egyrészt Ön összekeveri a tradíció és konvenciók által meghatározott egyházi gyakorlatot, ez esetben a nők pappá szentelésének lehetőségét egy tisztán biológiai adottsággal, ez esetben az apasággal. Itt meg kell jegyeznünk, hogy teológiailag sem bizonyítható ill. még nem eldöntött kérdés, hogy a nők pappá nem szentelhetőségének esetében hitigazságról, tehát dogmáról, vagy egyszerűen egy kulturális és szociális körülmények által befolyásolt hagyományról van-e szó. S amíg ebben a kérdésben nem születik döntés, addig ennek lehetőségét nyitva kell hagyunk! Szükségesnek tartom, hogy ebben a kérdésben legyünk figyelemmel a többi keresztény egyházak felé is, akik ugyanabból a forrásból táplálkoznak és gyakorolják a nők pappá szentelését. Itt gondolok az evangélikus, református, anglikán és ókatolikus egyházakra. Másrészt a nemzés képességét én nem korlátoznám csak a férfინemre. Az élet továbbadásában, vagyis a nemzésben nő és férfi egyenlő mértékben játszanak szerepet. Próbáljon meg egy férfi nő nélkül gyermeket nemzeni! És ez fordítva is igaz. Ha Ön a nemzést egyedül csak férfi dolognak tartja, akkor éppen ezáltal bizonyítja azon állításának ellenkezőjét, hogy a nők és férfiak egyenjogúak.

Ön sürgeti olyan formák és intézmények felállítását, „amelyekben a nők női mivolta kibontakozhat”. Ebben megint egyetérték Önnel, ha itt olyan formákról és intézményekről van szó, melyek elősegítik a nők önállósodását és öntudatra ébredését. Másrészt azonban nem hiszem, hogy célravezető lenne a már egyébként is intézményesített különbségeket tovább növelni, ahelyett, hogy ezek a nők emancipációs törekvéseinek eredményeképpen csökkennének. Egy olyan általános kijelentéssel én nagyon viháznék, hogy a nőkből hiányzik az anyaság tisztelete és

főleg öröme. Ezzel nagyon sok édesanyát meg lehet sérteni. Megállapításának van azonban igazságtartalma. Kimondva vagy kimondatlanul kultúránkban az a szabály érvényesül, hogy egy nőnek az elsődleges feladata a társadalomban, hogy gyermekeket hozzon a világra. Ezt erősíti az a már hivatalosan nem előtérben álló, de a köztudatban erősen begyökerezett egyházi felfogás, hogy a házasság elsődleges célja az utódok létrehozása. Tehát egy nő számára, akár tetszik, akár nem, nem létezhet fontosabb a szülésnél és gyereknevelésnél, na meg a háztartási munkánál! A probléma csak ott van, hogy vannak nők, akik nem ebben találják ill. találnák meg személyes kibontakozásukat ill. beteljesedésüket, hanem Uram bocsá' abban, hogy szakterületükön karriert futnak be. Sőt talán lennének olyanok is, akik a kettőt, gyerek és karrier, szívesen összeegyeztetnék, ha férjüktől, a társadalomtól kelő támogatást és bátorítást kapnának. Vannak szülők, akik az egyház előírásait a családtervezéssel kapcsolatosan szigorúan betartják és ennek következményeképpen jönnek sorra a nem kívánt terhességek és gyermekek. Ilyen körülmények között én egyáltalán nem csodálkozom, hogy akadnak nők, akik nem nagy örömmel néznek egy anyaság elé.

A továbbiakban kitűnik, hogy Ön mint nő lehetetlennek tartja, hogy egy nő szakmai szinten azzal egyenértékűt tudna produkálni, amit Einstein, vagy Aquinoi Tamás létrehozottak. De ha ez sikerülne is neki valamilyen véletlen folytán, akkor is csak a férfiak szexuális vágyainak tárgya lenne. Itt megint cáfolnom kell. Én is elértem tudományos vonalon egyet s mást, s őszintén szólva én soha nem éreztem, de nem is tekintettem magam pusztán szexuális tárgynak. Sajnálom, ha ez Önnél így van. Következő ellenvetése a női papsággal kapcsolatban, hogy ha ők szüzettségben élnek és megtévednének, akkor ez náluk látható következményekkel járna, mégpedig gömbölyödő hassal. Én erre csak azt tudom válaszolni, hogy őszintén sajná-

lom, hogy a férfiaknál nincsen látható jele annak, mikor lépnek félre. Komolyra fordítva a szót, én azt hiszem, ha a nők papsága valóság lesz, akkor a cölibátusnak sem lesz jelentősége. Ugyanis azon keresztény egyházakban, ahol a nők is elláthatnak papi funkciókat, ott a papok is nősülhetnek. Azonban Önnek a házasságban élő papnők ellen is van kifogása: „Ha pedig házasságban élnek és jönnek sorba' az Isten adta gyermekek, az egyházban is ugyanolyan zilált, kimerült kisgyermekes anyukák szolgálnak majd, tépett idegekkel, örökös restanciákkal, mint akik eláraszották már az összes nevelési és oktatási intézményt, leszállítva azok szellemi színvonalát.” Ebből a mondatából kiderül, hogy bizony Ön sem tartja sokra az anyaságot, sőt azt ecseteli hosszú felsorolásban, hogy azok a nők, akik a főzésen és takarításon kívül mást is szeretnének csinálni, tulajdonképpen csak kárt okoznak a társadalomnak és így az egyháznak is. Ekkor merült fel bennem komolyan a kérdés: milyen lehet önmagához mint nőhöz a hozzáállása, ha a nőkről általában ilyen elmarasztalóan tud nyilatkozni.

A továbbiakban levonja a konzekvenciát, hogy az egész problémának nincsen valóságíze, mert ugyan melyik férfi menne el egy nőhöz gyónni? Nem tudom, meg kellene kérdezni a férfiakat. Én nem zárnám ki eleve ennek lehetőségét. Az élet produkál néha meghökkentő dolgokat. Abban azonban biztos vagyok, hogy egy nő egy másik nővel szemben sokkal nyitottabb tud lenni, és egy nő, aki szintén házasságban él és gyermekei vannak, sokkal jobban meg tud érteni egy családos asszonyt, mint egy cölibátusban élő férfi. Már csak ezért is megérné!

A következő bekezdés tele van számomra ellentmondásokkal. Ön meg van győződve arról, hogy az egyenjogúságot kivívni szinte lehetetlen, holott három mondattal később írja, hogy „nincs mit kivívnom, mert egyenjogú vagyok”, s öt bekezdéssel följebb kijelenti, hogy egyenjogúak vagyunk, de végtelenül mások. Egyérszt elismeri, hogy a

férfiak a hibásak, ha a nőket nem tartják egyenjogúnak, másrészt viszont megjegyzi, hogy az egyenjogúság érzése a nő egy belső beállítottsága. Vagyis ezen két kijelentésével elismeri, hogy a női egyenjogúság kétoldalú: egyrészt kulturális, konvencionális és szociális adottság, másrészt a nőknek azáltal kell harcolni ez ellen, hogy ők saját magukat egyenjogúnak tartják. Számomra csak az nem világos, hogy Ön melyik oldalon áll? Abban sem értek Önnel egyet, hogy a cölibátus feloldása egy csapásra megoldaná a paphiányt. Véleményem szerint ezt csak egy struktúraváltás tudná megoldani, melynek csak egy része lenne a cölebsz életmód fakultatívává tétele.

Írását egy pesszimista gondolattal zárja, miszerint „korai még egy ilyen széleskörű közvélemény-kutatás a hívők teljes számának, de a papságnál meg már szinte elkésett”, s hogy a magyar főpapok nem lennének rá kíváncsiak. A keresztény életszemlélet három legfontosabb bástyája a hit, a remény és a szeretet. Az én hozzáállásomat ebben az esetben különösen az első kettő határozza meg.

Komáromi Marianna
teológus és valláspedagógus
Innsbruck

Egyházmenedzsment Beszélgetés Drahos Péterrel

Piarista gimnáziumban érettségizett, katolikus kisközösségekbe járt. Szervezetfejlesztéssel foglalkozó tanácsadói cégeknek dolgozik és a demokráciafejlesztő „Civitas egyesület” programigazgatója.

Egyházforum: Beszélgetésünk kiindulópontja az a kijelentése, miszerint a keresztény értelmiség nagyon rosszul menedzseli magát. Fejtse ki ezt részletesebben!

Drahos: Nincs ilyen szempontból keresztény nép. Magyarországon az elmúlt éveket az jellemezte, hogy az egyházat a klérus képviselte. Szinte kizárólagosan a klérus érdekeit képviselő és megjelenítő egyházzól beszélhetünk. Függetlenül attól, hogy milyen kérdésekről volt éppen szó. Akár tipikusan egyházi, akár más, társadalompolitikai kérdésekről. Hiány van. Nincs keresztény értelmiség, amely magát így definiálná és önálló értékfordozó szeletként jelenne meg a társadalomban.

Egyházforum: Dehát itt vannak a keresztény folyóiratok, különböző szervezetek, katolikus egyetem, stb.

Drahos: Valóban vannak ilyen értelmiségi terek, de nem vehető észre semmilyen jellegzetes különbség a klérus által megfogalmazott vélemények és az ún. katolikus vagy keresztény értelmiség véleménye között. Vegyük példának akár a Keresztény demokrata Néppárt által megjelenített vonalat, ahol igazából a klérus társadalompolitikai elveit egy az egyben ültetik át. Másik igazolása ennek a hiánynak az, hogy nem, vagy csak nagyon ritkán lehet egy adott problémáról karakteresen eltérő keresztény véleményeket olvasni. Az pedig nem értelmiség, amelyiknek nincs kritikai reflexiója az őt körülvevő kultu-

rális és társadalmi közegre. S mitől lenne értelmiség az, ahol minden egységes?

Egyházfórum: Sokan azt válaszolják erre, hogy Magyarországon az elmúlt fél évszázad annyira megtépázta az egyházat, hogy a belső viták nyilvánosság előtti taglása rontaná társadalmi pozícióját.

Drahos: Ezt a szlogent ismerjük a politikai pártokból is, amelyek – más szervezetekehez hasonlóan – a belső vitákat el akarják leplezni a nyilvánosság elől. Itt azonban több probléma is van. A civil szervezetekben, pl. pártokban a vezetők választás útján mandátumokat kapnak. Másrészt a pártok vagy más társadalmi szervezetek tevékenysége bizonyos érdekközvetítés. Ott a vezetőség képviseli az adott véleményt. Ha a tagságnak huzamos ideig más véleménye van, vagy elpártol, vagy más vezetőket választ. Az egyházban ez nem így van, pestiesen szólva: „másról szól a történet”. Ez nem demokratikus szervezet, tehát az egyház hivatalos képviselői bizonyos társadalmi kérdésekben nem a keresztény közösségek véleményét képviselik, hanem saját, nagyon súlyos, de mégis magánvéleményüket. Ez a legfontosabb megkülönböztetés, amit egyébként hittan órákon a piaristáknál tanultam. Tehát csak hit és erkölcs dolgában kötelezőek az egyházi tanítások. Az összes más, társadalmi tanítást érintő kérdésekben mindenkinek meg van a magánvéleménye. A pápának is ilyen magánvéleménye van társadalmi kérdésekről, melyeket enciklikákban ad közre. Mi a magunk magánvéleményét beszélgetések formájában hozzuk egymás tudomására.

Nyilvánvaló, hogy politikai vagy kommunikációelméleti megközelítésben nem lehet a két vélemény közé egyenlőségjelet tenni. A pápai pozícióban lévő keresztény személynek egészen más a felelősége mint nekünk. De nekünk is van felelősségünk, ami személyes, nem delegált felelősség.

Egyházforum: Ha az egyház Önhöz, a szervezetfejlesztőhöz fordulna, hol lennének azok a pontok, ahol elkezdené a funkcionális átvilágítást?

Drahos: Ez elég költséges megrendelés lenne... De félre a tréfával, minden szervezetnek megvannak a tipikus hibaterületei, amit általában tudni is szoktak a vezetők. A nehézségek nem az ismerethiányban rejlenek, hanem ott, hogy a szervezet nem tudja kellő módon a belső nyilvánossága előtt kibeszélni ezeket. Ezt a belső teret tudja növelni egy külső moderátor, aki bizonyos kérdéseket felvet. Az egyház számára ezt a moderátori szerepet tölthetné be a kritikus értelmiség, amelyik félig kint van, mert a világban él, s baráti körének túlnyomó többsége nem keresztény. Valamilyen fokon azonban mégis belül van, mert odahúz a szíve, mert ott találta meg, amit keres.

Az egyházi egyetemek, intézmények, meg a klérus közötti kommunikációt egy ilyen független értelmiség tudná megsegíteni, amelynek a személyes felelősségérzete indítaná arra, hogy ezt a tanácsadói munkát – ugyebár ingyen – elvégezze.

A német nyelvterület egyházaiban számos súlyos vita volt már a II. vatikáni zsinat előtti idők óta. Ezeknek a vitáknak komoly irodalma van, amelyet nem csak teológiaiilag, hanem társadalomtudományi szempontból is értékelték. Sőt, nem csak az egyház belső nyilvánossága előtt, hanem mindenféle szaklapban is, amelyhez bárki érdeklődő hozzáférhetett. Ez az önreflexió eredményezte azt, hogy számos kérdésről a sokféle vélemény egyszerre van jelen. A probléma persze ott volt, hogy a klérus nem tudott kellőképpen reagálni az értelmiség által felvetett nehézségekre. Tanácsadói nyelvre fordítva a vállalat vezetése nem volt hajlandó szóbaállni a keresletalakulással. A piacon az ilyen konfliktusokat eldönti a piac önszabályozó ereje. Vagy a menedzsmentnek lesz igaza, vagy tönkremegy a cég. Az egyháznál azonban más a helyzet. Nem hiszem, hogy versenyelvűen meg lehet ragadni az egyházi

belső kommunikáció problémáit. Szerintem nincs igaza azoknak, akik azzal fenyegetik a vezetést, hogy ha nem kommunikál jobban, akkor a hívek átvándorolnak a konkurenciához, vagyis a szektákba.

Egyházforum: Az egyház-nép-szavazásnak titulált népi kezdeményezést is ilyen kommunikációs térnövelésnek tartja?

Drahoš: Az osztrák kezdeményezés nem osztrák problémákról szól, hanem a világegyház problémáiról. Összefoglalta néhány karakteres pontban a felnőtt értelmiség viszolygását az egyházvezetés dialógusképtelenségével szemben, a politológia nyelvén fogalmazva ez a kezdeményezés a nyugati tömegdemokrácia egy reflexe a központi hatalom magatartására.

Egyházforum: Sokan e kezdeményezést túl rámenősnek tartják. Egyszerre túl sok gátat szakít át, ezzel kezelhetlenné teszi a párbeszédet, s alapot ad a vezetőségnek arra, hogy a stílus miatt elhárítsa magától az egészet.

Drahoš: Hajlamos vagyok igazat adni ennek a nézetnek. A szervezetfejlesztésben alapelv, hogy a dolgozók csak az adott intézmény kommunikációs kultúráját figyelembe véve vihetik sikerre követeléseiket. Minden szervezetben adott egy szervezeti kultúra. A katolikus egyházban ez nagyon régi hagyományokat őrző, s egyben azoktól terhelt kultúra. Arról sem szabad elfelejtkezni, hogy ez egy világegyház, s a nyugati tömegdemokráciák reflexei a világ másik féltekéjén élő egyházrészeket nem érdeklik. Az itt felvetett problémák a világegyház gondjainak csak egy részét képezik. Ebben a szervezeti kultúrában az egyház-nép-szavazás kezdeményezése életidegen. A katolikus egyház régóta távol tartotta magát a demokratikus legitimitástól, véleményem szerint joggal. Az egyház vezetői ugyanis legitimitásukat nem az egyház tagjaitól kapják. Innentől kezdve a népszavazást, ami demokratikus legitimitást ad valaminek, tévedés az egyházra használni.

Azért válhatott mégis ilyen erőteljes mozgalommá ez a kezdeményezés, mert az egyházban kommunikációs hiány van. Továbbá azért, mert a II. vatikáni zsinattal megindult irány utóbb elakadt. Gyanúm szerint szintén azon, hogy az egyház világegyház, melynek mások a problémái, mint azt az európai értelmiség megéli. A kezdeményezés pontjairól az európai értelmiségi katolikusok nyugodtan elvitatkozhatnak a saját püspökeikkel. Ebben nem kellene őket gátolni. Csak az lenne aránytévesztés részükről, ha úgy vélnék, felvetéseik az egész egyház legfontosabb kérdéseit érintik.

Egyházforum: És Magyarországon?

Drahos: Nem véletlen, hogy a pápa lengyel, aki a közép-kelet-európai régió helyzetét érti és ennek a nyelvén tud fogalmazni. Magyarországon egészen más kérdések állnak az egyház belső kommunikációjának és társadalmi helykeresésének középpontjában. Ne feledjük el, hogy több generáció nőtt fel úgy, hogy az egyházat, vallást, Istent, s mindazt, ami ehhez kapcsolódik, eleve elutasítja vagy nem is hallott ilyesmiről. Alapismeretek híján rettentően nehéz kommunikálni. Úgy nem lehet lakberendezési vitát folytatni, hogy valaki nem tudja, mi az, hogy asztal vagy szék. Azok a korosztályok tehát, melyek így nőttek fel, a közös kalapba egészen más problémákat tesznek bele.

A magyar katolikusok, értelmiségiek előtt az a feladat áll, hogy miközben a II. vatikáni zsinatra hivatkozva karakteresen megjelenítik közvetlen párbeszéd igényüket az egyházon belül a vezetés zsinat előtti kommunikációs stílusával szemben, aközben ugyanennek a vezetésnek támaszai legyenek a keresztény alapkultúrából kimaradt nemzedékek életkérdéseinek megválaszolásában. Ezt pedig csak akkor tehetik sikeresen, ha nemcsak saját köreik kommunikációs kultúrájában lesznek járatosak, hanem érteni fognak egyházi vezetőik nyelvén is. Az egyházi vezetőknek pedig mindig nagy lehetőségeket rejtenek a

konfliktusok, mert a kommunikációs csatornák dugulásai-
ra hívják fel a figyelmet. Ha élnek legitim vezetői felhatal-
mazásukkal, akkor akár kemény ellenvéleményük kijelen-
tésekor is jelezhetik, hogy párbeszéd készségüket nem ad-
ják fel.

Hibaigazítás

1995/4-es számunka becsúsztott néhány hiba:

– Aszalós István jegyezte a Zsinati Klub esztergomi zsinathoz írt kommentárját, melynek nagyrésze kor-
rektúra nélkül került nyomtatásra.

– Dévai Márton hozzászólásának végéhez véletlenül
hozzácsapódott Gromon András hozzászólása, akinek
nevét lefelejtettük.

– Szinodusi körképünkben összekevertük a székes-
fehérvári és a debrecen-nyíregyházi egyházmegyék fő-
pásztorainak nevét.

Minden érintettől és olvasóinktól is elnézést ké-
rünk!

Csak katolikusoknak

A könyvpiac végeláthatatlan standján '95 végén jelent meg a Csak katolikusoknak címet viselő kötet. Szerzője az ismert vallásszociológus: Tomka Miklós.

Arra a kérdésre, hogy mit jelent a Csak katolikusoknak cím, úgy felelt, hogy bizonyos dolgokat az ember legelőször a saját családjában beszél meg. A magyar katolicizmus fájdalmait, tereit, erejét, kezdődő fellendülését boncolgató írás ez. Főbb témái a következők: A 40 év súlya alatt Tomka szerint az egyház aképp találta meg a túlélés útját, hogy mindenki tette a maga dolgát, püspökök, papok, kis közösségek. Örök témaként innen sem hiányozhat az egyház és a politika viszonya. Tudnunk kell, mekkora jelentőséggel bír a keresztények politikai felelőssége.

Tomka hangsúlyozza: „Jól megfogalmazott koncepció, hiteles képviselők és szakavatott bemutatkozó stratégia híján az új vállalkozás védtelen a gyanúsító feltételezésekkel, a hitelrontó pletykákkal szemben.”

A Csak katolikusoknak című könyv legátütőbb üzenete úgy hangzik: „Épülnek a közösségek és községek – és a templomok. Szükségünk van egymásra. Nem nélkülözhetetlen, hogy mindenki higgyen, de az igen, hogy legyen látható, példaszerű hit és erkölcs. Olyan, amelyik hivatásának tartja a közösség és a társadalom megalapozását.”

Élni vagy meghalni?

Miért élünk? Azért, hogy meghaljunk? Mi az életünk célja? A halál vagy az élet? Van-e értelme annak, hogy vagyunk? Mit tegyünk, ha semmi sem sikerül, ha úgy érezzük, nincs kiút, nincs segítség? Próbájunk felülemelkedni a bajokon, vagy fogjuk a borotvapengét, kötelet, gyógyszereket, és vessünk véglegesen véget a kinnak? Melyik a jobb megoldás? Melyik „a” megoldás?

Mácz István szerint mindenképpen az életet kell választani. Mindenkor. Élni kell – önként. Aki hívja a halált, nem gondol arra, hogy egy személyben bíró, ügyvéd és ügyész, hóhér és halálraítélt. „Az ember önmaga ügyében aligha lehet igazságos”, ezért a szerző a várakozásra szólít fel: „Aki vár, az még nem veszít semmit. Várjon és olvassa el a levelekben írottakat.”

Merthogy Mácz István huszonhat levelet írt azokhoz, akik nem kívánnak tovább élni, és hívják a halált. Személyes hangon beszél, ismeretlen, mégis ismerős barátaihoz intézve a szavakat. Nem szónokol, nem beszél sem le, sem rá. Egyszerűen együtt gondolkozik azokkal, akik menekülni akarnak önmaguk elől. Leveleiben tapintatosan próbálja bebizonyítani, hogy mégiscsak érdemesebb az életet választani. Nem fenyegetőzik azzal, hogy az öngyilkosság bűn. Megértően igyekszik rávezetni a „jelöltet” arra, hogy semmit sem old meg az, ha kioltja életét.

Hogy milyen érveket hoz a szerző? Ádám vívódására hivatkozik. Az életet választotta. Éva szavai nyitották fel szemét, s arra eszmélt, hogy „élete túlnő önmagán és önmagából, élete másvalakiben is élet, akiért felelős, ha ő meghal, meghal a másik is.” Hamlet sem tette meg a vég-ső lépést. Inkább túri a jelen gonoszt, mint sietne az ismeretlen felé. Raszkolnyikov és Szonyja története arra példa, hogy a legnagyobb bűn is megbocsátható, hogy minden elrontott életet újra lehet kezdeni.

A hetedik levélben Juhász Ferenc verséből idéz: „Nem tudtátok, a létből nem lehet kifutni: / a szép halálíg!” (Latinovits Zoltán koporsója...), és a végkövetkeztetés: „Ha életedet rendbe akarod tenni, nem a halál a megoldás, hanem az élet.” De mindenképpen józanul kell dönteni. Akár így, akár úgy.

Kosztolányi Halotti beszédéből tudjuk, hogy az ember „Egyedüli példány. / Nem élt belőle több és most sem él”. Minden ember pótolhatatlan. Soha ugyanolyan nem születik. Mácz István arra kéri olvasóját, nézzen a tükörbe,

vizsgálja meg arcvonásait, és fedezze fel önmagán az egyedüliséget: Arcunk értékét éppen a pótolhatatlansága adja. Nem szabad összetörni. Mert életünk megismételhetetlen, egyszeri. „Csak most van.” Ha nagyon nekikeseredtünk, ha már senkiben és semmiben nem hiszünk, nem bízunk, gondoljunk arra, hogy valaki mégiscsak szeret, és nagyon keserűen fog sírni, ha eltűnünk az életéből. Vegyünk észre minden apró jelet, ragadjunk meg minden lehetőséget. Legyen mindig egy ajtó, ahol bekopogtathatunk, egy kapaszkodó, ami után estünkben kinyújthatjuk a kezünket. Legyen az akár barát, akár testvér, akár szülő. Akár egy „ismeretlen ismerős”.

Vagy írjunk levelet, ha beszél(get)ni nem tudunk, nem merünk. ezzel is védekezve a magány alattomos támadása ellen. Nyíljon ki szemünk a tárgyakra, a növényekre, az állatokra. Értsük meg, hogy valaki mindig szeret. És valljuk, amit Mácz István tanácsol:

„Szeresd azt, ami vagy,
szeresd azt, aki vagy,
szeresd azt, aki voltál,
szeresd azt, aki lehetsz,
szeresd azt, aki és ami lehetnél.”

(Mácz István: *Élni vagy meghalni? – Huszonhat levél azokhoz, akik hívják a halált. – Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp. 1990.*)

Gajdó Ágnes

Amerikai püspökök a „keresztény” jobboldali politikusok ellen

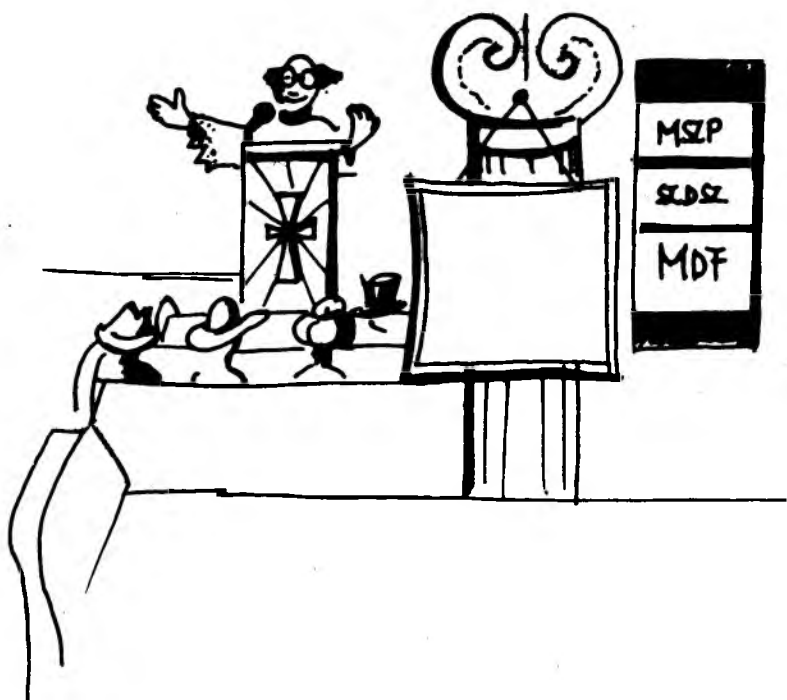
Terjedelmes pásztorlevelet jelentetett meg az USA püspöki kara a közelgő amerikai választásokkal kapcsolatban. A 35 oldalas dokumentum a választásokon való részvételre, az evangélium és a katolikus szociális tanítás alapján kiérlelt lelkiismereti szavazásra ösztönzi a 67 millió amerikai katolikust. A püspökök nem állnak sem a demokra-

ták, sem a republikánusok pártjára. A politikai vetélytársak és a választópolgárok figyelmét a társadalom „kicsinyeire és szegényeire” irányítják. „Reméljük, hogy az amerikai katolikusok mint hívő polgárok hitünk forrásai alapján élnek a demokrácia lehetőségeivel és síkra szállnak egy olyan társadalom kialakításáért, amely jobban figyelembe veszi az életet, az emberek, különösen is a szegények és sebzetek méltóságát és jogait.”

Az egyház nagy tapasztalatokat szerzett az amerikai rászorultak között: 20 ezer egyházközségével, 8.300 iskolájával, 231 kollégiumával és egyetemével, 900 kórházával és egészségügyi központjával, valamint 1.400 karitatív szervezetével az USA legnagyobb nem kormányzati szervezete, amely kiveszi részét az egészség- és oktatásügy feladataiból. E hatékony jelenlétről leszögezik: „Az 1996-os választások újra lehetőséget adnak arra, hogy a széthúzás és a hibás alternatívák politikáját a közjó érdekében való együttműködés politikája váltsa fel.”

A püspökök ugyanakkor elhatárolódnak attól a – katoliciást és kereszténységet hangoztató radikálisan abortuszellenes – politikai irányzattól, melynek első képviselője a katolikus Patrick Buchanan, a republikánusok jobb szárnyának 53 éves politikusa. Választási jelszavaiban a „szívek konzervativizmusát” hangoztatja és a jelenlegi dzsungeltörvények megszüntetését ígéri. Az USA-ban közös nevezőnek számító „America first” programját e tábor többek között az illegális bevándorlók elleni fellépésben jeleníti meg, amit a püspökök erőteljesen visszautasítanak. Az amerikai katolikusok egyharmadát teszik ki a déli államokból érkező „hispanics”, akik az USA második legnagyobb kisebbségét alkotják. Buchanan kampányában számít a vallásos jobboldali körökre: egyszerre abortusz- és idegenellenes. Ezzel szemben a püspökök leszögezik: „Nem alkotunk vallási meggyőződés alapján választási blokkot”. Az egyháznak nem érdeke, hogy megvizsgálja a jelöltek vallási hovatartozását. „Ezt pasztorális szempont-

ból alkalmatlannak, teológiaiilag egészségtelennek és politikailag butaságnak tartjuk. [...] A 96-os választások arról szólnak majd, mennyit érnek nekünk a kicsinyek és szegények”. (mta)

✓ **Vélemények a Vatikán keleti politikájáról a szocializmus idején** Casaroli bíboros az olasz tévében részletesen nyilatkozott arról, hogy a Szentszék miért kényszerült felmenteni Mindszenty József bíboros-hercegprímást az érseki teendők végzése alól. A *Magyar Nemzetben* (február 2., 12. o.) Kögl Lénárd vespéremi kanonok, Mindszenty számvevője és cellatársa a sopronkőhidai fegyházban, reagál az olasz bíboros szavaira. Felidézi, hogy meglátogatta a hercegprímást a bécsi Pázmáneumban, az odaérkezése utáni hetekben. Az egri egyházmegyékben akkor széküresedés volt. Mindszenty mint prímás érdeklődött a Szentszéknél, hogy kit terveznek oda püspöknek kinevezni. Róma megnevezett négy nevet, hogy a magyar kormány ezek közül kíván püspököt, azzal, hogy a kormány előzetes hozzájárulása nélkül kinevezett püspöknek nem ad működési engedélyt. Kögl Lénárd elmondása szerint ezek az egyházi személyek mind papi békegyűlésre jártak, együttműködtek az Állami Egyházügyi Hivattal, úgynevezett „békepapok” a közvélemény szerint. A cikkíró rámutat: Mindszenty hercegprímás az egyház sza-

badságának ily durva korlátozását elfogadhatatlannak tartotta, és személyi megbízottjaként Rómába küldte őt azzal a kéréssel, hogy ha a magyar kormány ragaszkodik ehhez a feltételhez, a Szentatya ne nevezzen ki püspököt, hanem átmenetileg káptalani helynök vagy apostoli adminisztrátor álljon az egyházmegyék élén. Az ateista és kommunista kormánytól kapott előzetes hozzájárulással kinevezett püspökökkel az egyház elveszíti tekintélyét és tömegeit. Az ilyen kinevezésekből a magyar nép azt a következtetést vonja le, hogy az egyház elfogadja a rendszert, a Szentatya pedig elveszíti „hű magyarsága” nagyrabecsülését. Kögl Lénárd a cikk végén megjegyzi, hogy a Szentszék nem teljesítette kérését. (MK)■

✓ A *Remény* című, Szlovákiában megjelenő magyar nyelvű katolikus lap (január szám, 7-8. o.) egy interjút közöl. Ebben a nyugalmazott bécsi érsek a vatikáni „keleti politikáról” nyilatkozik, melynek ő is egyik jelentős személyisége volt. König bíboros elmondta, hogy a magyarországi viszonyokat elsősorban a Mindszenty Józsefnél tett

látogatásai alkalmával szerzett tapasztalataiból ismeri, s rólunk több információval rendelkezik, mint a többi volt szocialista országról. Világosan felismerte a törekvést, hogy „a vallás és az egyház elnyomását kifelé jelentéktelennek igyekeztek feltüntetni, vagy félreértéssel magyarázták; hogy az információk bizonyos „szűrőn” keresztül jutottak el hozzám, azaz nem a maguk valóságában”. A volt bécsi érsek arra is felhívja a figyelmet, hogy a 40 éves kommunizmus nemcsak gazdasági téren, hanem emberi vonatkozásban is mély nyomokat hagyott maga után. „A marxista indoktrináció valósággal megváltoztatta ezeknek a népeknek a szellemi arcát. Ettől megszabadulni, a leghatározottabb elszánás mellett is, csak hosszú folyamat során tudnak. Természetesen sok mindenről meg lehet állapítani, ami az elmúlt időben történt, hogy az kollaboráció volt az állammal. De mit csinálhattak volna egyebet az egyház felelős vezetői? Ölbe tett kézzel kellett volna hagyni, hogy az egyház tönkremenjen? Mindig az előtt a kérdés előtt álltak: mi a kisebb rossz, mit tehetünk egyáltalán – anélkül, hogy magunkat felad-

juk?” A bíboros szavai szerint a Vatikán keleti politikájában két alapvetően különböző szempont játszott szerepet. Az egyik oldalon volt XII. Pius pápa álláspontja, amely lényegében véve radikálisan elutasította a dialógust a katolikus egyház és a kommunizmus között, és egyfajta vasfüggöny felállítását tartotta szükségesnek. Vele szemben VI. Pálnak az volt a véleménye, hogy nem lehet addig várni, amíg a kommunizmus véget ér, mert az esetleg több nemzedéknyi időt jelenthet, és nem lehet tudni, hogy addig mennyire sikerül a kommunizmusnak az egyes helyi egyházak életét lehetlenné tenni. Fontolóra kell tehát venni, hogyan lehet erősíteni az egyház továbbélését a kommunisták uralta országokban. Az első próbálkozások Magyarországgal kapcsolatban történtek, ki akarták próbálni, milyen lehetőségeket lehet igénybe venni az egyház elsorvadásának megakadályozása érdekében. A bíboros tapasztalatai alapján azt állítja, hogy helyes volt ezen az úton próbálkozni. Természetesen az egyház kénytelen volt a kinevezésekbe, kompromisszumokba belelenni, de Franz König hang-

súlyozza: „Mai szemmel ezt könnyű kritizálni; de aki nem élt benn az országban, nehezen tudja ezt megítélni.” Szerinte meg kell különböztetni azt a kompromisszumot, melyet az állami törvények kényszerítettek ki, a lelkiismereti kötelesség ellen elfogadott kompromisszumtól, a kötelesség elleni választástól. ■

✓ Lehetséges-e a számítógépen való gyónás?

Mint arról már korábban - sajtószemléinkben és saját hírünkben is - beszámoltunk, Ausztriában P. Voill jezsuita és számítógép-szakember foglalkozik az Internet hálózat lelkipásztori alkalmazásának

lehetőségével. Véleménye szerint gyónni is lehet az Interneten keresztül, feltételezve, hogy a bűnöst helyes szándék vezeti. Szerinte az Internet a két számítógépen keresztül megteremti a szentségek kiszolgáltatásához megkívánt emberi kapcsolatot. Erdő Pétert, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karának tanárát, az egyházjog professzorát kérdezte arról, hogy mi a véleménye a fentiekről?

A fölvetés gyakorlatilag úgy hangzik, hogy az Interneten keresztül nemcsak lelki tanácsadást, lelkipásztori beszélgetést, hanem szentségi feloldozást is megpróbálnak

adni az odaforduló híveknek. Mivel az egyházjogban nincsen konkrét rendelkezés az Internetről, hiszen újdonsággal állunk szemben, a törvénytárgyat szabályai szerint a hasonló esetekben hozott szabályokat kell alkalmazni. Ehhez hasonló gondolat a XVI. század végén is felvetődött már, nevezetesen, hogy vajon lehet-e levél vagy küldönc útján gyónáshoz bűnvallomást tenni, vagy megadni a szentségi feloldozást. Erre a kérdésre eleinte bizonytalan válaszokat adtak, 1602-ben azonban az akkori Szent Officium pápai megerősítéssel világosan kimondta: semmilyen esetben nem szabad levél vagy küldönc útján bűnvallomást tenni és feloldozást adni. Később ezt megpróbálták úgy magyarázni, hogy mindkét elemnek távolból kell történnie. A félreértések eloszlatása érdekében ugyanez a Szent Officium 1603-ban még egy nyilatkozatot tett, amelyben leszögezi: ha a bűnvallomás vagy a feloldozás közül bármelyik is távolból történik, tilos feloldozást adni. A szerzők egyetértettek abban, hogy ez a tilalom nem pusztán megengedettséget érint, hanem a gyónásnak a lényegére vonatkozik: a papnak

és a bűnvallomást tevőnek is személyesen kell jelen lennie. Ennek alapján azt kell mondanunk, hogy érvényes feloldozást ma ilyen úton nem lehet elvégezni. Hozzátenném ehhez azt, hogy a bűnbánat szentségének a kiszolgáltatási módja jelentős változásokon ment keresztül az egyház története során. Az óegyházban nyilvános penitenciatartás volt érvényben, ahol a penitenciát kiszabták, majd a vezeklés letöltése után került sor a püspöki feloldozásra. De a bűnbánóknak természetesen személyesen kellett jelen lenniük. A korai középkorban, a vezeklési könyvek időszakában pedig az volt a szokás, hogy kiszabták ugyan a vezeklést a bűnvallomás után, de gyakran azonnal feloldozást adtak, ami azonban csak akkor lépett hatályba, amikor a vezeklést az illető letöltötte. Tehát ott sem távolból adott feloldozásról volt szó, hanem arról, hogy egy korábbi feloldozás lépett hatályba akkor, ha a vezeklési cselekmény véget ért. Ezek alapján a mai gyónási fegyelem összefüggésében érthető az az álláspont, amely vallja, hogy így nem lehet érvényes feloldozást adni. Egy külön problémakör lenne a titoktartás le-

hetősége, hiszen ha még a banktitkot sem tudják hatékonyan védeni a kalózkodás ellen a számítógépes hálózatokban, akkor nagy kérdés, hogy vajon a gyónási titkot tudnák-e. További lényeges szempont, hogy a mai gyónási liturgia feltételezi a személyes jelenléte, hiszen arról beszél, hogy a gyónatató a gyónó feje fölé emeli a kezét.

Ennek a szentségnek a kiszolgáltatása fizikai együttes jelenléte kíván, ezt pedig nem teremti meg a számítógép. Azt el lehet ismerni, hogy a kommunikációnak olyan lehetőségeit is megnyitja, ami eddig csak az egymással egy időben jelenlévő emberek között volt lehetséges, de azért az egyidejű jelenléte nem teremti meg. Ezért valószínűleg nem csak jelenleg, de a jövőben sem lesz lehetőség arra, hogy a számítógépen való gyónás megvalósuljon. ■

✓ **Súlyos anyagi gondok szorításában a Pázmány Péter Egyetem** Piliscsaba: A küszöbön álló energiaár-emelés után lehetetlen helyzetbe kerülhet a piliscsabai Pázmány Péter Katolikus Egyetem, amely már jelenleg is súlyos anyagi gondokkal

küszködik, és újabb terheket már nem képes elviselni – nyilatkozta a Magyar Nemzet február 15-i számában Marót Miklós, az egyetem dékánja. A pénzhiány legfőbb oka az intézményt sújtó diszkrimináció, amelynek értelmében – a törvény előírása ellenére – a diákok után alig egyegyed annyi állami normatív támogatást kap az intézmény, mint a világi egyetemek, ráadásul ez az összeg – a hallgatónkénti 80 ezer forint – az infláció ellenére azonos a tavalyival. Ez ügyben az egyetem az elmúlt évben az Alkotmánybírósághoz fordult állásfoglalásért, s a testület alkotmány- és törvénysértőnek ítélte meg a felsőfokú intézményt ért hátrányos megkülönböztetést. Ennek ellenére az 1996-os költségvetésben sem emelték meg ezt az összeget. Az MTI híre szerint az egyetem vezetése és Dányi László művelődési minisztériumi helyettes államtitkár a napokban megállapodott abban, hogy kormány-előterjesztés készül az egyházi felsőoktatási intézményt ért diszkrimináció megszüntetésére. ■

✓ **Pénzre várnak az egyházi iskolák.** Az Alkotmánybírósági döntés és a miniszterelnök

személyes közbenjárása után sem tudni, miként rendeződik a világi tudományokat oktató egyházi felsőoktatási intézmények anyagi helyzete. Horn Gyula még az elmúlt évben szóbeli ígéretet tett a két egyházi egyetem hátrányos pénzügyi megkülönböztetésének megszüntetésére, erre azonban a művelődési tárcának nincs pénzügyi kerete.

Marót Miklós, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának dékánja hangsúlyozta: a súlyos anyagi helyzet oka az egyetemet sújtó törvénytelen megkülönböztetés, az intézményben tanuló hallgatók után ugyanis negyedannyi központi támogatás jár, mint az állami intézményeknél. Az egyetem még tavaly az Alkotmánybírósághoz fordult, amely törvénytörőnek ítélte az állami egyetemekkel azonos feladatú intézmények megkülönböztetését.

A kérdés szóba került a miniszterelnök és a négy történelmi egyház vezetőinek tavalyi találkozásán is. Horn Gyula ígérete szerint július 15-ig megoldást találnak a problémára, de a világi oktatást végző Pázmányon az idén is a csökkentett támogatást kapták. Vagyis egy

bölcsészhallgató után továbbra is nyolcvanezer forintot kaptak, az állami intézményeknek járó háromszázezerrel szemben – közölte Marót Miklós.

Az idén a miniszterelnök és Magyar Bálint művelődési miniszter közbenjárására már több tárgyalást folytattak a tárca képviselői és az intézmények vezetői. Az egyetemek javaslatát a napokban véleményezi a tárca.

A Bölcsészkarnál is nehezebb helyzetben van a Katolikus Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara. A kar és a minisztérium tavaly óta tartó vitája ugyan január első felében befejeződött, a jogi képzés megkapta a működéséhez szükséges akkreditációs engedélyt, központi támogatáshoz azonban az állami elismerés birtokában sem jutott. Zlinszky János dékán közölte: az oktatás idén még ideiglenes helyen, egy apácaotthon épületének felében végzik. Az itt felmerülő költségeket a tandíjból fedezik. A hallgatók által befizetett összegből oldják meg az oktatók díjazását is, igaz, a helyzetre való tekintettel sokan lemondtak fizetésükről.

A tanulók kollégiumi támogatására nem telik, s egyelőre nincs ösztöndíj sem. A dé-

kán összehasonlításként elmondta, az ELTE Jogi Kara kétszázötvenezer forintot kap hallgatónként az államtól. A dékán azt reméli, hogy viszszaemlékezőleg megkapják járandóságukat, s ez az összeg fedezi majd a kar végleges helyre költözését és a fejlesztéseket. Zlinszky különösnek nevezte, hogy a határon túlról jött diákok központi támogatását is a kar hitelezi az államnak.

Szamel Katalin, a művelődési tárca felsőoktatási főosztályvezetője elmondta: a minisztérium keretéből semmiképpen sem tudnak pénzt elkülöníteni az emelt támogatásra, idei költségvetésükben ugyanis nem szerepel ez az összeg, a tartalék pedig nem elegendő erre a célra. Az egyetemnek a magasabb finanszírozást a kormánytartalékból kell megszerezniük. (MH 1996. március 4.)■

✓ **Másképpen választanak pápát** II. János Pál módosította a pápaválasztó konklávé szabályait. A múlt hét végén nyilvánosságra hozott, Universi Dominici gregis (Az Úr egyetemes nyájáról) rendelet kényelmesebbé teszi a pápaválasztás körülményeit. Az utódlásról döntő bíborosi testület tagjait ezentúl nem a

vatikáni palotában összetákoltt alkalmi hálófülkékben szállásolják el, és a jövőben ideiglenes kőfal sem választja el őket a külvilágtól. A Rómába hívott bíborosok szabadon mozoghatnak majd a Vatikán területén felépített modern (Ospizio di Santa Marta) és a szavazás hagyományos helyéül szolgáló Sixtus-kápolna között. A konklávé történetek és elhangzottak közül ezentúl csak a jelöltként felmerült nevekre és szavazatokra vonatkozik a titoktartás. A 120 tagú, csak nyolcvan éven aluli bíborosokból álló választótestület mellett, konzultációs jogkörrel ezentúl az idősebb bíborosok is meghívást kapnak az eseményre.■

✓ Kilencvenen jelentkeztek Bács-Kiskun megye különböző településeiről a civilek számára meghirdetett papi munkatársképző tanfolyamra. Ennek megszervezésére azért volt szükség, mert a Kaloocsa-Kecskeméti Főegyház-megyében jelenleg működő száz római katolikus pap kétharmada elmúlt 60 éves. Így tíz esztendő múlva az újonnan felszenteltekkel együtt várhatóan már csak ötven lelképásztor szolgál majd. A hároméves, zömében levele-

ző tagozatos formában zajló tanfolyamot elvégzők az üresen maradó plébániákon láthatják el a lelkipásztori munka egy részét, a nagyobb településeken pedig segíthetik a papok munkáját. Igeliteratúra, jegyesoktatás, kereszt-ségi oktatás, karitásmunka, keresztelés, temetés, kirándulások szervezése, valamint az adminisztráció vezetése lehet a feladatuk a papi munkatársaknak. A tanfolyam első foglalkozását ma tartják a kecskeméti érseki helynökség nagytermében. ■

✓ A rangos BUKSZ folyóirat 1995 nyári számában behatóan foglalkozott két középiskolai filozófia tankönyv értékelésével. Turgonyi Zoltán: A filozófia alapjai (Egyházforum, 1994) és Turay Alfréd, Nyíri Tamás, Bolberitz Pál: A filozófia (Szent István Társulat, 1981). A terjedelmes recenzió ízekre szedte mindkét kiadványt, amire Turgonyi Zoltán a saját könyvét illetően reagált is. A másik könyv szerzői azonban nem válaszoltak, ami annál is feltűnőbb, hogy őket a recenzens plágiummal (más könyvének saját nevükön való megjelentetésével) is megvádolta. Az Egyházforum utánajárt a még élő két szerző álláspontjának.

„A filozófia” c. könyv története ott kezdődik, hogy annak idején Nyíri Tamás professzor eredményes tárgyalássorozata révén megindulhatott a budapesti Hittudományi Akadémia levelező tagozata, melynek nemhivatalos előzménye a Szegedi Hittudományi Főiskola laikusképzője volt, amit az Állami Egyházügyi Hivatal (ÁEH) a hetvenes évek második felében betiltott. A levelező tagozat semmilyen tankönyvvel sem rendelkezett, ezért Nyíri professzor felvetette, hogy sebtiben dolgozzák át J.K. Mader *Der Philosoph* 1966-ban megjelent könyvét, ami szeptemberre az első évfolyam kezébe adható lehetne. Nyíri az eredeti szerzővel megegyezett, a fordítást néhány fordító bevonásával elvégezte, s ahol szükséges volt, ott Turayval a levelező tagozatos hallgatóknak átadta.

A művet azért nem az eredeti szerző neve alatt jelentették meg, mert a jogokat valójában nem tudták volna kifizetni, s egyéb politikai megfontolások is felmerültek. Tartani lehetett attól, hogy az ÁEH akadályokat gördít egy „kapitalista” szerző művének megjelentetése elé. A könyv előszavában ebből a háttér-

történetből ennyi olvasható: „A különféle filozófiai bevezések közül J.K. Mader, *Der Philosoph*, Wien-Heidelberg 1966. című, vezérfonalként használt könyvéből merítettünk a legtöbbet.”

A Turay-Nyíri-Bolberitz-féle kis filozófiakönyv második renszanszát Andrásfalvy Bertalan kultuszminisztersége idején élte, amikor a gimnáziumi filozófiaoktatás számára a miniszter ezt a kész könyvet ajánlotta - minthogy akkor még más nem volt a piacon. Nyíri akkor kijelentette, hogy

ők is tudják, ez a könyv nem az a könyv, amire most égetően szükség lenne. A miniszter ajánlatára némelyek heves elutasítással válaszoltak, mondván: a marxista ideológia után a miniszter most keresztény ideológiát akar a gimnáziumokba bevezetni. Lévén mindhárom szerző katolikus pap. Talán a szigorú recenzióban még mindig ez a hév munkál?

Plágium? A fentiek ismeretében e kérdés árnyaltabban válaszolható meg. (mta)■

Klasszikus újdonságok Húsvétra

Dietrich Buxtehude

Membra Jesu nostri – hét kantáta

Heinrich Schütz: O bone Jesu, fili Mariae

Monteverdi Kórus, English Baroque Soloists, Fretwork

vezényel: **John Eliot Gardiner**

Szenvedő Jézusunk szentséges tagjai. Ez a teljes címe annak a kantáta-fűzérnek, amelyet a XVII. században katolikus és protestáns körökben egyaránt népszerű, középkori misztikus versekre írt Buxtehude, Schütz mellett a Bachot és Händelt megelőző generáció legnagyobb német zenésze.

Deutsche Grammophon – Archiv Masters CD 447298-2

Georg Friedrich Händel

Feltámadás – oratórium

Annick Massis (Angyal), **Jennifer Smith** (Mária Magdolna)

Linda Maguire (Kleofás), **John Mark Ainsley** (Szent János)

Laurent Naouri (Lucifer)

A Louvre Muzsikusai / vezényel: Marc Minkowski

1706-ban mutatták be Rómában a fiatal Händel nagyszabású oratóriumát.

Deutsche Grammophon – Archiv Produktion 2 CD 447767-2

Richard Robbins

Viacrucis

Hollywood egyik sztár-zeneszerzője tizennégy tételes kompozíciójában hegedűt, csellót, keleti ütőhangszereket, arab lantot, emberi hangot, természeti zajokat (rovarok, madarak, szél, eső) és *hat szintetizátort* foglalkoztat.

PHILIPS – Point Music CD 454055-2

Orosz Húsvét

Bortnyanszkij, Csesznokov, Grecsanyinov, Kalinnyikov és mások egyházi művei

Szentpétervári Kamarakórus / vezényel: Nyikolaj Kornyijev

A negyven tagú kamarakórus felvétele az elmúlt 300 év orosz ortodox zenéjébe enged bepillantást a nagyheti és húvéti liturgiából vett szemelvényekkel. A felvételek a szentpétervári Péter-Pál Székesegyházban készültek.

PHILIPS CD 446662-2

Gustav Mahler

II. szimfónia (Feltámadás)

Edith Mathis, Norma Procter, A Bajor Rádió Ének- és Zenekara

vezényel: **Rafael Kubelik**

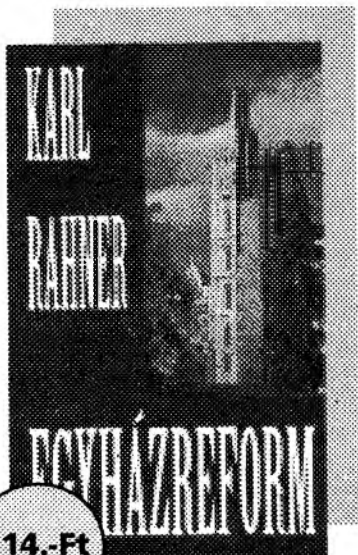
A feltámadásba és örökéletbe vetett hit szólal meg a grandiózus szimfónia fináléjában, melynek szövegéül Klopstock Feltámadás című ódája szolgál.

Deutsche Grammophon – Resonance CD 445017-2

Az Egyházforum '95-ös sikerkönyvei!

3. KARL RAHNER: Az egyházreform

Rahner az egyházreform egyik legnagyobb szaktekin-
télye a német nyelvterületen.
Könyvében, a tudományos
igényű tágabb körű olvasókö-
zönség számára írta le néze-
teit a II Vatikáni Zsinat szel-
lemében. Halála után dől el,
hogy milyen útra lép a kato-
likus egyház, vállalja-e a
struktúrák Rahner-javasolta
megújítását?

314.-Ft

GIANNI LICHERI: Hit – Történelem – Erkölc

A II vatikáni zsinat egyik legte-
kintélyesebb és legnagyobb hatá-
sú erkölcteleológusával készült in-
terjú-kötet nemcsak a keresztény
erkölctan legégetőbb kérdéseivel
ismertet meg bennünket, hanem
megmutatja azokat a küzdelme-
ket is, amelyeket a nagy hírű tu-
dós ellenfeleivel folytat. Tevé-
kenysége ugyanis sokak ellenszen-
vét is kiváltja. Nagy hatalmú bí-
borosokat, püspököket, kúriai em-
bereket sorolhat ellenfelei közé.

392.-Ft

224.-Ft

PÁL JÓZSEF:
Békepapok

A szerző az elmúlt rendszer négy évtizedes békepapi mozgalmát tárja fel hiteles forrásokból – erénye a dokumentáció és a pontosság.

(Korlátozott példányban!)

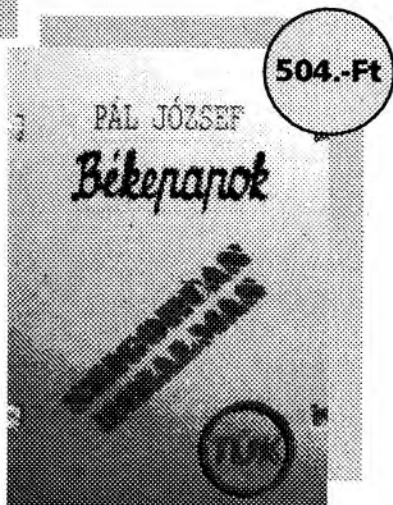
A KÖNYVEK KAPHATÓK:

Egyházforum Alapítvány

1158 Budapest

Thököly út 74.

Tel: 272-2405

504.-Ft

PÁL JÓZSEF

Békepapok

Az Egyházforum folyóirat 10 éves születésnapját előfizetői ajándékakcióval ünnepli. Résztvehet minden régi és új előfizető, aki 1996. április 30-ig teljes évi, élő előfizetéssel rendelkezik.

Díjak: I. Családi nyaralás Svájcban!

II. Mozart összes művei (egyedi kiadású CD-lemezeken)

III. Református Bibliai Kommentár (kétkötetes)

AZ AKCIÓ 1996. MÁRCIUS 1-TŐL ÁPRILIS 30-IG TART

Sorsolás: Közjegyző jelenlétében 1996 májusában.

Érdeklődni a: 272-2405, vagy a 221-1524 telefonszámokon lehet.

TARTALOM

Előszó	3
SÚLYPONT	
Dr. Rédly Elemér: Hitoktatás Magyarországon tegnap, ma és holnap	4
Hitoktatási Bizottság – országos körkép	21
Máté-Tóth András, Lenesés Gyula: Hittanárok és hittan	23
PERSPEKTÍVA	55
Levél hitetlen gyermekeimhez	
Aggiornamento magyar módra	59
Szerkesztőségünk levele Nagy Ferencnek, s a jezsuita atya válasza – Morel Gyula: Egyház- nép-szavazás – egy szociológus szempontjai – Hegyi Gyula: Sátáni sugallat – Magyar Katoli- kus hitvallás - 1996 (Nagy Ferenc tervezete) – Hozzászólók levelei – Egyházmenedzsment – beszélgetés Drahos Péterrel	
SZEMLE	97
Tomka Miklós: Csak katolikusoknak – Mácz István: Élni vagy meghalni? – Amerikai püspö- kök a „keresztény” jobboldali politikusok ellen	
FOLYAMATOK	102
Vélemények a Vatikán keleti politikájáról – Lehet-e számítógépen gyónni? – Anyagi gondok a Pázmányon – Pénzre váró egyházi iskolák – Pápválasztás - másként – Túljelentkezés a papi- munkatárs-képzőre – BUKSZ kritika a hittan- könyvekről	